

No. 53
Μαρ. - Ιουν. 2022

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ επιθεώρηση

Περιοδικό Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Διοικητής ΑΔΙΣΠΟ
Υποπύραρχος (Ι) Ιωάννης Μπιρμπίλης

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Σμχος (Ι) Ιωάννης Καλαϊτζής
Σμχος (Ι) Δημήτριος Μήτρου
Σμχος (Ι) Μάριος Βλάχος
Σμχος (Ι) Χαρίτων Χαρούσης
Σμχος (Ι) Αντώνιος Καλμουρτζής
Σχης (ΠΖ) Αστέριος Ντίνας
ΜΥ Α' ΠΑ Ελευθερία Καρατσίν
ΜΥ Β' ΣΣ Αικατερίνη Μπάλλα

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΜΥ Α' ΠΑ Ελευθερία Καρατσίν

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ - ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ

Ανθχος (Ε) Αναστάσιος Πέτκος ΠΝ

ΕΠΙΛΟΓΗ - ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΜΥ Α' ΠΑ Ελευθερία Καρατσίν

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σμχος (Ι) Χαρίτων Χαρούσης

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Ελένη Χυτοπούλου
Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης & Διεθνών
Σχέσεων Πανεπιστημίου Πελοποννήσου,
Δρ. Γεωργία-Ακριβή (Τζίνα) Παναγοπούλου
Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια του Τμήματος
Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του
Πανεπιστημίου Πειραιώς,
Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) Ανδρέας Ζηκόπουλος
Επιτελής Τμήμ. Προσωπικού της ΑΔΙΣΠΟ,
Συνταγματάρχης (ΕΜ) Δημήτριος Σκρινής
Επιτελής Τμήμ. Μελετών-Ερευνών της ΑΔΙΣΠΟ,
Νεφέλη Μπαμπάτσικου
Διδάκτωρ Τμήμ. Ιστορίας-Αρχαιολογίας ΑΠΘ,
Ανδρέας Ι. Ντάρλας
Αρχαιολόγος,
Κωνσταντίνος Ντιός
Ζωγράφος

ΟΡΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στη Διακλαδική Επιθεώρηση δημοσιεύονται:

- Επιστημονικές εργασίες, διαλέξεις και άρθρα εξωτερικών ομιλητών, συνεργατών, εκπαιδευτών και σπουδαστών της Σχολής για θέματα διακλαδικού ενδιαφέροντος, άμυνας, ασφάλειας, στρατηγικής, γεωπολιτικής και διεθνών σχέσεων, ιστορίας, πολιτισμού, συμμαχικού και διεθνούς ενδιαφέροντος, επιχειρησιακής τέχνης και δογμάτων, επικοινωνίας, ηγεσίας-διοικητικής και ενημερωτικά θέματα γενικού και επαγγελματικού ενδιαφέροντος για το προσωπικό των ΕΔ.
 - Συμπεράσματα ή αποσπάσματα από σεμινάρια, ημερίδες και διημερίδες που διοργανώνει ή συμμετέχει η Σχολή.
 - Εκπαιδευτικές και λοιπές δραστηριότητες της Σχολής
- Για τα προς δημοσίευση κείμενα ζητούνται οι παρακάτω προδιαγραφές:

- Η αρχική γραμματική και συντακτική επιμέλεια του κειμένου είναι αρμοδιότητα του συγγραφέα. Οποιοδήποτε κείμενο πρέπει να παραδίδεται γραμμένο στα ελληνικά και σε επίσημη δημοτική γλώσσα.
 - Τα άρθρα και οι εργασίες πρέπει να περιλαμβάνουν πλήρη επιστημονική τεκμηρίωση με την παράθεση παραπομπών σε έγκριτη βιβλιογραφία.
 - Το μέγεθος κάθε άρθρου/δημοσίευσης δε θα πρέπει να υπερβαίνει τις 3.000 λέξεις (περιλαμβάνονται εισαγωγή, κυρίως σώμα χωρισμένο σε ενότητες, τυχόν συμπεράσματα/προτάσεις, επίλογος τυχόν υποσημειώσεις και λεζάντες φωτογραφιών).
 - Οι βιβλιογραφικές παραπομπές παρτίθενται με υποσημειώσεις στο τέλος κάθε σελίδας (footnote reference style) και έχουν ενιαία αρίθμηση (1, 2, 3 κ.ο.κ.). Όταν χρησιμοποιείται η ίδια πηγή, στην επόμενη υποσημείωση αναγράφεται μια πιο σύντομη μορφή αναφοράς σε αυτή. Στο τέλος του άρθρου παρτίθεται η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήσε ο συγγραφέας. Για τις παραπομπές και τη βιβλιογραφία στο περιοδικό χρησιμοποιείται το πρότυπο Chicago 17.
 - Δε θα δημοσιεύονται άρθρα και άλλα κείμενα που δεν τεκμηριώνεται το περιεχόμενό τους ή που περιέχουν διαβαθμισμένες πληροφορίες, απρεπή/ακραία γλώσσα ή/και προσβλητικές εκφράσεις, σχόλια και αιχμές πολιτικής φύσης και περιεχόμενο άσχετο με το σκοπό και τη θεματολογία του περιοδικού.
- Για τα προς δημοσίευση κείμενα ισχύουν γενικά τα εξής:
- Η συντακτική επιτροπή διατηρεί το δικαίωμα προσαρμογής του κειμένου μετά από κατάλληλη γραμματική και συντακτική επεξεργασία, χωρίς να αλλοιώνεται το περιεχόμενό του.
 - Η δημοσίευση ενός κειμένου δε σημαίνει απαραίτητα και την αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα από την ΑΔΙΣΠΟ.
 - Το υλικό που παραδίδεται προς δημοσίευση δεν επιστρέφεται, ανεξάρτητα αν δημοσιευθεί ή όχι.

Το περιοδικό "Διακλαδική Επιθεώρηση"
δημοσιεύεται και στο διαδίκτυο

www.adispo.mil.gr

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

Τυπογραφείο Ελληνικού Στρατού (ΤΥΕΣ)

ΔΙΑΝΟΜΗ

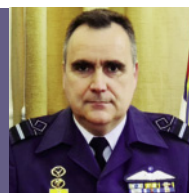
Υπουργεία, Πρεσβείες, Προξενεία, Μουσεία,
Γενικά Επιτελεία, Στρατιωτικοί Σχηματισμοί,
ΓΕΕΦ, ΣΕΘΑ, Στρατιωτικές Σχολές,
Σπουδαστές ΑΔΙΣΠΟ,
ΑΕΙ, Ινστιτούτα και Ερευνητικά Ιδρύματα

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ
Γεωργική Σχολής 29, ΤΚ 55535 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310 472603, FAX 2310 471710
e-mail: info@adispo.gr

Πρόλογος

του Υποπτέραρχου Ιωάννη Μπιρμπίλη
Διοικητού Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου

Αγαπητοί αναγνώστες,

Από την εποχή της κατάρρευσης του «υπαρκτού σοσιαλισμού» το 1989, η οποία σύμφωνα με τον Αμερικανό πολιτικό επιστήμονα Φράνσις Φουκουγιάμα, είχε ως άμεση ιδεολογική συνέπεια, την θριαμβευτική αναγγελία του «τέλους της ιστορίας» και την πρόβλεψη περί εξάλειψης των δομικών συγκρούσεων στην κατοπινή ιστορία της ανθρωπότητας, σήμερα ζούμε ξανά σε μια ασταθή εποχή, που για κάποιους μοιάζει πολύ, με τις εποχές πριν τους Παγκόσμιους Πολέμους.

Το σύγχρονο διεθνές περιβάλλον είναι ρευστό και ισχυρές αναθεωρητικές δυνάμεις αμφισβητούν τη Διεθνή Ασφάλεια και Ειρήνη. Ο ρόλος των διεθνών οργανισμών και θεσμών που αναπτύχθηκαν μετά τον Β΄ ΠΠ, σήμερα φαντάζει αποδυναμωμένος και ανίσχυρος να αποτρέψει σοβαρές διεθνείς κρίσεις και συρράξεις.

Υπό το πρίσμα της ανωτέρω οπτικής, σε αυτό το τεύχος επιλέχθηκαν άρθρα που σχετίζονται τόσο με θέματα κυριαρχίας, σύγχρονων αιτιών διεθνών συγκρούσεων καθώς και με τα νομικά όρια της χρήσης διακρατικής βίας, όσο και με ιστορικά θέματα από τη Μικρασιατική Καταστροφή και τη μεταπολεμική συμφιλίωση δυο αντιμαχόμενων πλευρών μετά τον Β΄ ΠΠ.

Η ως άνωθεν αρθρογραφία άπτεται ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για την πατρίδα μας, καθώς, δίδεται η δυνατότητα στον αναγνώστη να κατανοήσει το εγγύς γεωπολιτικό μας περιβάλλον και να διαπιστώσει ότι δεν μοιράζονται όλα τα κράτη την ίδια προσήλωση στη διεθνή έννομη τάξη, στις σχέσεις καλής γειτονίας, στον αμοιβαίο σεβασμό και στην ειρηνική συνύπαρξη.

Στην κατεύθυνση αυτή, ασκείται έντονη, πολυδιάστατη και πολυεπίπεδη, αμυντική διπλωματία, μέσω διμερών, τριμερών και πολυμερών σχημάτων συνεργασίας, με χώρες με τις οποίες η πατρίδα μας μοιράζεται τις ίδιες αρχές και αξίες.

Καλή σας ανάγνωση

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Υποπτέραρχος (Ι) Ιωάννης Μπιρμπίλης είναι ο Διοικητής της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΓΕΕΘΑ). Γεννήθηκε στην Τρίπολη το 1966. Εισήλθε στη Σχολή Ικάρων το 1984 και ονομάστηκε Ανθυποσημναγός το 1988. Υπηρέτησε σε Μονάδες Μαχητικών Αεροσκαφών έχοντας συμπληρώσει συνολικά 3000 ώρες πτήσης. Διετέλεσε ως Διοικητής Μοίρας στο ΚΕΑΤ/ΣΟΤ, ως Επιτελής στο Επιτελικό Γραφείο του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ/ΕΓΑ), ως Αεροπορικός Ακόλουθος της Ελλάδος στην Πρεσβεία των ΗΠΑ, ως Διοικητής της 115ΠΜ, ως Διευθυντής της Διεύθυνσης Αμυντικής Πολιτικής του ΓΕΕΘΑ (ΓΕΕΘΑ/Δ4) και ως Διευθυντής της Διεύθυνσης Επιχειρησιακής Σχεδίασης και Επιχειρήσεων του ΓΕΑ (ΓΕΑ/Α1). Είναι απόφοιτος του Σχολείου Θαλάσσιας Επιβίωσης (ΣΕΘΕ), της Σχολής Πολέμου Αεροπορίας/Κατωτέρων (ΑΣΠ/Κ), του Σχολείου Εκπαιδευτών Εδάφους (ΑΣΠ/ΣΕΕ), του Διακλαδικού Σχολείου Ηλεκτρονικού Πολέμου (ΔΣΗΠ), του Σχολείου Όπλων Τακτικής (ΣΟΤ) και του Air Command and Staff College των ΗΠΑ (ACSC/USA). Ομιλεί την Αγγλική γλώσσα. Είναι έγγαμος και έχει δύο παιδιά.

Περιεχόμενα

Άρθρα Εξωτερικών Συνεργατών, Εκπαιδευτών, Σπουδαστών της Σχολής & Ιστορικά - Αρχαιολογικά Κείμενα

"Η ΕΕ Αντιμετωπίζοντας την Πρόκληση των Κρατών
με Αμφισβητούμενη Κυριαρχία"

της Ελένης Χυτοπούλου, Διδάκτωρ Πολιτικής

Επιστήμης & Διεθνών Σχέσεων Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

1

"Το Φυσικό Αέριο, οι Σπάνιες Γαίες και οι Φυσικοί Πόροι ως Αίτιο Σύγκρουσης
στις Διεθνείς Σχέσεις - Μια Συγκριτική Ανάλυση"

της Δρ. Γεωργίας-Ακριβής (Τζίνας) Παναγοπούλου, Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια

του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς

10

"Η Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή
από την Σκοπιά της Υψηλής Στρατηγικής"

του Αντισυνταγματάρχη (ΠΖ) Ανδρέα Ζηκόπουλου,

Επιτελής του Τμήματος Προσωπικού της ΑΔΙΣΠΟ

22

"Τα Νομικά Όρια της Χρήσης Βίας στο Πλαίσιο του Χάρτη των Ηνωμένων
Εθνών (ΧτΗΕ): Το ζήτημα της Επίθεσης"

του Συνταγματάρχη (ΕΜ) Δημήτριου Σκρινή,

Επιτελής του Τμήματος Μελετών-Ερευνών της ΑΔΙΣΠΟ

36

"«Ο εχθρός του εχθρού μου είναι φίλος μου»: Ο ρόλος του αμερικανικού
Τύπου, κατά την περίοδο 1945-1950, στη διαμόρφωση της αμερικανικής κοι-
νής γνώμης σε σχέση με τη (Δυτική) Γερμανία"

της Νεφέλης Μπαμπάτσικου,

Διδάκτωρ Τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας του ΑΠΘ

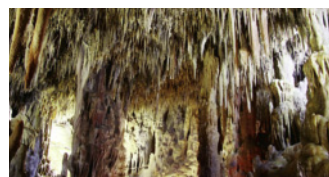
48

Πολιτιστικά Μονοπάτια

"Σπήλαιο Πετραλώνων Χαλκιδικής.
Ένα μοναδικό μνημείο της Φύσης
και της Προϊστορίας του Ανθρώπου"

του Ανδρέα Ι. Ντάρλα, Αρχαιολόγου

60

"Κάποιες σκέψεις για τη ζωγραφική"
Ζωγράφος Κώστας Ντιός

72

Δραστηριότητες της ΑΔΙΣΠΟ

80	Τελετή παράδοσης -
παραλαβής Διοίκησης ΑΔΙΣΠΟ	
81	Τελετή επίδοσης Μεταπτυχιακού
τίτλου Σπουδών 7ης ΕΣ	
82	Εκπαιδευτική επίσκεψη αντιπρο-
σωπείας του Command and
Staff College των ΕΔ της
Σαουδικής Αραβίας	
83	Συμμετοχή του Διοικητή της
ΑΔΙΣΠΟ σε συμπόσιο της
Γαλλικής Σχολής Πολέμου	
84	Σχολείο Common Security and
Defense Policy Orientation
Course στην ΑΔΙΣΠΟ	
85	Σχολείο Advanced Modular
Training (AMT 2a) στην ΑΔΙΣΠΟ	
86	Ημερίδα με θέμα "Αναδυόμενες
Τεχνολογίες Στρατιωτικού
Ενδιαφέροντος"	
88	Διημερίδα με θέμα "International
Humanitarian Law"	
89	Διάλεξη Προέδρου & Διευθ. Συμβούλου ΟΤΕ Μιχάλη Τζαμάζ
Διάλεξη Ξεναγού Ευγενίας Κούκουρα	
91	Επισκέψεις Αρχηγών ΓΕΣ, ΓΕΝ, ΓΕΑ	
92	Επισκέψεις Ηγεσίας Σωμάτων Ασφαλείας	
_____	93	Η Βιβλιοθήκη μας
_____	95	Ιστορικές Φράσεις
από την ΙΛΙΑΔΑ
_____	96	Απάνθισμα Σοφίας
«Αισιοδοξία-Απαισιοδοξία»

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΔΙΣΠΟ

Ίδρυση της Ανώτατης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ)

Με απόφαση του Υφυπουργού Εθνικής Άμυνας (Φ.022/27/158782/Σ.4405/25 Ιουλ 2003/ΥΕΘΑ/ΓΕΕΘΑ/ΔΙΔΥΠ&ΟΡΓ.) συγκροτήθηκε η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου (ΑΔΙΣΠΟ). Την 1 Οκτ 2003 εκδόθηκε ο Νόμος υπ' αριθ. 3186 (ΦΕΚ230/Τεύχος Πρώτο) για την ίδρυση της ΑΔΙΣΠΟ.

Ως ημερομηνία έναρξης λειτουργίας της Σχολής καθορίστηκε η 9η Σεπ 2003, ημερομηνία κατά την οποία εκλήθη να φοιτήσει η 1η Εκπαιδευτική Σειρά (Ε.Σ).

Στις 27 Οκτ 2003 πραγματοποιήθηκαν τα εγκαίνια της Σχολής παρουσία της Πολιτικής και Στρατιωτικής Ηγεσίας του ΥΕΘΑ.

Έδρα της Σχολής

Η Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου έχει την έδρα της στο στρατόπεδο "Ταξιάρχου Λασκαρίδη Κωνσταντίνου" στη Θεσσαλονίκη, όπου έως το έτος 2003 λειτουργούσε η Ανώτατη Σχολή Πολέμου του Στρατού Ξηράς (ΑΣΠ).

Έμβλημα της Σχολής

Το έμβλημα της Σχολής αποτελείται από το αντίστοιχο έμβλημα του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ) με τα σύμβολα των τριών Κλάδων (κράνος, άγκυρα, φτερά) και την προσθήκη ενός βιβλίου και ενός ξίφους που κόβει τον «Γόρδιο Δεσμό». Η σύνθεση συμβολίζει τη δύναμη και την αποφασιστικότητα που δίδει η γνώση για την επίλυση κάθε προβλήματος, μέσω του διακλαδικού σχεδιασμού. Η φράση «ΕΝ ΤΗ ΕΝΩΣΕΙ Η ΙΣΧΥΣ», που αναγράφεται στο επάνω μέρος του εμβλήματος, τονίζει τον διακλαδικό χαρακτήρα της Σχολής.

"Η ΕΕ Αντιμετωπίζοντας την Πρόκληση των Κρατών με Αμφισβητούμενη Κυριαρχία"

*της Ελένης Χυτοπούλου,
Διδάκτωρ Πολιτικής
Επιστήμης & Διεθνών Σχέσεων
Πανεπιστημίου Πελοποννήσου*

Περίληψη

Ο σεβασμός της κρατικής κυριαρχίας και η μη ανάμειξη στις εσωτερικές υποθέσεις τρίτων χωρών αποτελεί εγγύηση αποφυγής συγκρούσεων μεταξύ γειτονικών χωρών. Ένας σημαντικός αριθμός χωρών με διεθνώς αμφισβητούμενη κυριαρχία βρίσκονται στην ευρύτερη γειτονιά της ΕΕ και προέκυψαν μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και της ΕΣΣΔ. Σήμερα, ορισμένα από αυτά τα νέα κράτη έχουν αναγνωριστεί από τα Ηνωμένα Έθνη, για άλλα όμως αμφισβητείται η εδαφική τους κυριαρχία και δεν υπάρχει διεθνής αναγνώριση. Η έννοια του αμφισβητούμενου κράτους έχει, ευρύτερη σημασία, γιατί προσδιορίζει αφενός την έλλειψη διεθνούς αναγνώρισης για τα νέα κράτη που δημιουργήθηκαν μετά την απόσχιση και αφετέρου την ικανότητά τους να ασκούν εξουσία και αποτελεσματικό έλεγχο σε ολόκληρη ή μέρος της επικράτειάς τους. Κατά γενικό κανόνα, η Διεθνής Κοινότητα αντιμετωπίζει τη δημιουργία νέων κρατών ως πιθανή πρόκληση για την παγκόσμια τάξη πραγμάτων, ειδικά όταν πρόκειται για περιοχές με ιδιαίτερα γεωπολιτικά συμφέροντα.

Παρά τους περιορισμούς που επιβάλλει ο διεθνής ανταγωνισμός και η ισορροπία δυνάμεων, η ΕΕ πέτυχε να ενισχύσει την αξιοπιστία της ως σημαντικός παγκόσμιος δρών παρεμβαίνοντας εποικοδομητικά στην επίλυση συγκρούσεων και στην αποκατάσταση της ειρήνης. Επιπλέον, η ΕΕ βοήθησε

ουσιαστικά τα αμφισβητούμενα κράτη με τις παρεμβάσεις της στη εισαγωγή μεταρρυθμίσεων και στην δημιουργία δομών σύγχρονου κράτους, δίνοντας τους ευκαιρία επιβίωσης μέσα στο διεθνές σύστημα.

Εισαγωγή

Στη πάροδο του χρόνου και μέσα κυρίως από πολέμους, τα σύνορα των κρατών άλλαξαν και αναδύθηκαν νέες χώρες. Μερικές από τις νέες χώρες διατήρησαν την ανεξαρτησία τους, ενώ άλλες προσαρτήθηκαν σε ισχυρότερα κράτη. Ο Krasner, ο οποίος εισήγαγε την έννοια της προβληματικής κυριαρχίας, θεωρεί ότι ο όρος κυριαρχία συνδέεται με την ύπαρξη αυτόνομων δομών τοπικής αυτοδιοίκησης, την άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου στην εθνική επικράτεια, την ικανότητα ελέγχου διασυνοριακών δραστηριοτήτων και τη διεθνή νομική αναγνώριση. Μετά τη διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ και της Γιουγκοσλαβίας η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιμετώπισε προκλήσεις από την δημιουργία μετασυσγκρουσιακών κρατών στη γειτονιά της. Δεδομένου ότι ο αντίκτυπος της ολοκληρωμένης παρέμβασης της ΕΕ στα αμφισβητούμενα κράτη εξακολουθεί να αποτελεί ερευνητικό ενδιαφέρον, η παρούσα διατριβή αποσκοπεί να εξετάσει σε τι διαφοροποιήθηκε και εάν ήταν αποτελεσματική η παρουσία και η συμβολή της ΕΕ ως παγκόσμιου δρώντα σε χώρες με αμφισβητούμενη κυριαρχία, εστιάζοντας κυρίως στην περίοδο μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ.

Η ίδια η φύση της ΕΕ προσφέρει σημαντικές δυνατότητες όσον αφορά τη συμβολή της στην επίλυση συγκρούσεων και καθορίζει τη συμπεριφορά της ΕΕ σε αυτόν τον τομέα (Tocci, 2007, σ. 176). Η Συνθήκη της Λισαβόνας δημιούργησε νέα δυναμική αλληλεπίδρασης μεταξύ των παραγόντων διαχείρισης κρίσεων στο πλαίσιο των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, ιδίως εντός της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ). Ωστόσο, οι εξωτερικές σχέσεις και η εξωτερική πολιτική της ΕΕ είναι ένας κρίσιμος τομέας όπου κυριαρχεί ο διακυβερνητισμός. Παρά την προσπάθεια να καθιερωθεί μια αυθεντική κοινή εξωτερική πολιτική, τα κράτη μέλη της ΕΕ ουσιαστικά απέτυχαν να το πράξουν λόγω των διαφορετικών συμφερόντων και των εθνικών τους προτιμήσεων. Επομένως, όταν το Συμβούλιο πρέπει να ψηφίσει ομόφωνα¹ για ευαίσθητα ζητήματα που αφορούν την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, η γνώμη των κρατών μελών με τη μεγαλύτερη επιρροή και η *realpolitik*² συνήθως υπερισχύει και οδηγεί σε εξελίξεις.

Η ανάμειξη της ΕΕ στις εξωτερικές υποθέσεις αφορά ένα μείγμα πολιτικών και μέσων που στοχεύουν στην οικοδόμηση της ειρήνης, τη διαχείριση

1. Με την εξαίρεση ορισμένων σαφώς καθορισμένων περιπτώσεων όπου προβλέπεται ειδική πλειοψηφία π.χ. ο διορισμός ενός ειδικού εκπροσώπου

2. Οι πολιτικές επιλογές διαπνέονται από ρεαλισμό και υπερισχύει η άποψη του ισχυρότερου.

κρίσεων, την πρόληψη των συγκρούσεων και την αναπτυξιακή βοήθεια, τα οποία δημιουργούν προϋποθέσεις για στενότερη συνεργασία και πιθανή ένταξη στην ΕΕ, υπό προϋποθέσεις (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2003, σελ. 1). Η ΕΕ εμπλέκεται σε συγκρούσεις κυρίως για ανθρωπιστικούς λόγους, η λόγω δέσμευσης από συμμαχίες. Ωστόσο, η ΕΕ αποφεύγει να αναλάβει στρατιωτική δράση στη γειτονιά της, αν και ορισμένα κράτη μέλη της ΕΕ συμμετέχουν παγκοσμίως σε στρατιωτικές εκστρατείες. Η ΕΕ επιλέγει την προληπτική δράση και διαθέτει καλύτερα από κάθε άλλο παράγοντα τους κατάλληλους μηχανισμούς και τις απαραίτητες πολιτικές δεξιότητες για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της γειτονιάς της.

Η δράση της ΕΕ σαν διεθνής παράγοντας

Η ΕΕ είναι ένας σημαντικός διεθνής παράγοντας που συνδυάζει μοναδικά ήπια, κανονιστική και πολιτική ισχύ. Ως πολιτική ισχύς, η ΕΕ υιοθετεί την ταυτότητα του ειρηνοποιού. Ως κανονιστική ισχύς, η ΕΕ επιχειρεί να προβάλλει τη δική της «κανονικότητα», όπως εκφράζεται σε κανόνες και πρότυπα «για να επηρεάσει τις πολιτικές διαδικασίες στις παραμεθόριες περιοχές της και πέραν αυτής» (Lucarelli and Mannners, 2006, που αναφέρεται στο Visoka and Doyle, 2016, σ. 865). Όσον αφορά την άμυνα και την προστασία των κρατών μελών της, η ΕΕ περιορίζεται στην προστασία και τη διαχείριση συγκρούσεων στη γειτονιά της. Στη συνεχή άσκηση γεωπολιτικής ισχύος και επιρροής, η ΕΕ εμφανίζεται ως μέτρια δύναμη, που χρησιμοποιεί διάλογο και συνεργασία για την επίλυση συγκρούσεων και τη διαχείριση κρίσεων. Ωστόσο, η ΕΕ δεν είναι υπερδύναμη επειδή έχει περιορισμένη στρατιωτική ισχύ. Ποιο χαρακτηριστικό υπερισχύει; Το γεγονός ότι υπάρχουν ακριβείς ορισμοί στη θεωρία για διαφορετικές έννοιες δεν σημαίνει ότι υπάρχουν σαφείς διαχωριστικές γραμμές. Για να επιβεβαιώσετε αυτήν την άποψη μια κανονιστική εξουσία μπορεί να επιβάλλει την εφαρμογή των δικών της κανόνων σε άλλους, ορίζοντας προϋποθέσεις (conditionality), μια ήπια δύναμη μπορεί να χρησιμοποιήσει στρατιωτικά μέσα για ανθρωπιστικούς λόγους και μια πολιτική δύναμη μπορεί να απειλήσει και να εξαναγκάσει για πολιτικούς σκοπούς.

Υπάρχει μια θεωρητική συζήτηση για το γιατί η ΕΕ θέλει να επεκτείνει τους δικούς της κανόνες σε γειτονικές χώρες. Κάποιοι θεωρούν ότι η ΕΕ προσπαθεί απλώς να προωθήσει τους κανόνες της στην παγκόσμια έννομη τάξη όπως αυτό που έκαναν οι αυτοκρατορίες στο παρελθόν και οι μεγάλοι παίκτες σήμερα (Mannners, 2006, σ. 170). Άλλοι θεωρούν ότι ο καθοριστικός παράγοντας είναι ο τρόπος με τον οποίο προβάλλεται η κανονιστική ισχύς και εάν η άσκηση της ισχύος υπερβαίνει ή ενισχύει αυτό που είναι «status quo» στην παγκόσμια πολιτική όσον αφορά την αδικία και την απονομή δικαιοσύνης (Diez, 2005, που αναφέρεται στο Mannners, 2006, σσ.170-171). Εξάλλου, το βασικό στοιχείο της ΕΕ για την εξαγωγή των κανόνων της είναι η διασφάλιση

της ειρήνης στη γειτονιά της. Όταν υπάρχει ειρήνη και σταθερότητα, ειδικά στις γειτονικές χώρες, η ΕΕ μπορεί να επωφεληθεί από το άνοιγμα νέων αγορών και νέων επενδυτικών ευκαιριών.

Η προσέγγιση της ΕΕ για την οικοδόμηση της ειρήνης διαφέρει από εκείνη άλλων διεθνών παραγόντων στις διεθνείς σχέσεις. γιατί η επιλογή της ειρήνης αντί του πολέμου αποτελεί αξιακή επιλογή για την ΕΕ. Ο ρόλος της ΕΕ στη διαχείριση κρίσεων και τη διατήρηση της ειρήνης εξελίχθηκε σταδιακά ως απάντηση στις αλλαγές στο διεθνές σύστημα και στις θεσμικές αλλαγές. Η ΕΕ έχει αναδειχθεί ως ήπια δύναμη, που χρησιμοποιεί διάλογο και συνεργασία για την επίλυση συγκρούσεων και τη διαχείριση κρίσεων.

Η παρέμβαση της ΕΕ στην επίλυση συγκρούσεων ποικίλλει και είναι γεμάτη αντιφάσεις, δίνοντας μερικές φορές την εντύπωση ότι λείπει η συνοχή και το στρατηγικό όραμα. Αν και η ΕΕ έχει δηλώσει ακριβή αποφασιστικότητα να συμβάλει στην επίλυση συγκρούσεων στη γειτονιά της, σε ορισμένες συγκρούσεις η ΕΕ επιλέγει να παρέμβει και σε άλλες κρατά απόστάσεις. Ακόμη και όταν η ΕΕ παρεμβαίνει, σε ορισμένες περιπτώσεις, αναλαμβάνει πρωταγωνιστικό ρόλο και σε άλλες περιπτώσεις διατηρεί μετριοπαθή στάση. Μια λογική εξήγηση θα μπορούσε να ήταν ότι η ΕΕ σκοπεύει να αποφύγει την αντιπαράθεση με μεγάλους παγκόσμιους παίκτες, όπως η Ρωσία και οι ΗΠΑ, όταν παρεμβαίνουν για να επηρεάσουν τη δυναμική της σύγκρουσης μέσω πρώτης διαμεσολάβησης και να υποστηρίξουν το «προστατευόμενο» τους κράτος.

Ωστόσο, η σχετική αδυναμία της ΕΕ να συμμετάσχει στη λογική της ισορροπίας δυνάμεων θα μπορούσε να είναι ένα «συγκριτικό πλεονέκτημα» (Tocci, 2007, σ. 177) καθώς η διαμεσολάβηση της ΕΕ, τελικά, θεωρείται ότι είναι πιο αμερόληπτη και ευπρόσδεκτη. Εξετάζοντας πτυχές του ρόλου της ΕΕ ως παγκόσμιου παράγοντα, έχουν προκύψει ερωτήματα σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ αντιμετωπίζει τις προκλήσεις ενός συγκεκριμένου ζητήματος, την προβληματική κυριαρχία των αμφισβητούμενων κρατών και τη δυνατότητα ένταξης στο διεθνές σύστημα.

Η δημιουργία κρατών με αμφισβητούμενη κυριαρχία ως πρόκληση για το διεθνές σύστημα

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, υπήρξε «η ακραία απροθυμία των κρατών να αναγνωρίσουν ή να αποδεχτούν τη μονομερή απόσχιση εκτός του αποικιακού πλαισίου» (Crawford, σελ.60, παρατίθεται στο Geldenhuys, 2009, σ.42). Η στάση αυτή ενισχύθηκε περαιτέρω μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (ibid). Υπήρχε η πεποίθηση ότι οποιαδήποτε αλλαγή στα σύνορα θα μπορούσε να αποσταθεροποιήσει το σύστημα που είχε «κλειδώ-

σει» τις σφαίρες επιρροής στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Παρόλα αυτά, σημαντικοί διεθνείς παίκτες φαίνεται να «επενδύουν» σε αυτά που προκαλούν την ασάφεια και την αστάθεια του μη αναγνωρισμένου κράτους, όπως είναι ο αναποτελεσματικός έλεγχος σε ένα μέρος της επικράτειάς τους, ο αδύναμος κρατικός μηχανισμός, οι συνεχιζόμενες συγκρούσεις. Η δημιουργία περιοχών με αμφισβητούμενη κυριαρχία διευκολύνει μακροχρόνια την διεκδίκηση και την προσάρτηση τους (ένα παράδειγμα αποτελεί η διεκδίκηση προσάρτησης της Υπερδνειστερίας από τη Ρωσία).

Τα μη αναγνωρισμένα κράτη περιγράφονται συχνά ως καταφύγια για πολέμαρχους, μισθοφόρους, λαθρέμπορους και κερδοσκόπους, ως περιβάλλοντα που ευνοούν τη βία και το έγκλημα (Caspersen and Stansfield, 2011, σ.75). Εξάλλου, η έλλειψη αναγνώρισης και η αβεβαιότητα ως προς το καθεστώς ενισχύει την τάση να ορίζεται η χώρα με εθντικούς όρους και υπονομεύει τη διακηρυγμένη προσήλωση στη φιλελεύθερη δημοκρατία (Caspersen and Stansfield, 2011, σ.75).

Τα κράτη με αμφισβητούμενη κυριαρχία δεν αντιμετωπίζονται όλα με τον ίδιο τρόπο από τη Διεθνή Κοινότητα. Κατά γενικό κανόνα, η Διεθνής Κοινότητα αμφισβητεί το δικαίωμα στην αυτό-ανακήρυξη του κράτους. Για τα αμφισβητούμενα κράτη είτε δεν υπάρχει επίσημη αναγνώριση είτε αναγνώριση μόνο από ορισμένα κράτη που ενδιαφέρονται να έχουν ένα προηγούμενο που θα εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους (Geldenhuis, 2009, σ.7). Ωστόσο, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν το επίμαχο κράτος διαθέτει σημαντικούς πόρους ή βρίσκεται σε περιοχή με σημαντικό γεωπολιτικό ενδιαφέρον ή έχει την προστασία ενός ισχυρού κράτος, τότε μπορεί να γίνει ευρέως αποδεκτό και αναγνωρισμένο από διεθνείς οργανισμούς ως κυρίαρχο κράτος, ακόμη και όταν όλα τα μέλη της Διεθνούς Κοινότητας δεν αναγνωρίζουν την κυριαρχία του. Η Διεθνής Κοινότητα προσπαθεί να κρατήσει χαμηλά τα ζητήματα του αυτονόμησης και της αλλαγής των συνόρων. Συνήθως, επεμβαίνει ως ενδιάμεσος, ή ακόμη και με στρατιωτικές δυνάμεις, αν χρειαστεί, με στόχο την αποκλιμάκωση της κρίσης και την αποκατάσταση της ειρήνης.

Συμπερασματικά, η Διεθνής Κοινότητα αντιμετωπίζει τη δημιουργία νέων κρατών με δυσπιστία και προσοχή. Πρώτον, υπάρχει ισχυρή προκατάληψη ότι αυτά τα κράτη αποτελούν θύλακες παρανομίας και διαφθοράς και μπορούν να έχουν αποσταθεροποιητικές επιπτώσεις στις γύρω χώρες. Δεύτερον, τα αυτοαποκαλούμενα κράτη θα μπορούσαν να προκαλέσουν επανεμφάνιση ζητημάτων κυριαρχίας και κατανομής εξουσίας στο διεθνές σύστημα.

Η προσέγγιση της ΕΕ για την αμφισβητούμενη κυριαρχία

Στη δεκαετία του '90, η Ευρωπαϊκή Ένωση βρισκόταν υπό τεράστια πίεση, καθώς οι χώρες του διαλυμένου σοβιετικού μπλοκ επιδίωξαν στενότε-

ρες σχέσεις και ταχύτερη ενοποίηση. Ωστόσο, ήταν σαφές ότι η ΕΕ δεν μπορούσε να αντέξει το βάρος μιας πρόωρης διεύρυνσης με χώρες που έχουν τεράστιες διαρθρωτικές διαφορές με τα μέλη της. Είναι γεγονός ότι, η γοητεία της ένταξης στην ΕΕ επηρέασε τις πολιτικές επιλογές όχι μόνο των κοινωνικών ελίτ, αλλά ακόμα και εθνικιστών ηγετών (Mungui-Pippidi, 2004 που αναφέρεται στο Schweiss and Jebb, σ. 114). Υπό αυτές τις συνθήκες, η ΕΕ θα έπρεπε να παρέμβει χωρίς να στείλει λάθος πολιτικό μήνυμα στη Ρωσία και να υπονομεύσει το μεταψυχροπολεμικό κλίμα ειρηνικής συνύπαρξης.

Οι Ευρωπαίοι ήταν πιο πρόθυμοι να αναλάβουν το επίπονο έργο της οικοδόμησης έθνους, μια αποστολή που οι ΗΠΑ ήθελαν να αποφύγουν στην αρχή της διακυβέρνησης Μπους (Keulman, 2006, σ.51). Η ΕΕ διαθέτει ένα μείγμα πολιτικών και εργαλείων πολιτικής για την προστασία ευάλωτων και ασταθών περιοχών (Keulman, 2006, σ.52). Εξάλλου, οι Ευρωπαίοι έχουν συχνά αποδειχθεί πιο ικανοί από τις ΗΠΑ στη χρήση μη στρατιωτικών πόρων που αυξάνουν την ήπια ισχύ. Ωστόσο, όλα τα κράτη εκτός ΕΕ στη γειτονιά της ΕΕ, υποψήφια ή μη, έχουν τις μοναδικές τους προκλήσεις και θα πρέπει να αντιμετωπιστούν σε ένα περιφερειακό πλαίσιο λόγω των δευτερογενών επιπτώσεων (Schweiss, C και Jebb, C., σ.101).

Κατ' αρχήν, οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες διαφέρουν από χώρα σε χώρα και η προσέγγιση της ΕΕ στοχεύει στην κάλυψη πραγματικών αναγκών. Παραδείγματος χάριν, το Κοσσυφοπέδιο υπέστη έναν πόλεμο που οδήγησε σε μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών και αντιμετώπισε την πρόκληση του εκσυγχρονισμού του αγροτικού τομέα όπου οι αγρότες πλήρως απασχόλησης αντιμετώπισαν δύσκολες συνθήκες (Schweiss, C, and Jebb, C., σ.103), ενώ η Γεωργία υπέφερε από σχεδόν πλήρη οικονομική κατάρρευση, υψηλή ανεργία και μετανάστευση. Ωστόσο, είχαν και κοινά χαρακτηριστικά, όπως η αυξημένη εγκληματικότητα και η εκτεταμένη διαφθορά. Αναζητώντας μια ισορροπημένη προσέγγιση και όχι μόνο για ανθρωπιστικούς λόγους, είναι απαραίτητο για τους κρατικούς φορείς να παρέχουν επαρκή κίνητρα για να επιτρέψουν τη συνεργασία με μη αναγνωρισμένα κράτη. Σε αυτό το πλαίσιο, η ΕΕ, τα τελευταία είκοσι χρόνια, προτίμησε να ανοίξει διάλογο και να συνεργαστεί με χώρες με αμφισβητούμενη κυριαρχία αντί να τις αγνοεί και να τις κάνει να απομονωθούν. Ο Gerald Knaus και ο Marcus Cox (αναφέρεται στο Schweiss, C, and Jebb, C., σ. 102) επισημαίνουν ότι η δύναμη της ΕΕ έγκειται στο γεγονός ότι η ΕΕ υιοθετεί μια προσέγγιση οικοδόμησης κράτους στις υποψήφιες χώρες και τις αναγνωρίζει ως κράτη. Παρόμοια κρυφή νομιμοποίηση μπορούν επίσης να απολαύσουν οι πιθανές υποψήφιες για ένταξη χώρες, οι οποίες μπορεί να έχουν προβλήματα αναγνώρισης αλλά μπορούν να την αποκτήσουν ευκολότερα.

Επιπλέον, το μοντέλο οικοδόμησης κράτους της ΕΕ που εφαρμόζεται για τις υποψήφιες χώρες διαφέρει σημαντικά από το αυταρχικό μοντέλο οικοδόμησης κράτους του ΟΗΕ που χρησιμοποιείται στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και το Κοσσυφοπέδιο. Υπάρχουν έντονες διαφορές στην προσέγγιση και τα αποτελέσματα είναι εύγλωττα. Στο μοντέλο του αυταρχικού κράτους του ΟΗΕ, μια συγκεκριμένη διεθνής δομή «που μπορεί να μην είναι υπόλογη στους πολίτες του κράτους» (Schweiss and Jebb, σελ. 102) κυριαρχεί στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική σφαίρα. Σε αντίθεση με την αυταρχική προσέγγιση που πιστεύει ότι οι τοπικοί θεσμοί εμποδίζουν την αλλαγή και την ανάπτυξη, η προσέγγιση της ΕΕ βασίζεται στη νομιμότητα των τοπικών θεσμών και τους χρησιμοποιεί για την ανάπτυξη ενδογενούς δυναμικού στις υποψήφιες χώρες. (Knaus, G, and Cox, M, σελ. 49 που αναφέρεται στο Schweiss, C, and Jebb, S., σ. 102). Τέλος, η αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού καθώς και η υιοθέτηση από μια ευρεία κοινωνική διαστρωμάτωση ενός κοινού οράματος για μια καλύτερη ζωή παράγει «την πολιτική ενέργεια που δίνει στη διαδικασία ολοκλήρωσης της ΕΕ την εξαιρετική της ισχύ» (Knaus, G, and Cox, M, 40- σ.41 που παρατίθεται στο Schweiss, C, and Jebb, S., σ.102).

Συμπεράσματα

Ο τρόπος με τον οποίο η ΕΕ επιδιώκει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις που σχετίζονται με τα αμφισβητούμενα κράτη έχει εξελιχθεί με την πάροδο των ετών και ποικίλλει σημαντικά ανάλογα με τη σύγκρουση, τις διμερείς σχέσεις και το γεωπολιτικό πλαίσιο. Ωστόσο, η γεωπολιτική και το παιχνίδι εξουσίας θέτουν προϋποθέσεις και περιορισμούς.

Σε αναζήτηση μιας ισορροπημένης προσέγγισης και όχι μόνο για ανθρωπιστικούς λόγους, είναι απαραίτητο να δίνονται κίνητρα σε κρατικούς φορείς για να ασχοληθούν με τα αμφισβητούμενα κράτη. Στο πλαίσιο αυτό, η ΕΕ τα τελευταία είκοσι χρόνια, προτίμησε να ανοίξει διάλογο και να συνεργαστεί με αμφισβητούμενα κράτη αντί να τα αγνοήσει και να τα αφήσει να απομονωθούν.

Η ΕΕ είναι ένας σημαντικός χορηγός ανθρωπιστικής βοήθειας, ενώ με τη χρήση διπλωματίας και συγκεκριμένων χρηματοδοτικών εργαλείων υποστηρίζει την αναπτυξιακή προσπάθεια και επιδιώκει την επίλυση της σύγκρουσης. Η ΕΕ έχει εδραιώσει επίσης τη φήμη της ήρεμης δύναμης που αποφεύγει την επιθετικότητα, παρέχει οικονομική υποστήριξη και μεσολαβεί για να γεφυρώσει τις διαφορές.

Βιβλιογραφία

- Adamski, J. Johnson, T.M, and Schweiss, Ch. (Eds). 2006. *Old Europe, New Security. Evolution for a Complex World*. ASHGATE eBook.
- Blockmans, S.2007.*Tough Love: The European Union's Relations with the Western Balkans*. T.M.C, Asser Press, Hague.
- Blockmans, S, 2015.The 2015 ENP Review. A Policy in suspended animation. Centre for European Policy Studies Commentary. Brussels
- Caspersen, N. and Stansfield, G., (eds.), 2001. *Unrecognized States in the International System*. London: Routledge.
- Caspersen, N., 2009. Playing the Recognition Game: External Actors and the De Facto States. *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*. Vol.44, No 4, pp. 47-60.
- Carlsnaes, N., Sjursen, H.& White., B., (eds), 2004. *Contemporary European Foreign Policy*. Sage Publishers. London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Di Puppò, L. 2010. Between Hesitation and Commitment: The EU and Georgia after the 2008 War. *Central Asia Caucasus Institute. Silk Road Studies Program*.
- Economides, S. and Ker Lindsay, J. 2010 Forging EU Foreign Policy Unity from Diversity: The 'Unique Case' of the Kosovo Status Talks.' *European Foreign Affairs Review*, Vol. 15, No. 4, pp. 495–510.
- European Commission, 2003. *Wider Europe - Neighborhood: A new framework for relations with our Eastern and Southern Neighbors*, Commission Communication COM (2003), 104 final, Brussels.
- Frichova Grono, M. 2010. Georgia's Conflicts: What Role for the EU as Mediator? *IFP Mediation Cluster*.
- Geldenhuys, D., 2009. *Contested States in World Politics*. (Basingstoke: Palgrave).
- Hehir, A.,2009. Independence, Intervention and Great Power Patronage: Kosovo, Georgia and Contemporary Self-Determination Penumbra. *Amsterdam Law Forum*. VU University Amsterdam.
- Keulman, K., 2006. European Security and Defense Policy: The EU's Search for a Strategic Role. In: Adamski, J., Johnson, Troy, M & Schweiss, C. (Eds) *Old Europe, New Security, Evolution for a Complex World*. ASHGATE e-book, pp.43-56.
- Ker-Lindsay, J. and Economides, S., 2012. Standards before Status before Accession: Kosovo's EU perspective. *Near Eastern Studies*, Vol.14, N°1, pp.77-92.
- Lucarelli, S. and Fioramonti, L., 2010. The EU, in the eyes of others, why bother? In: Lucarelli, S. and Fioramonti, L., (eds.), 2010. *External Perceptions of the European Union as a Global Actor*/ Routledge /GARNET series: Europe in the World.

Manners, I., 2006. The European Union as a Normative Power: A Response to Thomas Diez. *Millennium-Journal of International Studies*, Vol. 35, N° 1, pp. 167-180.

Schweiss, C. & Jebb, C., 2006. The European Union in the Balkans: From Intervention to Accession. In: Adamski, J., Johnson, M. T, and Schweiss, C. 2006. *Old Europe, New Security, Evolution for a Complex World*. ASHGATE e-Book, pp.101-115.

Tocci, N., 2007. *The EU and Conflict Resolution: Promoting Peace in the backyard*. UACES, Contemporary European Studies. Routledge / UACES.

Trenin, D., 2010. The Hague Decision on Kosovo. Carnegie Moscow Center.

Tsereteli, M. 2015. Staying the Course. In: Starr, F. and Cornell, S. (Eds). *Putin's Grand Challenges: The Eurasian Union and its Discontents*. Central Asia Caucasus Institute. Silk Road Studies Program.

Van der Borgh, C. le Roy Puck & Zweerink. 2018. Coordinating international interventions in complex settings. An analysis of the EU peace and state-building efforts in post-independence Kosovo. *Peacebuilding*, Routledge, Taylor and Francis Co.

Visoka, G and Doyle, J., 2016. New-Functional Peace: The European Union Way of Resolving Conflicts. *Journal of Common Market Studies*. Vol.54, N°4, pp. 862-877. Wiley Online Library.

Whitman, R. and Wolff, S. (Eds.) 2012. *The European Union as a global conflict manager*. London and New York: Routledge.

Βιογραφικό Σημείωμα

Οικονομολόγος. Διδάκτωρ Πολιτικής Επιστήμης & Διεθνών Σχέσεων του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Ms Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών Πανεπιστημίου Πειραιά. Μεταπτυχιακή εξειδίκευση σε θέματα Περιφερειακής Ανάπτυξης στο Μονπελιέ (Γαλλία). Σύμβουλος για θέματα Περιφερειακής Πολιτικής και Κοινοτικών Χρηματοδοτήσεων στην Μόνιμη Ελληνική Αντιπροσωπεία στις Βρυξέλλες από το 1997 μέχρι το 2005. Συγγραφέας βιβλίων και άρθρων. Διδακτική εμπειρία (Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης & Αυτοδιοίκησης/Ινστιτούτο Επιμόρφωσης, Πρόγραμμα FOCUS, κ.λπ. Γλώσσες: Αγγλικά, Γαλλικά και Γερμανικά.

"Το Φυσικό Αέριο, οι Σπάνιες Γαίες και οι Φυσικοί Πόροι ως Αίτιο Σύγκρουσης στις Διεθνείς Σχέσεις - Μια Συγκριτική Ανάλυση "

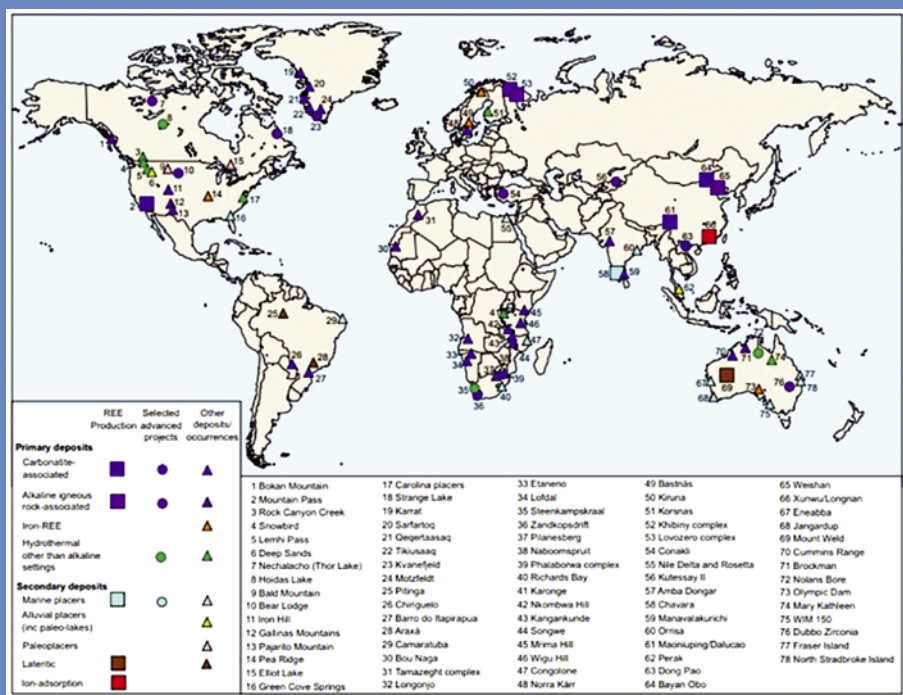
της Δρ. Γεωργίας-Ακριβής
(Τζίνας) Παναγοπούλου,
Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια
του Τμήματος Διεθνών και
Ευρωπαϊκών Σπουδών του
Πανεπιστημίου Πειραιώς

Έχει παρατηρηθεί διαχρονικά ότι πολλές διεθνείς συγκρούσεις ξεσπούν ως αποτέλεσμα διένεξης δύο ή περισσότερων δρώντων όσον αφορά τους φυσικούς πόρους. Επιπλέον, όπως φαίνεται και στη βιβλιογραφία, κάποιοι φυσικοί πόροι, όπως για παράδειγμα το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο (ενεργειακοί πόροι), εμφανίζονται συχνότερα ως αίτιο σύγκρουσης, συγκριτικά με άλλους φυσικούς πόρους. Εύλογα λοιπόν τίθενται τα ερωτήματα «Γιατί κάποιοι φυσικοί πόροι αποτελούν συχνότερα το διακύβευμα μιας διένεξης;», «Υπάρχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις υπό τις οποίες συμβαίνει αυτό;» «Ή απλώς κάποιοι φυσικοί πόροι είναι πιο σημαντικοί σε σχέση με άλλους;».

Με την παρούσα μελέτη στόχος είναι να απαντηθεί το βασικό ερευνητικό ερώτημα «Πότε ένας φυσικός πόρος γίνεται αίτιο σύγκρουσης;», καθώς και να ελεγχθεί η εγκυρότητα της ερευνητικής υπόθεσης «Αν ένας φυσικός πόρος έχει ασφαλειοποιηθεί, τότε γίνεται το διακύβευμα μιας σύγκρουσης» ή εναλλακτικά «Αν ένας φυσικός πόρος γίνει το διακύβευμα μια σύγκρουσης, τότε έχει ασφαλειοποιηθεί». Για τον σκοπό αυτό, επιλέχθηκαν δύο φυσικοί πόροι, το φυσικό αέριο και οι σπάνιες γαίες, των οποίων πραγματοποιήθηκε ανάλυση και σύγκριση μέσα από μελέτες περίπτωσης. Ως περιπτώσιολογικές μελέτες, επιλέχθηκαν α) η ρωσο-ουκρανική διαμάχη για το φυσικό αέριο κατά τα έτη 2006, 2009 και 2014 β) η συμπεριφορά Ισραήλ - Κύπρου - Ελλάδας - Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο σε σχέση με τα κοιτάσματα φυσικού αερίου που ανακαλύφθηκαν το 2009 - 2011 και γ) η διαμάχη Κίνας - Ιαπωνίας το 2010 για τα νησιά Σενκάκου/Ντιαόγιου σε συνδυασμό με την Κρίση Σπανίων Γαιών.

Όσον αφορά την επιλογή των συγκεκριμένων φυσικών πόρων, υπάρχουν δύο βασικοί λόγοι που οδήγησαν εκεί. Κατ' αρχάς, το φυσικό αέριο είναι μορφή ενέργειας. Η ενέργεια είναι μείζονος σημασίας για κάθε είδους δραστηριότητα και εξέλιξη (οικονομική, κοινωνική, τεχνολογική, κλπ.) και επομένως προσελκύει το ενδιαφέρον όλων σχεδόν των δρώντων του διεθνούς συστήματος. Επιπλέον, το φυσικό αέριο ως καθαρότερη μορφή ενέργειας από το πετρέλαιο, καθίσταται εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας ενός βιώσιμου και φιλικού προς το περιβάλλον μέλλοντος. Αναφορικά με τις σπάνιες γαίες, πρόκειται για μέταλλα τα οποία αν και υπάρχουν άφθονα στο φλοιό της γης, εντούτοις είναι σπάνιο να βρεθούν σε οικονομικά βιώσιμα εξορύξιμα κοιτάσματα (Van Gosen, Verplanck, Long, Gambogi, & Seal, 2014 και Haxel, Hedrick, & Orris, 2002). Ταυτόχρονα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι εξαρτημάτων σε πολλούς τομείς της αγοράς, όπως για παράδειγμα οι ηλεκτρονικές συσκευές, η 'πράσινη' βιομηχανία, καθώς και η αμυντική βιομηχανία. Επιπρόσθετα, έχει παρατηρηθεί ότι υπάρχει ένα κενό στη βιβλιογραφία όσον αφορά τις σπάνιες γαίες και τον συσχετισμό τους με τις διεθνείς σχέσεις, επομένως η παρούσα έρευνα φιλοδοξεί να συνεισφέρει προς την πλήρωση του κενού αυτού. Τέλος, επιλέγοντας τις σπάνιες γαίες, εξασφαλίζεται ο σύγχρονος και επίκαιρος χαρακτήρας της έρευνας. Στο χάρτη που ακολουθεί παρουσιάζονται πληροφορίες σχετικά με τα αποθέματα, την παραγωγή και τα ορυχεία σπανίων γαιών παγκοσμίως.

Χάρτης 1: Κατανομή παγκοσμίων αποθεμάτων σπανίων γαιών, σημείων παραγωγής και ορυχείων

Πηγή: (British Geological Survey (BGS), 2011, σελ. 5)

Το θεωρητικό πρίσμα υπό το οποίο πραγματοποιήθηκε η ανάλυση και η σύγκριση των περιπτώσιολογικών μελετών είναι αυτό της ασφαλειοποίησης. Παράλληλα, έγινε χρήση και του θεωρητικού εργαλείου της ενεργειακής ασφάλειας.

Ασφαλειοποίηση

Η θεωρία της ασφαλειοποίησης διαμορφώθηκε από τους Barry Buzan, Ole Waever και Jaap de Wilde της θεωρητικής σχολής σκέψης της Κοπεγχάγης. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η ασφαλειοποίηση είναι μια διαδικασία. Συγκεκριμένα πρόκειται για τη διαδικασία κατά την οποία ένα ζήτημα το οποίο βρισκόταν εκτός δημοσίου διαλόγου και ήταν μη πολιτικοποιημένο, πλέον πολιτικοποιείται και αποτελεί μέρος της δημόσιας συζήτησης και των ζητημάτων με τα οποία πρέπει να ασχοληθεί το κράτος. Ταυτόχρονα, το ζήτημα αυτό ασφαλειοποιείται επειδή θεωρείται ένα θέμα το οποίο δύναται να αμφισβητήσει την ίδια την ύπαρξη του κράτους, αποτελεί δηλαδή μια υπαρξιακή απειλή (Buzan, Waever, & de Wilde, 1998, σελ. 23). Όταν ακολουθηθεί η αντίστροφη διαδικασία, τότε γίνεται απο-ασφαλειοποίηση του ζητήματος.

Διάγραμμα 1: Τα στάδια της διαδικασίας ασφαλειοποίησης ενός θέματος

Διάγραμμα 2: Τα στάδια της διαδικασίας από-ασφαλειοποίησης ενός θέματος

Στην ανάλυσή τους οι Buzan, Waever, και de Wilde διακρίνουν πέντε επίπεδα ανάλυσης, α) διεθνή συστήματα, β) διεθνή υποσυστήματα, γ) μονάδες, δ) υπομονάδες και ε) άτομα (Buzan, Waever, & de Wilde, 1998, σελ. 5). Επιπλέον, διακρίνουν τα εξής τρία είδη μονάδων, α) αντικείμενο αναφοράς (οποιοδήποτε θέμα παρουσιάζεται ως απειλούμενο), β) ασφαλειοποιητικούς δρώντες (οι δρώντες που δημιουργούν αντικείμενα αναφοράς), γ) λειτουργικούς δρώντες (δρώντες που δεν ανήκουν στις προηγούμενες κατηγορίες αλλά επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων στον τομέα της ασφάλειας) (Buzan, Waever, & de Wilde, 1998, σελ. 36).

Ένα ζήτημα που έχει ασφαλειοποιηθεί απαιτεί επείγουσα και άμεση δράση για την αντιμετώπισή του, πράγμα που δικαιολογεί και οποιαδήποτε ασυνήθιστη ή και υπερβολική ενέργεια από πλευράς δρώντα (Buzan, Waever, & de Wilde, 1998, σελ. 23). Για να γίνει αυτό, χρειάζεται κάποιος να πείσει τη δημόσια γνώμη να δεχτεί ότι το συγκεκριμένο ζήτημα αποτελεί υπαρξιακή απειλή για τον δρώντα και ότι αν δεν υπάρξει άμεση αντίδραση, ο δρών μπορεί να οδηγηθεί στον αφανισμό ή, στην καλύτερη περίπτωση, μετά θα είναι πολύ αργά για να αντιδράσει (Buzan, Waever, & de Wilde, 1998, σσ. 23, 41). Υπό τον φόβο της υπαρξιακής απειλής, η δημόσια γνώμη παρέχει στον δρώντα τη νομιμοποίηση και την αποδοχή να δράσει με οποιονδήποτε τρόπο κρίνει ότι θα διασφαλίσει την επιβίωσή του στο διεθνές σύστημα. Στο σημείο αυτό οφείλουμε να σημειώσουμε ότι σε μια επιτυχή διαδικασία ασφαλειοποίησης δεν είναι απαραίτητη η πραγματική ύπαρξη της απειλής αλλά η παρουσία ενός θέματος ως απειλής και η αποδοχή αυτής της κατάστασης από τη δημόσια γνώμη. Γίνεται επομένως αντιληπτό, ότι οποιοδήποτε ζήτημα μπορεί να διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελέσει αντικείμενο αναφοράς ασφαλειοποίησης (Buzan, Waever, & de Wilde, 1998, σσ. 23, 36).

Η ενέργεια είναι αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας όλων μας. Είναι αυτό που κάνει τα πάντα να κινούνται. Λόγω της μεγάλης σημασίας της, βρίσκεται διαρκώς στο επίκεντρο του δημοσίου διαλόγου και μάλιστα προκαλώντας ένταση πολλές φορές. Τι σημαίνει όμως ενεργειακή ασφάλεια; Υπάρχουν πολλοί ορισμοί σχετικά με αυτό αλλά ο πιο διαδεδομένος είναι ο ορισμός που παρέχει ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (IEA), τον οποίο και χρησιμοποιεί η παρούσα έρευνα. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, ως ενεργειακή ασφάλεια ορίζεται η αδιάκοπη διαθεσιμότητα ενεργειακών πόρων σε προσιτή τιμή (IEA).

Από τον ορισμό γίνεται κατανοητό ότι θα πρέπει να συντρέχουν και οι δύο προϋποθέσεις, δηλαδή τόσο η αδιάκοπη διαθεσιμότητα των ενεργειακών πόρων όσο και η προσιτή τους τιμή. Δεν αρκεί επομένως μόνο η διαθεσιμότητα των ενεργειακών πόρων για την επίτευξη της ενεργειακής ασφάλειας αλλά θα πρέπει αυτή να είναι διαρκής και αδιάκοπη (Panagoroulou, 2020, σελ. 244). Επιπροσθέτως, οι ενεργειακοί πόροι θα πρέπει να διατίθενται σε τέτοια τιμή ώστε οι καταναλωτές να έχουν την οικονομική δυνατότητα να τους αποκτήσουν (Panagoroulou, 2020, σελ. 244).

Είναι γεγονός ότι τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία καθορίζεται η ενεργειακή ασφάλεια διαφέρουν ανά χρονικές περιόδους, όπως φαίνεται και στον Πίνακα 1. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό, καθώς και την ύπαρξη ποικίλων ορισμών για την ενεργειακή ασφάλεια, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι

[...] η ενεργειακή ασφάλεια σημαίνει διαφορετικά πράγματα για διαφορετικές χώρες βάσει της γεωγραφικής τους τοποθεσίας, των γεωγραφικών χαρακτηριστικών τους, των διεθνών τους σχέσεων, του πολιτικού τους συστήματος και της οικονομικής τους κατάστασης. (Luft and Korin, 2009, σσ. 5-6)

Πίν.1: Ταξινόμηση των γεγονότων που καθόρισαν την ενεργειακή ασφάλεια

Χρονική Περίοδος	Κύρια Χαρακτηριστικά
1905 - 1945	Η ενεργειακή ασφάλεια συμπίπτει με την ασφάλεια των εισαγωγών πετρελαίου - απαραίτητο για τη στρατιωτική ισχύ
1945 - 1971	Η σημασία του πετρελαίου για την παγκόσμια οικονομία - απαραίτητες οι χαμηλές τιμές για να βοηθηθούν οι σύμμαχοι των ΗΠΑ κατά τη διαδικασία ανοικοδόμησης μετά τον πόλεμο
1971 - 1974	Κατάρρευση του προηγούμενου συστήματος - άνοδος του ΟΠΕΚ ως πετρελαϊκή δύναμη, ειδικότερα η Σαουδική Αραβία

1980 -	Ο ηγεμονικός ρόλος του ΟΠΕΚ αμφισβητείται αλλά και επιβεβαιώνεται - Κίνα και ΗΠΑ γίνονται οι δύο μεγαλύτεροι καταναλωτές ενέργειας - οι ΗΠΑ ως σταθεροποιητική δύναμη στη Μέση Ανατολή
--------	--

Πηγή: (Τσακίρης, 2018, σσ. 38-39)

Τέλος, σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι υπάρχουν δύο είδη ενεργειακής ασφάλειας, η ασφάλεια της ζήτησης, από την πλευρά των παραγωγών/προμηθευτών και η ασφάλεια της προσφοράς από την πλευρά των καταναλωτών.

Περιπτώσιολογικές Μελέτες

Περνώντας στις περιπτώσιολογικές μελέτες, αρχικά εξετάζονται οι σχετικές με το φυσικό αέριο. Η ρωσο-ουκρανική διαμάχη για το φυσικό αέριο κατά τα έτη 2005-2006 είχε ως κύρια αίτια το ρωσικό αίτημα για αύξηση των τιμών στα ευρωπαϊκά επίπεδα (Stern, 2006, σελ. 41), τους ισχυρισμούς της Gazprom ότι η ουκρανική πλευρά είχε «κλέψει» αποθηκευμένες ποσότητες και ποσότητες που διαμετακομίζονταν (Stern, 2006, σελ. 41, Pirani, 2007, σελ. 24 και Reuters) και τη συμφωνία Gazprom-Τουρκμενιστάν που θα στερούσε από την Ουκρανία τις ποσότητες που λάμβανε από το Τουρκμενιστάν (Stern, 2006, σελ. 43 και Pirani, 2007, σελ. 24). Τελικά οι δύο πλευρές κατέληξαν σε συμφωνία μέχρι τον Ιανουάριο του 2009, οπότε η Gazprom αποφάσισε να διακόψει την παροχή των ποσοτήτων που προορίζονταν για την Ουκρανία λόγω απουσίας νέας συμφωνίας προμήθειας φυσικού αερίου, καθώς και λόγω χρεών του Κιέβου προς την εταιρεία. Από αυτή τη διαμάχη επηρεάστηκε και η Ευρώπη, κυρίως τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, τα οποία «πάγωσαν» εν μέσω χειμώνα λόγω σοβαρών ελλείψεων φυσικού αερίου (Kramer, 2009, Khrennikova, Shiryayevskaya, & Krasnolutska, 2019). Τελικά, επήλθε και πάλι συμφωνία μεταξύ των δύο μερών, δεδομένης τόσο της πολιτικής κρίσης την οποία αντιμετώπιζε το Κίεβο εκείνη την περίοδο (Tsygankov, 2015, σελ. 5) όσο και της ισχύος που έχει η Μόσχα, ως ο 2ος μεγαλύτερος παραγωγός φυσικού αερίου παγκοσμίως. Το 2011, η Ουκρανία απέρριψε τη ρωσική πρόταση για ένταξή της σε τελωνειακή ένωση ενώ ταυτόχρονα επιθυμούσε τη σύνδεσή της με την Ευρωπαϊκή Ένωση (Tsygankov, 2015, σελ. 6). Αργότερα, η Μόσχα επανήλθε με πρόταση για έκπτωση στις τιμές του φυσικού αερίου αλλά και οικονομική βοήθεια 15 δις δολαρίων, πετυχαίνοντας την αναβολή της συμφωνίας σύνδεσης Ουκρανίας-Ε.Ε. (Tsygankov, 2015, σελ. 5 και Spiegel Staff, 2013). Αυτή όμως ήταν μια εξέλιξη που προκάλεσε την έντονη δυσανεμία του ουκρανικού λαού (BBC News, 2013, Tsygankov, 2015, σελ. 7, Stulberg, 2015, σελ. 112 και Council on Foreign Relations), η οποία σε συνδυασμό και με την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας, εξελίχθηκε σε μεγάλες διαδηλώσεις και βίαια επεισόδια, που τελικά οδήγησαν στην πτώση του τότε προέδρου (Council on Foreign

Relations). Εκμεταλλευόμενη τις αναταραχές, η Μόσχα έστειλε στρατιώτες και δυνάμεις στην Κριμαία, την οποία και έθεσε υπό τον έλεγχο της ενώ, έπειτα από ένα αμφιλεγόμενο δημοψήφισμα, ψηφίστηκε η προσάρτηση της περιοχής στη Ρωσική Ομοσπονδία, η οποία και ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2014 (Tsygankov, 2015, σελ. 7, Stulberg, 2015, σελ. 112 και Council on Foreign Relations). Ως αντίδραση, οι ΗΠΑ, η Ε.Ε., ο Καναδάς και άλλα δυτικά κράτη επέβαλαν αυστηρές οικονομικές κυρώσεις στη Μόσχα, η οποία και ανταπέδωσε με κυρώσεις στις εισαγωγές τροφίμων από τη Δύση (Borger, Lewis, & Mason, 2014, Council on Foreign Relations και Christie, 2015).

Καθώς γράφονται οι γραμμές του παρόντος άρθρου, μαίνεται ο πόλεμος στην Ουκρανία, ο οποίος ξεκίνησε με τη ρωσική εισβολή τον Φεβρουάριο του 2022. Το εξαιρετικά δυσάρεστο αυτό γεγονός θα πρέπει να θεωρείται συνέχεια των ανωτέρω παλαιότερων κρίσεων και όχι μια «ξαφνική» κρίση που δεν ήταν αναμενόμενη.

Αναφορικά με την περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου, τα κοιτάσματα φυσικού αερίου που ανακαλύφθηκαν το 2009 και 2010 στην ΑΟΖ του Ισραήλ θεωρήθηκαν εξαιρετικό νέο για το κράτος αυτό το οποίο έπρεπε να καλύψει μεγάλες ενεργειακές ανάγκες. Σε συνδυασμό με την ανακάλυψη του κοιτάσματος της Αφροδίτης στην Κύπρο το 2011, προκλήθηκε ένα ντόμινο τόσο συνεργασιών όσο και αντιδράσεων στην περιοχή. Η συνεργασία Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδας αναπτύχθηκε με σκοπό τη μεταφορά των ποσοτήτων σε ευρωπαϊκό έδαφος αλλά και την οικονομική, πολιτική και στρατιωτική συνεργασία (Cohen E., 2018, σελ. 141 και Tziampiris, 2015). Ωστόσο, η Τουρκία ενώ έδειξε και δείχνει εξαιρετικά μεγάλο ενδιαφέρον για τα κοιτάσματα της περιοχής, είδε αρνητικά την προοπτική εξόρυξης φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ, κάτι που φάνηκε τόσο από τις δηλώσεις Τούρκων αξιωματούχων και την αποστολή του ερευνητικού σκάφους «Πιρί Ρεϊς» στο οικόπεδο 12 της Κύπρου και στην ευρύτερη περιοχή (Πολλάτος, 2011 και Χασαπόπουλος, 2011), όσο και από την ανακοίνωση έναρξης ερευνών στην περιοχή πλησίον της Αμμοχώστου (Το Βήμα, 2011 και Sigmalive/ΚΥΠΕ, 2011).

Στην περίπτωση των σπανίων γαιών, η παραγωγή τους λαμβάνει χώρα κατά κύριο λόγο στην Κίνα σε ποσοστό 85%-90%, ενώ ένας από τους μεγαλύτερους εισαγωγείς τους είναι η Ιαπωνία. Μάλιστα, το 2008 το Τόκιο ήταν εξαρτημένο από τις κινεζικές εισαγωγές σπανίων γαιών κατά 90,58%, το 2010 κατά 81,61%, το 2014 κατά 60% και το 2019 κατά 53% (Ting & Seaman, 2013, σελ. 244 και Shen, 2014). Από το 2007 η Κίνα ξεκίνησε την επιβολή δασμών στις εξαγωγές, ώστε να έχει μεγαλύτερο έλεγχο αυτών, ενώ το 2009-2010, επέβαλε ποσόστωση τόσο στην παραγωγή όσο και στις εξαγωγές και ανακοίνωσε ότι θα σταματήσει τις εξαγωγές τελικών προϊόντων σπανίων γαιών, λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης της εσωτερικής της αγοράς (Gschneider, 2011). Όπως

ήταν αναμενόμενο, οι αποφάσεις αυτές προκάλεσαν μεγάλη ανησυχία στις αγορές και ιδιαίτερα στον κλάδο της υψηλής τεχνολογίας που είναι και ο πλέον εξαρτημένος από τις σπάνιες γαίες. Η περίοδος αυτή από το 2009 και έπειτα, είναι γνωστή ως «Η Κρίση των Σπανίων Γαιών» (Voncken, 2016, σελ. 1 και Bourzac, 2011).

Τον Σεπτέμβριο του 2010, η Κίνα αποφάσισε τη διακοπή των εξαγωγών σπανίων γαιών προς τη βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας της Ιαπωνίας. Φαίνεται όμως ότι αυτή η απόφαση ελήφθη στον αντίκτυπο του περιστατικού στα νησιά Σενκάκου/Ντιαόγιου, όπου ένα κινεζικό αλιευτικό το οποίο βρισκόταν κοντά στα νησιά αρνήθηκε να συμμορφωθεί με τις υποδείξεις της ιαπωνικής ακτοφυλακής για αποχώρησή του, συγκρούστηκε με περιπολικά της ιαπωνικής ακτοφυλακής και ο καπετάνιος αρνήθηκε την έρευνα αλλά τελικά συνελήφθη μαζί με το πλήρωμα από τις ιαπωνικές αρχές έπειτα από καταδίωξη (BBC News, 2011, Haruki, 2010 και Amako, 2010). Στη συνέχεια, υπήρξε μεγάλη διπλωματική ένταση μεταξύ των δύο κρατών ενώ κατά το διάστημα 23/9-19/11 διεκόπησαν οι εξαγωγές σπανίων γαιών προς την Ιαπωνία, ενώ το Πεκίνο διέψευσε την επιβολή τέτοιου είδους εμπάργκο (Hagström, 2012, σελ. 274, Bradsher, 2010, Haruki, 2010 και Amako, 2010). Δεδομένου ότι η ιαπωνική οικονομία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον τομέα υψηλής τεχνολογίας, στον οποίο απαιτούνται οι σπάνιες γαίες, γίνεται κατανοητό ότι η Ιαπωνία βρέθηκε σε σημείο ασφυξίας, αφού πλέον δεν είχε πρόσβαση στις σπάνιες γαίες. Επιπλέον, αυτή η κίνηση προκάλεσε εκτόξευση των παγκόσμιων τιμών των σπανίων γαιών, όπως αναμενόταν. Ταυτόχρονα ανέδειξε τον μεγάλο βαθμό τρωτότητας της εφοδιαστικής αλυσίδας των σπανίων γαιών αλλά και την ανάγκη για διαφοροποίηση των προμηθευτών.

Παρατηρούμε ότι σε όλες τις περιπτώσεις, ο εκάστοτε φυσικός πόρος (φυσικό αέριο - σπάνιες γαίες) χρησιμοποιήθηκε ως μέσο άσκησης πίεσης. Επιπλέον, η σχετική ρητορική υπήρξε τέτοια ώστε να προβάλλει τον πόρο ως κάτι που απειλείται και πρέπει να προστατευτεί. Εξάλλου, οι δρώντες σε όλες τις περιπτώσεις στόχευαν στη διασφάλιση της απρόσκοπτης ροής του πόρου, δείχνοντας ότι είναι κομμάτι των ζωτικών τους συμφερόντων, με άλλα λόγια, προέβησαν στην ασφαλειοποίηση του πόρου. Επιπροσθέτως, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι δρώντες έλαβαν ακραία μέτρα, θεωρούμε ότι επήλθε βαριά ασφαλειοποίηση, ενώ στην αντίθετη περίπτωση τη χαρακτηρίζουμε ως ελαφρά.

Συγκρίνοντας επομένως τις τρεις περιπτωσιολογικές μελέτες, διακρίνουμε τα εξής: α) στην πρώτη περίπτωση, το φυσικό αέριο ασφαλειοποιήθηκε βαρέως από τη Ρωσία και την Gazprom, δεδομένης της διακοπής ροής (εξαγωγών και διαμετακόμισης) φυσικού αερίου αλλά και της προσάρτησης της Κριμαίας, ενώ υπήρξε ελαφρά ασφαλειοποίηση από πλευράς Ουκρανίας

(ή βαριά εάν αληθεύουν οι κατηγορίες περί κλοπής ποσοτήτων)· β) στη δεύτερη περίπτωση, τόσο το Ισραήλ όσο και η Κύπρος προέβησαν σε ελαφρά ασφαλειοποίηση του φυσικού αερίου, σε αντίθεση με την Άγκυρα, η οποία προχώρησε σε ασφαλειοποίηση βαρέως τύπου, δεδομένης της αποστολής του Πιρί Ρεϊς στο οικόπεδο 12 της κυπριακής ΑΟΖ· γ) τέλος, στην περίπτωση των σπανίων γαιών, από πλευράς Κίνας παρατηρείται βαριά ασφαλειοποίηση, δεδομένης της διακοπής εξαγωγών σπανίων γαιών προς την Ιαπωνία, ενώ από την πλευρά της Ιαπωνίας είχαμε ελαφρά ασφαλειοποίηση.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, καταλήγουμε στη διαπίστωση ότι ένας φυσικός πόρος για να γίνει αίτιο σύγκρουσης, θα πρέπει απαραίτητως να βρίσκεται μεταξύ των συμφερόντων του δρώντος. Επιπλέον, θα πρέπει να ασφαλειοποιηθεί μέσα από τον διάλογο. Μερικές φορές ο δρών λαμβάνει ακραία μέτρα ως αποτέλεσμα της διαδικασίας της ασφαλειοποίησης και του φόβου, καθώς και της ανασφάλειας που νιώθει. Αίτιο αυτής της συμπεριφοράς αποτελεί και η έλλειψη εμπιστοσύνης ανάμεσα στους δρώντες του άναρχου διεθνούς συστήματος, καθώς και η έλλειψη εγγυήσεων ή αποδείξεων για τις καλές προθέσεις των υπόλοιπων δρώντων.

Ολοκληρώνοντας το παρόν άρθρο, διαπιστώνουμε ότι επιβεβαιώνεται η ερευνητική υπόθεση ότι ένας φυσικός πόρος - και τελικά, οτιδήποτε - μπορεί να αποτελέσει πηγή σύγκρουσης όταν έχει ασφαλειοποιηθεί. Αυτή είναι και η απάντηση στο ερευνητικό μας ερώτημα και επιπλέον, εξηγεί γιατί κάποιοι πόροι έχουν γίνει αίτιο σύγκρουσης ενώ άλλοι όχι: επειδή κάποιοι δεν έχουν ασφαλειοποιηθεί ακόμα ή επειδή δεν έχουν φτάσει στο επίπεδο ασφαλειοποίησης που απαιτείται ώστε να προκαλέσουν σύγκρουση.

Βιβλιογραφία

1. Amako, S. (2010, October 25). The Senkaku Islands incident and Japan-China relations. *East Asia Forum*.
2. BBC News. (2011, January 21). *Japan drops China boat captain charge*. Retrieved August 12, 2020, from <https://www.bbc.com/news/world-12249794>
3. BBC News. (2013, December 17). Russia offers Ukraine major economic assistance. *BBC News*.
4. Borger, J., Lewis, P., & Mason, R. (2014, July 29). EU and US impose sweeping economic sanctions on Russia. *The Guardian*.
5. Bourzac, K. (2011, April 19). The Rare-Earth Crisis. *MIT Technology Review*.
6. Bradsher, K. (2010, September 22). Amid Tension, China Blocks Vital

Exports to Japan. *The New York Times*.

7. Bradsher, K. (2010, October 19). China Said to Widen Its Embargo of Minerals. *The New York Times*.

8. British Geological Survey (BGS). (2011). *Rare Earth Elements*. British Geological Survey (BGS). Retrieved January 30, 2015, from <https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCQQFjAA&url=https%3A%2F%2Fwww.bgs.ac.uk%2Fdownloads%2Fstart.cfm%3Fid%3D1638&ei=BCg0VZaqAtfbaunqgNgB&usg=AFQjCNEVCtKczglFImHJYMAtQ7Xz4B8QQQ>

9. Buzan, B., Waever, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework of Analysis*. Colorado-London: Lynne Rienner Publishers, Inc.

10. Christie, E. H. (2015, July 13). Sanctions after Crimea: Have they worked? *NATO Review Magazine*.

11. Cohen, E. (2018, March 06). Development of Israel's natural gas resources: Political, security and economic dimensions. *Resources Policy*(57), pp. 137-146.

12. Council on Foreign Relations. (n.d.). *Ukraine's Post-Independence Struggles 1991-2019*. Retrieved August 22, 2020, from Council on Foreign Relations website: <https://www.cfr.org/timeline/ukraines-post-independence-struggles>

13. Gschneidner, J. K. (2011). The rare earth crisis - the supply/demand situation for 2010 - 2015. *Material Matters*, 6(2), pp. 32-41.

14. Hagström, L. (2012). 'Power Shift' in East Asia? A Critical Reappraisal of Narratives on the Diaoyu/Senkaku Island Incident in 2010. *The Chinese Journal of International Politics*, 5(3), pp. 267-297. Retrieved February 6, 2015.

15. Haruki, W. (2010, October 25). Resolving the China-Japan Conflict Over the Senkaku/Diaoyu Islands. *The Asia-Pacific Journal*, 8(43).

16. Haxel, G., Hedrick, J., & Orris, G. (2002). *Supporting Sound Management of our Mineral Resources: Rare Earth Elements - Critical Resources for High Technology*. U.S. Geological Survey. Retrieved January 14, 2015, from <http://pubs.usgs.gov/fs/2002/fs087-02/>

17. IEA. (2020, June 16). Gas. Retrieved August 3, 2020, from International Energy Agency website: <https://www.iea.org/fuels-and-technologies/gas>

18. Khrennikova, D., Shiryayevskaya, A., & Krasnolutska, D. (2019, December 6 (upd 31)). *Why the Russia-Ukraine Gas Dispute Worries Europe*. Retrieved August 23, 2020, from Bloomberg: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-12-06/why-the-russia-ukraine-gas-dispute-worries-europe-quicktake>

19. Kramer, A. E. (2009, January 6). Russia Cuts Gas, and Europe Shivers. *The New York Times*.

20. Luft G. and Korin A. (2009), "Energy Security: In the Eyes of the Beholder", in Luft G. and Korin A. (eds.), *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*, California, ABC Clio, pp. 1-17.

21. Panagopoulou, G. (2020). From Energy Security to 'Green' Energy Security: Tools the EU could use to assure uninterrupted supply of energy resources. In J. House, & T. Kaniklidou (Ed.), *Europe in Discourse: Agendas of Reform Conference Proceedings* (pp. 241-255). Nashua: Hellenic American University.
22. Pirani, S. (2007, June). Ukraine's Gas Sector. *Oxford Institute for Energy Studies*.
23. Reuters. (2009, January 11). *TIMELINE: Gas crises between Russia and Ukraine*. Retrieved August 19, 2020, from Reuters website: <https://www.reuters.com/article/us-russia-ukraine-gas-timeline-sb-idUSTRE50A1A720090111>
24. Shen, H. (2014). *A Turning of Japan's Heavy Dependence on Chinese Rare Earths*. Retrieved May 20, 2015, from InvestorIntel: <http://investorintel.com/technology-metals-intel/a-turning-of-japans-heavy-dependence-on-chinese-rare-earths/>
25. Sigmalive/KYΠΕ. (2011, December 13). *Η Τουρκία αρχίζει έρευνες για πετρέλαιο στην Αμμόχωστο*. Retrieved September 5, 2020, from Sigmalive: <https://www.sigmalive.com/archive/news/local/446831>
26. Spiegel Staff. (2013, November 25). How the EU lost Ukraine. *Spiegel Online*.
27. Stern, J. (2006, August 22). Natural gas security problems in Europe: the Russian - Ukrainian crisis of 2006. *Asia - Pacific Review*, 13(1), pp. 32-59.
28. Stulberg, A. N. (2015, April 16). Out of gas?: Russia, Ukraine, Europe, and the changing Geopolitics of Natural Gas. *Problems of Post-Communism*, pp. 112-130.
29. Ting, M. H., & Seaman, J. (2013, May 31). Rare Earths: Future Elements of Conflict in Asia? *Asian Studies Review*, 37(2), pp. 234-252.
30. Tsygankov, A. (2015, February 4). Vladimir Putin's last stand: the sources of Russia's Ukraine policy. *Post-Soviet Affairs*, pp. 1-25.
31. Tziampiris, A. (2015). *The Emergence of Israeli-Greek Cooperation*. Switzerland: Springer.
32. Van Gosen, B., Verplanck, P., Long, K., Gambogi, J., & Seal, R. (2014). *The Rare-Earth Elements - Vital to Modern Technologies and Lifestyles*. US Geological Survey (USGS). Retrieved January 14, 2015, from <http://dx.doi.org/10.3133/fs20143078>
33. Voncken, J. (2016). *The Rare Earth Elements: An Introduction*. Springer.
34. Πολλάτος, Μ. (2011, September 9). "Θα ελέγχουμε τα χωρικά ύδατα στην Ανατολική Μεσόγειο". Retrieved September 1, 2020, from Πρώτο Θέμα website: <https://www.protothema.gr/world/article/144499/ta-elegxoyme-ta-xorika-ydata-sthn-an-mesogeio/>
35. Το Βήμα. (2011, December 10). *Έρευνες για πετρέλαιο στα Κατεχόμενα ξεκινά η Τουρκία*. Retrieved September 6, 2020, from Το Βήμα: <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=434205&wordsinarticle=%%1ECF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%B9%CE%B1%3b%CE%BE%CE%>

B5%CE%BA%CE%B9%CE%BD%CE%B1%3b%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%82%3b%CF%80%CE%B5%CF%84%CF%81%CE%B5%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF

36. Τσακίρης, Θ. (2018). *Ενεργειακή Ασφάλεια και Διεθνής Πολιτική: Η Γεωπολιτική του "Μαύρου Χρυσού" από την ανακάλυψη πετρελαίου στη Μέση Ανατολή έως τη Σχιστολιθική Επανάσταση (1908-2018)*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

37. Χασαπόπουλος, Ν. (2011, September 26). *Πίρι Ρέις: Έβαλε ρότα προς το "οικόπεδο 12" της Κύπρου*. Retrieved September 6, 2020, from Το Βήμα: https://www-tovima-gr.cdn.ampproject.org/v/s/www.tovima.gr/2011/09/26/world/piri-reis-ebale-rota-pros-to-oikopedo-12-tis-kyproy/amp/?amp_js_v=a3&_gsa=1&usqp=mq331AQFKAGwASA%3D#aoh=15993394117301&referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com&_tf=%CE%91%CF%80

(το παρόν άρθρο αποτελεί περιληπτική παρουσίαση της Διδακτορικής Διατριβής της συγγραφέως, με τίτλο "Natural resources as a source of conflict in International Relations: A comparative analysis of the cases of hydrocarbons and rare earths.")

Βιογραφικό Σημείωμα

Η Τζίνα Παναγοπούλου είναι Μεταδιδακτορική Ερευνήτρια του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Είναι απόφοιτος του προπτυχιακού προγράμματος του ίδιου τμήματος, από το οποίο έλαβε επίσης και το Διδακτορικό της τίτλο με βαθμό «Άριστα». Κατά τη διάρκεια των προπτυχιακών σπουδών της έλαβε βραβεία και υποτροφίες από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ). Πραγματοποίησε τις μεταπτυχιακές της σπουδές στο πρόγραμμα «Σπουδές Νοτιοανατολικής Ευρώπης» του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ). Κατά τα έτη 2014-2015, υπήρξε εκπαιδευόμενη στο Πρόγραμμα Νοτιοανατολικής Ευρώπης του Ελληνικού Ιδρύματος Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ). Είναι μέλος του εργαστηρίου Ενεργειακής και Περιβαλλοντικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πειραιώς και έχει συμμετάσχει σε συνέδρια σχετικά με τις διεθνείς σχέσεις και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Κατά τη διετία 2019-2021 διετέλεσε Επιστημονική Σύμβουλος της ομάδας «Περιβάλλον και Ενέργεια» της SAFIA. Μιλάει άπταιστα Αγγλικά και Τουρκικά και έχει καλή γνώση της γαλλικής γλώσσας. Στα επιστημονικά της ενδιαφέροντα συμπεριλαμβάνονται οι διεθνείς σχέσεις, οι σπάνιες γαίες, οι κρίσιμες πρώτες ύλες, η ενέργεια και οι συγκρούσεις/διενέξεις.

"Η Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή από την Σκοπιά της Υψηλής Στρατηγικής"

του Αντισυνταγματάρχη
(ΠΖ) Ανδρέα Ζηκόπουλο,
Επιτελής του Τμήματος
Προσωπικού της ΑΔΙΣΠΟ

«Η τόσο απλή αυτή αλήθεια δεν έγινε δυστυχώς ποτέ αρκετά αντιληπτή εις την Ελλάδα, όπου μύθοι περί φιλελληνισμών υπήρξαν ανέκαθεν πηγαί πλανών και αφορμαί πικριών και απογοητεύσεων. Δεν είναι καιρός να κατανοηθεί από κάθε Έλληνα ότι πολιτικός φιλελληνισμός υπό την έννοια που αρεσκομεθα να του δίδωμεν δεν υπήρξε ποτέ ούτε θα υπάρξει;»¹ (Κωνσταντίνος Σακελλαρόπουλος πρεσβευτής Κωνσταντινουπόλεως).

Στην αλήθεια αυτήν οδηγείται ο ψύχραιμος αναλυτής αναζητώντας τα αίτια και τα κίνητρα της μικρασιατικής καταστροφής με κριτήρια γεωστρατηγικά, απογυμνωμένα από στείρους συναισθηματισμούς. Το Μικρασιατικό ζήτημα είναι αποκύημα του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και των αιτιών του, δηλαδή την ανακατανομή της ισχύος στην ευμετάβλητη περιοχή της Εγγύς Ανατολής (Μέση Ανατολή - Μικρά Ασία - Αρμενία). Η αδυναμία διάγνωσης του διεθνούς περιβάλλοντος και των συμφερόντων των ισχυρών δρώντων, οδήγησε στην χάραξη μιας κοντόθωρης ελληνικής υψηλής στρατηγικής χωρίς ξεκάθαρους στόχους, που υπονομεύθηκε περαιτέρω από τον Εθνικό Διχασμό. Άλλωστε,

1. Σακελλαρόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Σκιά της Δύσεως*. Αθήνα, 1960, σελ.359.

«Μία ηνωμένη Ελλάδα ποτέ δεν θα ελάμβανε εκ μέρους των Μεγάλων την μεταχείρισιν που έλαβε η εξαθλιωμένη Ελλάδα των σκοτεινών παθών και του εμφυλίου πολέμου»²

Έννοια της Υψηλής Στρατηγικής

Επιχειρώντας να δοθεί ένας ορισμός, η υψηλή στρατηγική είναι η συνεχής χρησιμοποίηση όλων των μέσων ενός κράτους για την επίτευξη των διαχρονικών επιδιώξεων-στόχων του³, που πηγάζουν από τις ακλόνητες θέσεις⁴ του και τα κατά καιρούς συμφέροντά του. Η μακροβιότητα δε των εθνικών στόχων, επιβάλλει την χρήση των μέσων σε όλα τα επίπεδα και κατά παντός αντιπάλου, θεωρώντας ως τέτοιον, οποιονδήποτε διεθνή δρώντα προσπαθεί ή δύναται ισχυροποιούμενος να τους πλήξει. Η υψηλή στρατηγική δραστηριοποιείται σε τέσσερις βασικούς κλάδους, ήτοι στην Στρατιωτική στρατηγική, στην Οικονομία, στην Εσωτερική και στην Εξωτερική πολιτική, οι οποίοι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι μεταξύ τους⁵.

Οι Μεγάλες Δυνάμεις στο Ρευστό Υποσύστημα της Εγγύς Ανατολής

Αποκρυσταλλώνοντας τον χαρακτήρα των Μεγάλων Δυνάμεων, πρόκειται για αποικιακούς διεθνείς δρώντες, οι οποίοι γονιδιακά ανταγωνίζονται για την αύξηση της ισχύος τους. Επομένως, η ανάλυση της μικρασιατικής εκστρατείας, έχει ως γνώμονα την αναζήτηση των συμφερόντων τους στην Εγγύς Ανατολή.

Η Εγγύς Ανατολή ήταν πλούσια σε ανέπαφες πηγές χαλκού, αργύρου και πετρελαίου -που είχε αναδειχτεί ως ρυθμιστής της ισχύος των Μεγάλων Δυνάμεων- ενώ ταυτόχρονα αποτελούσε σταυροδρόμι εμπορικών οδών με στρατηγικούς συγκοινωνιακούς κόμβους (λιμάνια-σιδηροδρόμους). Οι ισχυρές δυνάμεις (Γερμανία, ΗΠΑ, Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία), έχοντας αντιληφθεί την αξία της περιοχής, ήδη ανταγωνίζονταν σ' αυτήν πριν την έναρξη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου (Α'ΠΠ)⁶.

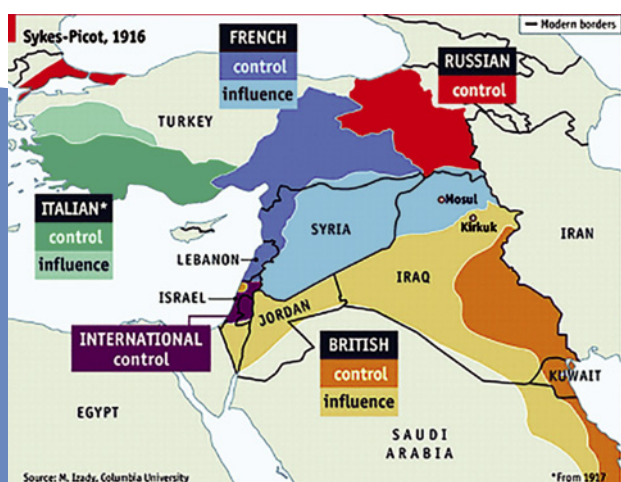
2. Στο ίδιο, σελ.396.

3. Πλατιάς, Αθανάσιος. *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*. Αθήνα: ΕΣΤΙΑ,2000, σελ.84

4. Οι θέσεις ενός κράτους είναι διαχρονικές, αδιαπραγμάτευτες και θεμελιώνουν την εθνική κυριαρχία, ενώ εάν δεν θωρακιστούν και πληγούν οδηγούν σε κρίσιμη απώλεια ισχύος.

5. Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος. *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος Αιώνας*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ,2000, σελ.17-21 και Παπαδόπουλος, Γεώργιος. *Θεωρητική και Εφαρμοσμένη Υψηλή Στρατηγική*. Αθήνα: ARTEMIS DYNAMICS, 1999, σελ.58-64

6. Ψυρούκης, Νίκος. *Η Μικρασιατική Καταστροφή*, Β' Έκδοση. Αθήνα: ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ, 1982, σελ.40-46.

Εικ. 1. Η συμφωνία Σάικς-Πικό (1916), όπως μεταγενέστερα τροποποιήθηκε για να προσεταιριστεί η Ιταλία (1917) (Πηγή: Economist.com 2022)

Κατά την διάρκεια του Α΄ ΠΠ, προκειμένου να αμβλυνθούν οι συγκρούσεις μεταξύ των ανταρτικών συμμάχων, υπεγράφησαν πληθώρα μυστικών συμφωνιών, με κυριότερη την Σάικς-Πικό (1916)⁷ (Εικόνα 1). Με την λήξη του Α΄ΠΠ και την ανασχεση της Γερμανίας στην Εγγύς Ανατολή, εντάθηκαν οι σχέσεις μεταξύ των συμμάχων, οι οποίοι

δρούσαν πλέον ανασχετικά, αλληλοϋπονομεύοντας την επιρροή τους στην περιοχή.

Η Υψηλή Στρατηγική της Ελλάδας

Η ψυχροσύνθεση της ελληνικής υψηλής στρατηγικής χαρακτηριζόταν από δύο αντίρροπες δυνάμεις, της Μεγάλης Ιδέας και του Εθνικού Διχασμού.

Από ιδρύσεως του Ελληνικού κράτους είχε τεθεί ως στόχος της υψηλής στρατηγικής του η Μεγάλη Ιδέα, δηλαδή η εδαφική ολοκλήρωση της Ελλάδος περιλαμβάνοντας ολόκληρο το ελληνικό στοιχείο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η στρατηγική του Βενιζέλου, από τους Βαλκανικούς ακόμα πολέμους, ήταν ευθυγραμμισμένη με την Μεγάλη Ιδέα και την ανάδειξη της Ελλάδος ως ισχυρής περιφερειακής δύναμης στην Ανατολική Μεσόγειο. Για την υλοποίηση της στρατηγικής του στηρίχθηκε στην εξωτερική εξισορρόπηση με τις ισχυρές δυνάμεις και δή της Αγγλίας, η οποία προσέβλεπε στην Ελλάδα για την προάσπιση των συμφερόντων της στην Ανατολική Μεσόγειο, ως «δορυφόρου» της.

Έτσι, όταν απαιτήθηκε από την Αντάντ, ο Βενιζέλος ενέπλεξε την Ελλάδα στον Α΄ΠΠ στο πλευρό της, ερχόμενος σε ρήξη με τον βασιλιά Κωνσταντίνο, δημιουργώντας προσωρινή κυβέρνηση στην Θεσσαλονίκη. Αυτό

7. Smith, Michael L. Lewellyn. *Το Όραμα της Ιωνίας*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2002, σελ.144-145.

οδήγησε αναπόδραστα στον Εθνικό Διχασμό, που στάθηκε τροχοπέδη στην χάραξη ενιαίας υψηλής στρατηγικής. Συνεπώς, η εσωτερική πολιτική της Ελλάδας χαρακτηριζόταν από έλλειψη συνοχής, που εκδηλώθηκε έντονα με διώξεις αντιφρονούντων ακόμα και στις τάξεις του στρατεύματος.

Εθνικός Διχασμός. Η ρήξη Βενιζέλου - Βασιλιά Κωνσταντίνου, τροχοπέδη στην χάραξη ενιαίας υψηλής στρατηγικής
(Πηγή: enyprografa.gr 2022)

Όσον αφορά στην οικονομία, από τα τέλη του 19ου αιώνα, είχε επιβληθεί στην Ελλάδα Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος (Δ.Ο.Ε)⁸. Με την λήξη των Βαλκανικών πολέμων η Ελλάδα ήταν βαριά χρεωμένη. Για την συμμετοχή της στον Α΄ΠΠ συμφωνήθηκε η λήψη δανείου από τις Γαλλία, Αγγλία και ΗΠΑ, το οποίο τελικά δεν υλοποιήθηκε. Ακόμη και από τις πολεμικές αποζημιώσεις που είχε ορίσει η Επιτροπή Αποζημιώσεων στο τέλος του Α΄ΠΠ, δεν πήρε παρά ένα ασήμαντο ποσοστό⁹. Έτσι παραμονές της μικρασιατικής εκστρατείας, η οικονομία της Ελλάδας καθίσταται αποτρεπτική για την έναρξη οποιασδήποτε επιχείρησης.

Ο Μέγας Ασθενής

Η Οθωμανική αυτοκρατορία, από τα τέλη του 19ου αιώνα, ήταν βαριά χρεωμένη και εξαρτημένη από τα ξένα κεφάλαια, ενώ της είχε επιβληθεί Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος¹⁰. Ταυτόχρονα, κλυδωνιζόταν από έναν εμφύλιο πόλεμο, καθώς το κίνημα των Νεότουρκων είχε κερδίσει έδαφος έναντι της Υψηλής Πύλης. Ο Α΄ΠΠ θα λήξει για την Οθωμανική αυτοκρατορία, με την ανακωχή του Μούδρου (30 Οκτωβρίου 1918), με εξευτελιστικούς για αυτήν όρους.

Το συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων άρχισε τις εργασίες του στις 18 Ιανουαρίου 1919 και αποτέλεσε μια διπλωματική πλατφόρμα εντόνων διαφωνιών μεταξύ των νικητών του Α΄ΠΠ¹¹, με μήλον της έριδος την ανακατανομή ισχύος στην Εγγύς Ανατολή.

8. Ψυρούκης, ό.π. σελ.72.

9. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ*. Αθήνα: ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, 1978, σελ.84-85.

10. Ψυρούκης, ό.π. σελ.45-48

11. *Ιστορία, τ. ΙΕ*, ό.π. σελ.85

Η Αγγλία επιθυμούσε την διατήρηση των κεκτημένων της στην Μέση Ανατολή και την διεθνοποίηση των Στενών των Δαρδανελίων. Η Γαλλία αρχικά συμφώνησε με την παραχώρηση ελευθερίας στην Αγγλία, στον χειρισμό του Ανατολικού Ζητήματος. Εφάρμοσε μια στρατηγική υποχωρητικότητας προς αυτήν, επιδιώκοντας εξωτερική εξισορρόπηση για την επίτευξη βέλτιστων όρων συνθηκολόγησης της Γερμανίας, εξασφαλίζοντας τα άμεσα συμφέροντά ασφαλείας της στην Ευρώπη¹². Η Ιταλία διατύπωνε τις διεκδικήσεις της στηριζόμενη στις προηγούμενες συμφωνίες, ενώ αντιτάχθηκε σθεναρά στις διεκδικήσεις της Ελλάδας. Οι ΗΠΑ αναζήτησαν το δικό τους μερίδιο, δρώντας ανασχετικά στις αγγλογαλλικές συμφωνίες¹³. Τέλος, η σοβιετική πλέον Ρωσία απείχε από το συνέδριο και προσέβλεπε στην ανάσχεση των δυτικών δυνάμεων στην περιοχή των Στενών και του Καυκάσου, προσφέροντας οικονομική βοήθεια και πολεμικό υλικό στο κεμαλικό κίνημα.

Το Θνησιγενές Εγχείρημα

Η υψηλή στρατηγική του Βενιζέλου εδραζόταν στην εξωτερική πολιτική και την διπλωματία, παρορώντας όμως την ανάγκη συνεργείας με τον κλάδο της οικονομίας και της στρατιωτικής στρατηγικής. Όπως υποστήριζε: «Εγώ δεν υπολογίζω στις δυνάμεις του στρατού για να κρατήσουμε τα σύνορά μας, αλλά στις συμμαχίες και στα γενικά ευρωπαϊκά συμφέροντα» (Σβολόπουλος 2009, 51).

Ο Βενιζέλος στήριξε τις ελληνικές διεκδικήσεις - που περιλάμβαναν, κατόπιν παραινήσεων των Άγγλων, τον προσεταιρισμό των υπό τουρκική κατοχή νησιών του Αιγαίου, των Δωδεκανήσων, την Β. Ήπειρο, την Θράκη και την Δυτική Μικρά Ασία¹⁴ - στην νομιμοποίηση και στην ανταποδοτική εξισορρόπηση. Αφ' ενός, η ύπαρξη εντόνου ελληνικού στοιχείου¹⁵ στην Μικρά Ασία και στον Πόντο καθώς και οι συστηματικοί διωγμοί που υπέστη (από το 1913), έδιναν στην Ελλάδα την νομιμοποίηση να εγείρει αξιώσεις επεμβαίνοντας στην Μικρά Ασία. Αφ' ετέρου, είχε προσφέρει εξωτερική εξισορρόπηση στην Αντάντ, τόσο με την συμμετοχή της Ελλάδος στον Α' ΠΠ όσο και με την διάθεση ελληνικών στρατευμάτων στην αποτυχημένη γαλλική εκστρατεία εναντίον των μπολσεβίκων. Επομένως, για την ικανοποίηση των ελληνικών διεκδικήσεων, δικαιολογημένα ανέμενε την ανταποδοτική εξωτερική εξισορρόπηση και υποστήριξη από πλευράς Αγγλίας-Γαλλίας, προκειμένου να άρει τις αμερικανικοϊταλικές αντιρρήσεις.

12. Στο ίδιο, σελ.152

13. Smith, ό.π. σελ.135-141

14. Στο ίδιο, σελ.155-156

15. Τότε ο πληθυσμός της Μικράς Ασίας αριθμούσε πάνω από 2.500.000 κατοίκους (Ψυρούκης 1982, 77).

Απαραίτητη προϋπόθεση της ανακωχής του Μούδρου όμως, ήταν η επιβολή της με στρατιωτική επέμβαση της Αντάντ για εκμηδένιση της τουρκικής αντίστασης. Εντούτοις, αυτό προσέκρουε τόσο στα συμφέροντά των ΜΔ όσο και στην απροθυμία τους να συνεχίσουν μία πολυδάπανη σύγκρουση¹⁶, γεγονός που δεν διεγνώσθη από τον Βενιζέλο.

Ο Ελληνικός Στρατός στην Μικρά Ασία

Εν μέσω διαπραγματεύσεων, η Ιταλία καταλαμβάνει την περιοχή της Αττάλειας (Μάρτιος 1919), προκαλώντας ανησυχία στο ανώτατο συμβούλιο ειρήνης (Αγγλία-ΗΠΑ-Γαλλία). Έτσι στις 6 Μαΐου 1919, ελλείψει στρατιωτικών δυνάμεων, το συμβούλιο αποφάσισε την αποστολή του ελληνικού στρατού στην Σμύρνη, με χαρακτήρα προσωρινό για την ανάσχεση της ιταλικής επεκτατικότητας¹⁷. Υποβαθμίστηκε δηλαδή ο ρόλος του ως αποικιακός-μισθοφορικός: «Στρατός μισθοφόρων χωρίς μισθούς», όπως τον χαρακτήρισε ο Λούντ Τζωρτζ¹⁸.

Ο ελληνικός στρατός στην Σμύρνη
(Πηγή: Ιστορία, τόμος ΙΕ, 1978)

Το σχέδιο του ελληνικού στρατού ήταν η καταστροφή των Τούρκων ατάκτων, υιοθετώντας μια άμεση επιθετική στρατηγική. Εντούτοις, η απαγόρευση των Άγγλων να κινηθεί ο ελληνικός στρατός εκτός της περιοχής της Σμύρνης (γραμμή Μίλν), τον οδήγησαν στην διεξαγωγή στατικής άμυνας. Έτσι οι Τούρκοι, υιοθετώντας μια έμμεση στρατηγική, χρησιμοποιώντας ατάκτους και με ορμητήριο την ιταλική ζώνη κατοχής, επέφεραν καίρια πλήγματα στα μετόπισθεν του ελληνικού στρατού¹⁹, ο οποίος βρέθηκε καθηλωμένος να διεξάγει έναν πόλεμο «τριβής», δίνοντας χρόνο στον Κεμάλ να οργανώσει τακτικό στρατό.

16. Η Βρετανία είχε δεσμεύσει στρατεύματα στην Μέση Ανατολή και είχε ήδη ξεκινήσει την αποστρατεία των κατοχικών στρατευμάτων της Μικράς Ασίας λόγω κόστους. Οι ΗΠΑ δεν ήθελαν επ' ουδενί να αποστείλουν στρατεύματα στην Τουρκία για να διατηρήσουν τις καλές σχέσεις λόγω των οικονομικών συμφερόντων με αυτήν (Ψυρούκης 1982).

17. Smith, ό.π. σελ.159-183.

18. Σωτηρίου, ό.π. σελ.11.

19. Κοραντής, Αντώνιος. *Διπλωματική ιστορία της Ευρώπης 1919-1945. Τόμος Α*. Αθήνα: Ελεύθερη Σκέψις, 1996, σελ.176

Με την ανακωχή του Μούδρου οξύνθηκε το τουρκικό εθνικό φρόνημα, ενισχύοντας το εθνικιστικό κίνημα των Νεότουρκων. Η ηγεσία αυτού του κινήματος ανατέθηκε στον Μουσταφά Κεμάλ, ο οποίος έθεσε ως στόχο της υψηλής στρατηγικής του την μετατροπή της οθωμανικής αυτοκρατορίας σε τουρκικό εθνικό κράτος. Η στρατηγική του στηρίχθηκε σε τρεις άξονες: στην διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας του ευρύτερου μικρασιατικού χώρου και της ενδοχώρας, όπου επικρατούσε το τουρκικό στοιχείο, στην εδραίωση-αναγνώριση της εξουσίας του έναντι του σουλτάνου, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό και στην ανασυγκρότηση του τακτικού στρατού²⁰.

Επομένως, καθ' όλη την διάρκεια της μικρασιατικής εκστρατείας ισορροπούσε μεταξύ ένοπλης αντίστασης και διαπραγματεύσεως. Αφ' ενός προέβαλε αντίσταση κατά των κατοχικών αντατικών δυνάμεων, ενισχύοντας την εσωτερική νομιμοποίησή του. Αφ' ετέρου διαπραγματευόταν με αυτές για την τύχη της Μέσης Ανατολής και του Καυκάσου, εκμεταλλευόμενος τον ανταγωνισμό τους και διαγιγνώσκοντας τα συμφέροντά τους, ενισχύοντας τους συντελεστές ισχύος του. Το «ανατολίτικο παζάρι» είχε ήδη αρχίσει.

Η Μεταστροφή των Μεγάλων Δυνάμεων

Λίγους μήνες μετά την απόβαση του ελληνικού στρατού στην Μικρά Ασία, έγινε εμφανής η αλλαγή της πολιτικής των ΜΔ, επενδύοντας στην επικράτηση του Κεμάλ, προσφέροντάς του επαρκή εξωτερική εξισορρόπηση για να οργανώσει, εξοπλίσει και αντιπαραθέσει ικανό στρατό.

Οι ΗΠΑ διαπραγματεύονται με τον Κεμάλ για την κηδεμονία Αρμενίας-Πόντου. Η Αγγλία, ενθαρρύνοντας τις ελληνικές διεκδικήσεις, ασκούσε διαπραγματευτική πίεση τόσο στον Κεμάλ όσο και στους συμμάχους της²¹. Η Γαλλία, αφού εξασφάλισε μια ευνοϊκή συνθήκη ειρήνης (Βερσαλλιών, 28 Ιουνίου 1919) με την Γερμανία, στράφηκε στην προάσπιση των οικονομικών της συμφερόντων στην Μέση Ανατολή²². Για να υποβαθμίσει την αγγλική επιρροή, ακολούθησε μια στρατηγική έμμεσης προσέγγισης, δρώντας ανασχετικά στην επέκταση της Ελλάδας, ενώ ταυτόχρονα προσέγγισε τον Κεμάλ, προκαλώντας αγγλογαλλική σύγκρουση και ρήγμα στην χάραξη της αντατικής πολιτικής²³. Η Ιταλία, δρώντας ανασχετικά στις ελληνικές διεκδικήσεις, υποστήριζε απροκάλυπτα το κεμαλικό κίνημα.

20. Smith, ό.π. σελ.199-207

21. Σωτηρίου, ό.π. σελ. 35-36.

22. Smith,ό.π. σελ.141

23. Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος. *Η Απόφαση για την Επέκταση της Ελληνικής Κυριαρχίας στην Μικρά Ασία*. Αθήνα: ΙΚΑΡΟΣ, 2009, σελ. 73.

Η Συνθήκη Των Σεβρών

Η δημιουργία τακτικού στρατού έκανε πρόδηλη την κλιμάκωση της στρατηγικής του Κεμάλ, από έμμεση σε άμεση. Τον Ιούνιο του 1920, οι επιθέσεις του κεμαλικού στρατού κατά του βρετανικού στα Στενά και κατά του γαλλικού στην Κιλικία, υποχρέωσαν την Αντάντ σε αναζήτηση στρατιωτικής εξισορρόπησης από την Ελλάδα. Ο ελληνικός στρατός εξασφάλισε τα Στενά και καταδίωξε τις αποσυντιθέμενες τουρκικές δυνάμεις. Η προέλαση όμως ανεστάλη από το Βενιζέλο, λόγω ιταλογαλλικών αντιρρήσεων, δίνοντας χρόνο στον Κεμάλ να σώσει και να αναδιοργανώσει τον στρατό του²⁴.

Η ισχυροποίηση του Κεμάλ, η ανησυχία των ΜΔ και η ανάγκη στρατιωτικής εξισορρόπησης με την Ελλάδα, οδήγησαν στην υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών (10 Αυγούστου 1920). Αν και ικανοποιούσε σχεδόν όλες τις ελληνικές διεκδικήσεις, προϋπέθετε την επιβολή της στην κεμαλική κυβέρνηση με στρατιωτικά μέσα²⁵. Για τον σκοπό αυτόν, ο Βενιζέλος υιοθέτησε την στρατηγική της άμεσης προσέγγισης, θέτοντας ως εχθρικό κέντρο βάρους τον κεμαλικό στρατό, παρατάσσοντας τρία Σώματα Στρατού (ΣΣ) στην Μικρά Ασία²⁶.

Η Μεγάλη Ιδέα (συνθήκη Σεβρών). Το όραμα της Ελλάδας των δύο ηπείρων και πέντε θαλασσών (Πηγή: mixanitouxronou.gr 2022)

Οι Εκλογές

Με τη σιγουριά²⁷ που του έδινε η «ευνοϊκή» συνθήκη, ο Βενιζέλος διεξήγαγε εκλογές τον Νοέμβριο του 1920. Οι εκλογές αυτές, που οδήγησαν στην πολιτική του ήττα, αναζωπύρωσαν τα πολιτικά πάθη και κατ' επέκταση

24. *Ιστορία*, τ. ΙΕ, ό.π..

25. Τσιριγώτης, Διονύσιος. *Η Ελληνική Στρατηγική στην Μικρά Ασία 1919-1922*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2010. σελ. 204

26. Smith, ό.π. σελ. 244

27. Ο Αλέξανδρος Πάλλης θα γράψει: «Επικρατούσε τέτοιο πνεύμα αισιοδοξίας, ώστε οι περισσότεροι υποψήφιοι δεν κάνανε τον κόπο να βγουν σε περιοδεία» (Smith 2002, 276).

τον Εθνικό Διχασμό, πλήττοντας την νευραλγική συνοχή της κοινωνίας και του στρατεύματος.

Ο Βενιζέλος έχοντας καταφέρει την αναγνώριση των διεκδικήσεων της Ελλάδας από την Αντάντ, λάμβανε την εξωτερική και εσωτερική νομιμοποίηση για να συνεχίσει την Μικρασιατική εκστρατεία, ενώ ταυτόχρονα η στρατιωτική ισχύς του ήταν στο απόγειό της. Έχοντας εξασφαλίσει, για πρώτη φορά, την ισχυροποίηση τριών κλάδων της υψηλής στρατηγικής του (στρατιωτική, εξωτερική και εσωτερική πολιτική), το ρίσκο που έπαιρνε ήταν τεράστιο και τελικά καταστροφικό.

Το Πρελούδιο της Καταστροφής

Τον Δεκέμβριο του 1920, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος επέστρεψε στον ελληνικό θρόνο. Η υψηλή στρατηγική του συνοψίζονταν στην διατήρηση της στρατηγικής της σύμπλευσης με την Αντάντ και δη την Αγγλία. Μολαταύτα, οι σύμμαχοι (Αγγλία-Γαλλία-Ιταλία) στην επαναθρόνισή του βρήκαν, με ανακούφιση, την αφορμή που ζητούσαν και στηριζόμενοι στην «φιλογερμανική» στάση του Κωνσταντίνου κατά τον Α'ΠΠ, νομιμοποίησαν την μεταστροφή της στρατηγικής τους στο Ανατολικό Ζήτημα, υπέρ του Κεμάλ²⁸. Η Ελλάδα πλέον έχανε και τύποις την εξωτερική εξισορρόπησή της.

Ο κλάδος της οικονομίας κλυδωνίστηκε καθώς επιβλήθηκε οικονομικός αποκλεισμός στην Ελλάδα, με διττή σημασία· αφ' ενός δεν επιτράπη η χρήση των δανείων που είχαν συναφθεί και αφ' ετέρου διεκόπη και η όποια προμήθεια πολεμικού υλικού. Ταυτόχρονα, το κόστος της εκστρατείας είχε τριπλασιαστεί, λόγω της αύξησης των απαιτούμενων δυνάμεων στο μικρασιατικό μέτωπο²⁹. Παράλληλα, ο Εθνικός Διχασμός απειλεί και πάλι την συνοχή της κοινωνίας. Οι μετανοεμβριανές κυβερνήσεις προσανατολίστηκαν στην αντικατάσταση των βενιζελικών και την απομάκρυνσή τους από τον κρατικό μηχανισμό, ενώ οι «εκκαθαρίσεις» είχαν αντίκτυπο και στο ηθικό του στρατεύματος.

Για τους λόγους αυτούς, γεννήθηκε το πολιτικοστρατιωτικό δίλλημα της υιοθέτησης μιας στρατηγικής εκμηδένισης της Τουρκίας ή την σύμπτυξη σε μικρότερη ζώνη στην Σμύρνη. Τελικά, επιλέχθηκε η επιθετική στρατιωτική στρατηγική της εκμηδένισης, θέτοντάς την ως κύριο μέσο της υψηλής στρατηγικής της Ελλάδας.³⁰ Ο μονόδρομος της επιλογής αυτής ήταν απόρροια της απουσίας εξωτερικής εξισορρόπησης και της ανάγκης άμεσης λήξης του πολέμου, λόγω της απομύζησης κλάδου της οικονομίας. Έτσι, ο Κωνσταντί-

28. Κοραντής, ό.π. σελ. 174-175 και Smith, ό.π. σελ. 304

29. Στο ίδιο, σελ.150

30. Τσιριγώτης, ό.π. σελ. 211-215.

νος στηρίχθηκε στον μοναδικό παράγοντα ισχύος που είχε στην διάθεσή του, την στρατιωτική ισχύ, παραβλέποντας την ανάγκη συνεργείας με τους υπολοίπους κλάδους.

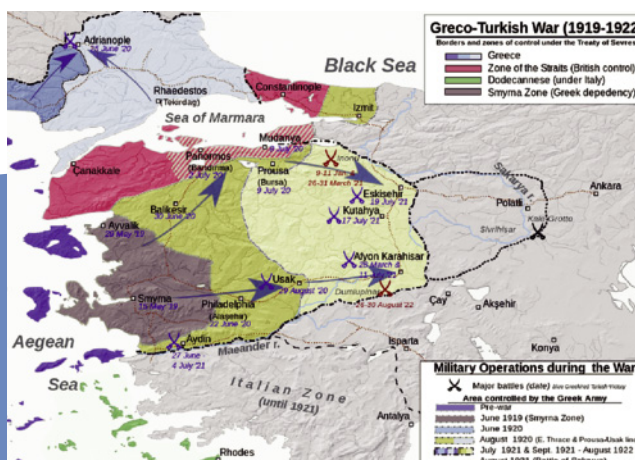
Το Κύκνειο Άσμα της Συνθήκης των Σεβρών

Εν μέσω ενδοαντατικών διαφωνιών-συγκρούσεων, συγκλήθηκε η συνδιάσκεψη του Λονδίνου (Φεβρουάριος 1921) με σκοπό την αναθεώρηση της συνθήκης των Σεβρών. Η συνδιάσκεψη δεν οδήγησε σε συμφωνία, αλλά στο παρασκήνιο της προσεγγίστηκε ξανά η κεμαλική κυβέρνηση από τους Γάλλους και τους Ιταλούς, προσφέροντας ανακωχή, αποχώρηση των στρατευμάτων τους, οικονομική συνεργασία και προμήθεια στρατιωτικού υλικού³¹.

Η υπογραφή όμως του σοβιετικοκεμαλικού «Συμφώνου Φιλίας», τον Μάρτιο του 1921, προκάλεσε την ανησυχία της Αγγλίας. Η ανάγκη ανάσχεσης της Σοβιετικής Ένωσης, οδήγησε την Αγγλία, στον μονόδρομο της προάσπισης των όρων της συνθήκης των Σεβρών, με την επιβολή τους από τον ελληνικό στρατό³². Η ελληνική κυβέρνηση δεν εκμεταλλεύτηκε ορθολογικά την «ευκαιρία» που παρουσιάστηκε, επιτυγχάνοντας μόνο την άρση του αποκλεισμού της Ελλάδας, για να καταστεί δυνατή η προμήθεια πολεμικού υλικού.

Οι Θερινές Επιχειρήσεις

Αφού αναδιοργανώθηκε, ο στρατός συνέχισε τις επιθετικές επιχειρήσεις το καλοκαίρι του 1921, θέτοντας ως σκοπό την καταστροφή του κεμαλικού στρατού, που είχε διαγνωσθεί ως το κέντρο βάρους της Τουρκίας. Παρά την επιτυχία της επίθεσης και την κατάληψη των κόμβων συγκοινωνιών, ο

Στρατιωτικές Επιχειρήσεις 1920-1922
(Πηγή: el.wikipedia.org 2022)

31. Κοραντής, ό.π. σελ. 176

32. Ιστορία, ό.π. σελ. 152

κεμαλικός στρατός πρόλαβε να συμπτυχθεί. Ο Κεμάλ ακολούθησε μια στρατηγική εξουθένωσης, οδηγώντας τον ελληνικό στρατό σε στρατιωτική υπερέκταση, επιμηκύνοντας τις γραμμές ανεφοδιασμού και επικοινωνιών, θυσιάζοντας χώρο προς κέρδος χρόνου.

Η αδυναμία καταστροφής του τουρκικού στρατού, έθετε πλέον ως κέντρο βάρους την κατάληψη της Άγκυρας. Η επίθεση όμως απέτυχε καθώς ο στρατός δεν είχε τα μέσα και το μέγεθος να εκτελέσει τον απαιτούμενο ελιγμό. Η απομάκρυνση από τις γραμμές εφοδιασμού οδήγησε σε ελλείψεις εφοδίων, ενώ ελλείπει επαρκούς εφεδρείας, έφτασε σε πρόωγη κορύφωση, αναγκάζοντάς τον να συμπτυχθεί και να μεταπέσει σε άμυνα, παρατάσσοντας τις εναπομείνουσες δυνάμεις σε ένα ευρύ μέτωπο³³.

Η Ταφόπλακα της Μεγάλης Ιδέας

Με την αποτυχία των θερινών επιχειρήσεων του 1921 οριοθετήθηκε η αναποτελεσματικότητα της υψηλής στρατηγικής των μετανοεμβριανών κυβερνήσεων. Στις αρχές του 1922 τέθηκε ανοιχτά το θέμα της αποστράτευσης και αποχώρησης του στρατού από την Μικρά Ασία. Για την διατήρηση της στρατιωτικής ισχύος όμως, επιβλήθηκε αναγκαστική οικονομική εσωτερική εξισορρόπηση, μειώνοντας την αξία της δραχμής στο μισό³⁴, χρησιμοποιώντας το τελευταίο ψήγμα του οικονομικού συντελεστή ισχύος.

Η καταστροφή της Σμύρνης
(Πηγή: mixanitouxronou.gr 2022)

Η διαμορφωθείσα κατάσταση οδήγησε την κυβέρνηση Γούναρη να αναζητήσει διπλωματική λύση με την Γαλλία και την Αγγλία, αναθέτοντάς τους την ειρήνευση, με μόνο όρο την προστασία του ελληνικού στοιχείου, χωρίς αποτέλεσμα. Ο κεμαλικός στρατός στις 13 Αυγούστου 1922,

εξαπέλυσε σφοδρότατη επίθεση κατά των κενών της αμυντικής διάταξης του ελληνικού στρατού, ο οποίος στις 16 Αυγούστου, μη μπορώντας να αντιτάξει

33. Smith, ό.π. σελ. 398-414.

34. Στο ίδιο, σελ. 466

32 Διακλαδική Επιθεώρηση

ικανή άμυνα, αποχώρησε από την γραμμή του μετώπου και λίγες ημέρες αργότερα από την Μικρά Ασία.

Αποκορύφωση της επικράτησης του Κεμάλ, αποτέλεσε η καταστροφή της Σμύρνης, στις 13 Σεπτεμβρίου 1922. Με τα ελληνικά στρατεύματα να έχουν αποχωρήσει από την Μικρά Ασία, η καταστροφή της Σμύρνης και η σφαγή των κατοίκων της, δύναται μόνον να υποτεθεί ότι αποτελούσε μια σημειολογική πράξη ενός ασθενούς μυαλού. Καταστρέφοντας το σύμβολο του ελληνισμού στην Μικρά Ασία, ο Κεμάλ οριοθετεί-στιγματίζει-σηματοδοτεί την υψηλή στρατηγική του και τον χαρακτήρα της νεοσύστατης Τουρκίας. Η ατζέντα του αυτή, θα ολοκληρωθεί στην συνέχεια με την γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου. Η εκρίζωση του ελληνισμού από τις πατρογονικές του εστίες αποτελούσε άλλωστε και έναν από τους κύριους στόχους της νεοτουρκικής στρατηγικής, που είχε ξεκινήσει από το 1913. Η επιδίωξή του αυτή αποκρυσταλλώνεται-επιβεβαιώνεται από τον λόγο του Κεμάλ στην Εθνοσυνέλευση στις 13 Αυγούστου 1923 «...Επιτέλους τους ξεριζώσαμε τους Έλληνες του Πόντου...»³⁵. Έτσι θα έπαυε και κάθε δυνατότητα μελλοντικών διεκδικήσεων και νομιμοποίησης εμπλοκής της Ελλάδας στην Μικρά Ασία.

Η Ελλάδα τελικά κάθισε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων στην Λωζάννη, όπου υπεγράφη στις 24 Ιουλίου 1923 η ομώνυμη συνθήκη, με δυσμενείς για αυτήν όρους, βάζοντας την ταφόπλακα της Μεγάλης Ιδέας.

Αξιολόγηση της Υψηλής Στρατηγικής και η Ύπαρξη Εναλλακτικών

Η επιλογή της στρατηγικής της υποχωρητικότητας στην βούληση των ΜΔ, εκφρασμένη με την πρόσδεση στο «βρετανικό άρμα», υποβάθμιζε την θέση της Ελλάδας στο διεθνές σύστημα και ταυτόχρονα απαγόρευε τον καθορισμό ξεκάθαρων εθνικών στόχων. Συνεπώς, στάθηκε αδύνατη η αξιοποίηση των «ευκαιριών» που ανέκυπταν καθώς και η αξιολόγηση, στάθμιση και εξισορρόπηση των κινδύνων που ελλόχευαν.

Έτσι, η επέμβαση του ελληνικού στρατού στην Μικρά Ασία υλοποιήθηκε χωρίς την ρητή και έμπρακτη δέσμευση των συμμάχων για την ελληνική κυριαρχία στην περιοχή. Εγγυήσεις όπως η άμεση ρευστοποίηση των συναφθέντων δανείων, η λήψη των πολεμικών αποζημιώσεων, η απομάκρυνση του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου και η περαιτέρω εισροή ξένου κεφαλαίου στην Ελλάδα θα ήταν αρκετές. Αφ'ενός θα ενισχυόταν ο οικονομικός κλάδος και αφ'ετέρου τα οικονομικά συμφέροντα των ΜΔ, θα συνδέονταν άρρηκτα με τα

35. Τσιρκινίδης, Χάρης. *Επιτέλους τους ξεριζώσαμε*, 4η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη Α.Ε., 1997.

ελληνικά, δημιουργώντας ένα υψηλό κόστος για αυτές σε ενδεχόμενη αλλαγή εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή. Περαιτέρω, η κατάργηση της γραμμής Μιλν και η ελευθερία δράσης, θα έδιναν την ευκαιρία στον ελληνικό στρατό να επιβάλει τη συμμαχική βούληση από τον πρώτο χρόνο.

Επιπλέον, δεν υλοποιήθηκε ο «διπλωματικός εξαναγκασμός» προς την Αντάντ, ακόμη και όταν ήταν σαφής η μεταστροφή της υπέρ του Κεμάλ. Αυτό θα ήταν εφικτό ανοίγοντας διαύλους με την σοβιετική Ρωσία, η οποία επιζητούσε λύση στην περιοχή του Πόντου, ένα ζήτημα στο οποίο η Ελλάδα είχε την νομιμοποίηση να εμπλακεί. Επίσης, με την επιστροφή του Κωνσταντίνου, η διπλωματική απομόνωση που επεβλήθη από την Αντάντ, έδινε την νομιμοποίηση στην Ελλάδα να αναζητήσει εξισορρόπηση σε εξωαντατικές δυνάμεις (Ρωσία-Γερμανία), απειλώντας την ισορροπία ισχύος στην περιοχή.

Όσον αφορά την Τουρκία, βραχυπρόθεσμα είναι εμφανής ο μεγάλος βαθμός αποτελεσματικότητας της υψηλής της στρατηγικής καθώς διασώθηκε και αναβαθμίστηκε η θέση της. Αναλύοντας όμως την μεγάλη «εικόνα», η γεωπολιτική πραγματικότητα είναι διαφορετική. Ο στόχος της υψηλής στρατηγικής του Κεμάλ επιτεύχθηκε με υψηλό κόστος καθώς παραχώρησε οικειοθελώς την κυριαρχία της σε όλες τις πετρελαιοπαραγωγικές κτήσεις της, στις δυνάμεις της Αντάντ και την Σοβιετική Ένωση. Δεν μπορεί να παροραθεί ο αντίκτυπος αυτής της παραχώρησης στο μουσουλμανικό στοιχείο της Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής, το οποίο απώλεσε την εμπιστοσύνη στην Τουρκία ως προστάτιδας δύναμης, την οποία μέχρι και τις μέρες μας προσπαθεί να επανακτήσει.

Επίλογος

Το Ανατολικό Ζήτημα στάθηκε ορόσημο των σύγχρονων διεθνών σχέσεων, ερμηνεύοντας την υψηλή στρατηγική των ισχυρών δυνάμεων στην λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου μέχρι και σήμερα. Για την Ελλάδα το Μικρασιατικό Ζήτημα δεν καταδικάστηκε στις διπλωματικές τράπεζες, αλλά πίσω από κλειστές θύρες, υποκύπτοντας σε μικροσυμφέροντα και σκοπιμότητες. Οι δυσανάλογες όμως θυσίες στα «Ματωμένα Χώματα» της Ιωνίας κάνουν επιτακτική την ανάγκη εξαργύρωσης των διαχρονικών διδαχών της καταστροφής.

Βιβλιογραφία

Smith, Michael LLewellyn. *Το Όραμα της Ιωνίας*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2002.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμος ΙΕ. Αθήνα: ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΘΗΝΩΝ, 1978.

Κοραντής, Αντώνιος. *Διπλωματική ιστορία της Ευρώπης 1919-1945*. Τόμος Α. Αθήνα: Ελεύθερη Σκέψις, 1996.

Παπαδόπουλος, Γεώργιος. *Θεωρητική και Εφαρμοσμένη Υψηλή Στρατηγική*. Αθήνα: ARTEMIS DYNAMICS, 1999.

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος. *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος Αιώνας*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2000.

Πλατιάς, Αθανάσιος. *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*. Αθήνα: ΕΣΤΙΑ, 2000.

Σακελλαρόπουλος, Κωνσταντίνος. *Η Σκιά της Δύσεως*. Αθήνα, 1960.

Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος. *Η Απόφαση για την Επέκταση της Ελληνικής Κυριαρχίας στην Μικρά Ασία*. Αθήνα: ΙΚΑΡΟΣ, 2009.

Σωτηρίου, Διδώ. *Η Μικρασιατική Καταστροφή και η Στρατηγική του Ιμπεριαλισμού στην Ανατολική Μεσόγειο*. Αθήνα: ΚΕΔΡΟΣ, 1982.

Τσιριγώτης, Διονύσιος. *Η Ελληνική Στρατηγική στην Μικρά Ασία 1919-1922*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, 2010.

Τσιρκινίδης, Χάρης. *Επιτέλους τους ξεριζώσαμε*, 4η έκδοση. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη Α.Ε., 1997.

Ψυρούκης, Νίκος. *Η Μικρασιατική Καταστροφή*, Β΄ Έκδοση. Αθήνα: ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ, 1982.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Αντισυνταγματάρχης (ΠΖ) Ανδρέας Ζηκόπουλος γεννήθηκε στην Πάτρα. Αποφοίτησε από την Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων το 2002, με τον βαθμό του Ανθυπολοχαγού Πεζικού. Έχει υπηρετήσει σε Κέντρο Εκπαιδεύσεως, Μονάδα Επιστρατεύσεως, Μηχανοκίνητη Μονάδα του Δ'ΣΣ και έχει διατελέσει Διοικητής Λόχου Στρατηγείου σε Σχηματισμό της ΑΣΔΕΝ. Επιπλέον, έχει υπηρετήσει ως τμηματάρχης εκπαίδευσης σε Μηχανοκίνητο Σχηματισμό και στην ΑΣΔΥΣ. Είναι απόφοιτος όλων των σχολείων που προβλέπονται από τον βαθμό του και επιπλέον της Ανωτάτης Διακλαδικής Σχολής Πολέμου, ενώ έχει εκπαιδευτεί και στο Κέντρο Αεροπορικής Τακτικής.

"Τα Νομικά Όρια της Χρήσης Βίας στο Πλαίσιο του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών (ΧτΗΕ): Το ζήτημα της Επίθεσης"

του Συνταγματάρχη (ΕΜ)
Δημήτριου Σκρινή,
Επιτελής του Τμήματος
Μελετών-Ερευνών
της ΑΔΙΣΠΟ

Εισαγωγή

Στο παραδοσιακό διεθνές δίκαιο, που ρύθμιζε τις διεθνείς σχέσεις κατά τη χρονική περίοδο από τη Συνθήκη της Βεσφαλίας (1648) έως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Α΄ΠΠ, 1914-1918), η προσφυγή στη βία ήταν σύννομη για την άσκηση δικαιωμάτων, την προστασία συμφερόντων και ως αυτοάμυνα ενάντια σε επιθέσεις.¹ Στη Διάσκεψη των Παρισίων (1919), που ακολούθησε τον Α΄ΠΠ, θεσμοθετήθηκε η Κοινωνία των Εθνών [ΚτΕ], με σκοπό να εδραιώσει την ειρηνική συνύπαρξη των Κρατών.² Όμως το σύμφωνο της ΚτΕ δεν απαγόρευε την καταφυγή σε ένοπλη βία και επέτρεπε τα ένοπλα αντίποινα, ακόμα και τον πόλεμο, υπό προϋποθέσεις.³

Η πρώτη ευρέως αποδεκτή αποκήρυξη του πολέμου έγινε με το Σύμφωνο Kellogg-Briand, που υπεγράφη στο Παρίσι το 1928 και εξακολουθεί να βρίσκεται σε ισχύ.⁴ Το Σύμφωνο απαγόρευε τη χρήση βίας στις διεθνείς σχέσεις, επέτρεπε την επίλυση διακρατικών διαφορών μόνο με ειρηνικά μέσα, καταδίκασε τον πόλεμο και τα συμβαλλόμενα Κράτη παραιτούνταν από αυτόν ως όργανο της εθνικής τους πολιτικής. Συνέπεια του Συμφώνου ήταν η αποκρυστάλλωση κανόνα εθιμικού δικαίου που απαγόρευε τη χρήση ένοπλης βίας

1. Antonio Cassese, *Διεθνές Δίκαιο* [μτφ. Ι. Σαριδάκης], (Αθήνα: Gutenberg, 2011), σ. 14.
2. Robert Jackson & Georg Sorensen, *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων: Η Σύγχρονη Συζήτηση* [μτφ. Χαρ. Κωνσταντινίδης] (Αθήνα, Gutenberg, 2006), σσ. 65, 68.
3. Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος, «Δίκαιο της χρήσης βίας», στο Αντωνόπουλος Κ. - Μαγκλιβέρας Κ. (επιμ.), *Το Δίκαιο της διεθνούς Κοινωνίας*, 3η έκδοση (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2017), σσ. 729-730.
4. Nico Schrijver, "The Ban on the Use of Force in the UN Charter" *Oxford Handbooks Online* (Ιούνιος 2016) (πρόσβαση στις 12-12-2019), σσ. 2-3.

από τα κράτη. Το 1946, στο Διεθνές Δικαστήριο Εγκλημάτων Πολέμου της Νυρεμβέργης, η κατηγορούσα αρχή επικαλέστηκε το Σύμφωνο ως στοιχείο για την καταστολή εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας (προπαρασκευή και πραγματοποίηση επιθετικού πολέμου).⁵

Ωστόσο, το Σύμφωνο δεν περιείχε διατάξεις για την αντιμετώπιση των παραβιάσεών του, που έγιναν από αρκετά Κράτη, και τελικά οδήγησαν στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (Β΄ΠΠ). Οι παραβιάσεις του Συμφώνου και οι καταστροφικές συνέπειες του Β΄ΠΠ επέβαλλαν την υιοθέτηση αυστηρότερων διατάξεων,⁶ και τη θέσπιση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), αποσκοπώντας στην αποτροπή του πολέμου και την ειρηνική διευθέτηση των διακρατι-

Εικόνα 1: Υπογραφή του ΧτΗΕ

κών διαφορών.⁷ Στις 26 Ιουνίου 1945, στον Άγιο Φραγκίσκο (Εικόνα1), υπεγράφη ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών (ΧτΗΕ),⁸ με τον οποίο ιδρύθηκε το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ΔΔΧ), που αποτελεί το κύριο δικαστικό όργανο των ΗΕ.⁹ Ο ΧτΗΕ απαγόρευσε τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας [Άρθρο 2(4)] και προέβλεψε ένα σύστημα συλλογικής ασφάλειας, εξουσιοδοτώντας το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ (ΣΑ/ΟΗΕ) να αποφασίζει κυρώσεις και να λαμβάνει μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης βίας, κατά οποιουδήποτε κράτους παραβιάζει την απαγόρευση αυτή.¹⁰

Κανόνες της απαγόρευσης χρήσης βίας και εξαιρέσεις

Η απαγόρευση χρήσης βίας έλαβε τη μορφή κανόνα διεθνούς συνθήκης στο Άρθρο 2(4) του ΧτΗΕ, σύμφωνα με το οποίο: «όλα τα Μέλη θα απέχουν στις διεθνείς τους σχέσεις από την απειλή ή τη χρήση βίας, κατά της εδαφικής ακεραιότητας και της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους ή κατά οποιοδήποτε άλλο τρόπο ασυμβίβαστο με τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών».¹¹ Στο Άρθρο 2(4) δεν διευκρινίζεται αν με τον όρο «βία» νοείται η ένοπλη σύγκρουση ή άλλη μορφή βίας.¹² Σύμφωνα με την επικρατού-

5. Εμμανουήλ Ρούκουνας, Διεθνές Δίκαιο ΙΙΙ, (Αθήνα: Σάκκουλα, 1983), σσ. 193-194.

6. Nico Schrijver, ό.π., σσ. 4-5.

7. Antonio Cassese, ό.π., σ. 55.

8. Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης Ηνωμένων Εθνών, "Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών", (χ.χ.), <https://unric.org/el/%cf%87%ce%b1%cf%81%cf%84%ce%b7%cf%83-%ce%bf%ce%b7%ce%b5/> (πρόσβαση στις 26-10-2019).

9. International Court of Justice. "The Court" (χ.χ.). <https://www.icj-cij.org/en/court> (πρόσβαση στις 12-12-2019).

10. Antonio Cassese, ό.π., σσ. 55-56.

11. Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος, ό.π., σ. 730.

12. Εμμανουήλ Ρούκουνας, ό.π., σ. 194.

σα άποψη, το Άρθρο 2(4) απαγορεύει μόνο την «ένοπλη», ή «φυσική» βία, αλλά η απαγόρευση επεκτείνεται και στα ένοπλα αντίποινα και στην «έμμεση» βία, όπως είναι ο εξοπλισμός ομάδων ανταρτών.¹³

Εξαίρεση του κανόνα αποτελεί η άσκηση του δικαιώματος ατομικής-συλλογικής άμυνας, υπό τις προϋποθέσεις αμεσότητας, αναγκαιότητας και αναλογικότητας (Άρθρο 51 του ΧτΗΕ), αλλά και η χρήση βίας κατ' εξουσιοδότηση του ΣΑ/ΟΗΕ σε περιπτώσεις απειλής εναντίον της ειρήνης, διατάραξης της ειρήνης και επιθετικών πράξεων (Κεφάλαιο 7 του ΧτΗΕ).¹⁴ Επιπλέον, η Γενική Συνέλευση (ΓΣ/ΟΗΕ) δύναται να συστήσει στα Κράτη-μέλη τη χρήση βίας για αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας [απόφαση 377 (V)/1950 («ενωμένοι για την ειρήνη»)].¹⁵ Στο εθνικό δίκαιο γίνεται δεκτή η χρήση βίας κατόπιν πρόσκλησης της κυβέρνησης Κράτους, με σκοπό τη συνδρομή στην καταστολή ένοπλης εξέγερσης στο εσωτερικό του¹⁶ και προς αποτροπή αφόρητων ανθρωπιστικών καταστροφών («ανθρωπιστικές παρεμβάσεις»).

Επίθεση

Σχέση επίθεσης - ένοπλης επίθεσης

Κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύνταξη του ΧτΗΕ, ο όρος «επίθεση» κρίθηκε πολύ αμφιλεγόμενος, ώστε να χρησιμοποιηθεί για την οριοθέτηση του δικαιώματος της αυτοάμυνας. Αντί αυτού, επελέγη η έννοια της ένοπλης επίθεσης («aggression armée»)¹⁷ Σύμφωνα με το ΧτΗΕ (Άρθρο 51), καμιά διάταξη του Χάρτη δεν εμποδίζει το φυσικό δικαίωμα ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα Κράτος-μέλος των Η.Ε. δεχθεί ένοπλη επίθεση, έως ότου το ΣΑ/ΟΗΕ λάβει τα αναγκαία μέτρα, ώστε να διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.¹⁸ Το Άρθρο 51 καθιστά την ένοπλη επίθεση ως προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος της αυτοάμυνας. Ορισμός της ένοπλης επίθεσης δεν υπάρχει στο ΧτΗΕ ούτε στο δίκαιο των Συνθηκών. Φαίνεται όμως να υπάρχει συμφωνία ως προς τη φύση των πράξεων που μπορεί να εκληφθούν ως ένοπλες επιθέσεις.¹⁹ Ο ορισμός της επίθεσης που υιοθετήθηκε από τη ΓΣ/ΟΗΕ το 1974 δεν καθορίζει ρητά την έννοια της «ένοπλης επίθεσης». Έτσι, η σχέση μεταξύ «επίθεσης» και «ένοπλης επίθεσης στο ΧτΗΕ δεν είναι σαφής».²⁰

13. International Law Association. "Use of Force". Sydney Conference (2018) http://www.ila-hq.org/images/ILA/DraftReports/DraftReport_UseOfForce.pdf#page=4 (πρόσβαση στις 24-10-2019), σ. 4.

14. Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος, ό.π., σσ. 735-736.

15. Εμμανουήλ Ρούκουνας, ό.π., σελ. 197.

16. Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος, ό.π., σ. 735.

17. International Law Association, ό.π., σσ. 3, 26-27.

18. Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης Ηνωμένων Εθνών, ό.π.

19. Karl Zemanek, "Armed Attack", Oxford Public International Law, Oxford University Press (Οκτώβριος 2013) (πρόσβαση στις 26-10-2019).

20. International Law Association, ό.π., σσ. 26-27.

Ορισμός της επίθεσης

Σύμφωνα με το Άρθρο 3 της απόφασης 3314/1974 της ΓΣ/ΟΗΕ, ως πράξη επίθεσης νοείται οποιαδήποτε από τις παρακάτω πράξεις:

- Η εισβολή ή επίθεση από τις ένοπλες δυνάμεις (ΕΔ) ενός Κράτους στην επικράτεια άλλου, ή η στρατιωτική κατοχή, ως συνέπεια εισβολής ή επίθεσης, ή οποιαδήποτε προσάρτηση εδάφους άλλου Κράτους με τη χρήση βίας.
- Ο βομβαρδισμός από τις ΕΔ ενός Κράτους ή η χρήση όπλων του εναντίον της επικράτειας άλλου Κράτους.
- Ο αποκλεισμός λιμανιών ή ακτών ενός Κράτους από ΕΔ ενός άλλου.
- Η επίθεση από τις ΕΔ ενός Κράτους στις ΕΔ άλλου Κράτους.
- Η χρησιμοποίηση των ΕΔ ενός Κράτους που βρίσκονται στην επικράτεια άλλου Κράτους με τη συμφωνία του τελευταίου, κατά παράβαση των όρων της συμφωνίας, ή οποιαδήποτε χρονική παράταση της παρουσίας τους στην επικράτεια μετά τη λήξη ισχύος της συμφωνίας.
- Η πράξη ενός Κράτους να επιτρέψει τη χρησιμοποίηση εδάφους του από άλλο Κράτος για διάπραξη πράξης επίθεσης εναντίον τρίτου Κράτους.
- Η αποστολή από ένα Κράτος ή εκ μέρους αυτού ένοπλων ομάδων, ανταρτών ή μισθοφόρων, που διεξάγουν εναντίον άλλου Κράτους πράξεις ένοπλης βίας, ανάλογης βαρύτητας με τις προαναφερθείσες πράξεις, ή η ουσιώδης εμπλοκή του σε αυτές.²¹

Το Άρθρο 4 της ίδιας απόφασης καθορίζει ότι το ΣΑ/ΟΗΕ μπορεί να ορίσει και άλλες πράξεις που συνιστούν επίθεση, επιπλέον των αναφερομένων στο Άρθρο 3. Επιθετικές πράξεις που διαταράσσουν ή/και απειλούν την ειρήνη δίδουν στο ΣΑ/ΟΗΕ το δικαίωμα να υιοθετήσει συστάσεις ή να λάβει τα απαιτούμενα μέτρα για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, σύμφωνα με τα Άρθρα 41 και 42 του ΧτΗΕ.²²

Επικείμενη επίθεση

Καθώς δεν υπάρχει ομοφωνία απόψεων ως προς τις πράξεις που αποτελούν ένοπλη επίθεση, έως ότου το ΣΑ/ΟΗΕ λάβει μέτρα για την αποκατά-

21. UNGA (RES/3314/14-12-1974), [https://undocs.org/en/A/RES/3314\(XXIX\)](https://undocs.org/en/A/RES/3314(XXIX)), (πρόσβαση στις 26-10-2019).

22. Κώστας Χατζηκωνσταντίνου, Προσεγγίσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο. (Αθήνα: Σιδέρης, 1999). σσ. 366-369.

σταση της ειρήνης, τα Κράτη που εμπλέκονται σε διαδικασία αυτοάμυνας πρέπει να αποφασίζουν «εάν συμβαίνει ένοπλη επίθεση». Αυτό αφορά σε περιστατικά που έχουν μόλις λάβει ή λαμβάνουν χώρα. Η πλειοψηφία δέχεται ότι και η αντικειμενικά επαληθεύσιμη επικείμενη ένοπλη επίθεση εμπίπτει στην ερμηνεία του Άρθρου 51 του ΧτΗΕ. Μία επίθεση νοείται ως «επικείμενη» όταν έχει τεθεί σε κίνηση μία αλληλουχία γεγονότων, η οποία αναπόφευκτα οδηγεί στην εκδήλωση ένοπλης επίθεσης. Άλλωστε, η συνεχής εξέλιξη της τεχνολογίας των όπλων καθιστά εξαιρετικά δύσκολο να καθοριστεί πότε ξεκινά μία ένοπλη επίθεση ή πότε μπορεί να θεωρηθεί ως προφανώς επικείμενη. Είναι αμφίβολο κατά πόσο η έννοια της ευαπόδεικτης χρονικής εγγύτητας και συνεπώς της επιτρεπτής παρεμπόδισης είναι επαρκής για μία επίθεση με όπλα μαζικής καταστροφής, ειδικά πυραύλους, διότι μπορεί να εκμηδενίσει τη δυνατότητα ενός Κράτους να υπερασπιστεί τον εαυτό του, εάν δεν εμποδίσει έγκαιρα την επίθεση.²³

Προληπτικός και Παρεμποδιστικός πόλεμος

Ένα κρίσιμο ζήτημα που έχει ανακύψει είναι κατά πόσο το Άρθρο 51 του ΧτΗΕ επιτρέπει τα προληπτικά κτυπήματα, ως άσκηση προληπτικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα Κράτος κρίνει ότι πρόκειται να δεχθεί στρατιωτική επίθεση από άλλο Κράτος.²⁴ Σύμφωνα με μία άποψη, το Άρθρο 51 αποκλείει κάθε πιθανότητα προληπτικής δράσης και η καταφυγή στην αυτοάμυνα είναι νόμιμη μόνο εφόσον «συμβαίνει» ένοπλη επίθεση. Μία άλλη άποψη επιτρέπει την αυτοάμυνα στις επικείμενες απειλές.²⁵ Τόσο ο προληπτικός, όσο και παρεμποδιστικός πόλεμος αποσκοπούν στην καταστροφή μίας δυνητικής πηγής απειλής, προτού αυτή υλοποιηθεί. Ο εκτιμώμενος χρόνος υλοποίησης της απειλής διαφοροποιεί τον προληπτικό πόλεμο, στον οποίο η εχθρική επίθεση είναι θέμα εβδομάδων, ημερών ή ωρών, από τον παρεμποδιστικό πόλεμο που αντιμετωπίζει μία επίθεση, η οποία εκτιμάται ότι θα διενεργηθεί -αν διενεργηθεί- στο μέλλον.²⁶

Ο πόλεμος των έξι ημερών (1967) μεταξύ Ισραήλ και της αραβικής συμμαχίας Αιγύπτου-Συρίας-Ιορδανίας-Ιράκ είναι αντιπροσωπευτική περίπτωση προληπτικού πολέμου, καθώς είχαν προηγηθεί ενέργειες (όπως κινητοποίηση στρατευμάτων) που έπεισαν τους Ισραηλινούς ότι θα δέχονταν επίθεση από στιγμή σε στιγμή. Παρεμποδιστικό πλήγμα, χωρίς κλιμάκωση σε πόλεμο, υπήρξε η καταστροφή από την ισραηλινή πολεμική αεροπορία ιρακινού πυρηνικού αντιδραστήρα στο Osiraq το 1981. Οι Ισραηλινοί θεωρούσαν τον αντιδραστήρα απειλή για την επιβίωση του Ισραήλ και επεδίωξαν την καταστροφή

23. Karl Zemanek, ό.π.

24. Antonio Cassese, ό.π., σ. 419.

25. International Law Association, ό.π., σ. 13.

26. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα. (Αθήνα: Ποιότητα, 2008). σ. 42.

του, πριν καταστεί λειτουργικός. Μία πιο σύγχρονη περίπτωση παρεμποδιστικού πολέμου αποτελεί ο πόλεμος στο Ιράκ το 2003, που βασίστηκε στο «δόγμα Bush».²⁷ Σύμφωνα με το «δόγμα Bush», οι ΗΠΑ έχουν νόμιμο δικαίωμα στη βάση της προληπτικής αυτοάμυνας να αναλάβουν «προληπτική» δράση ενάντια στα τρομοκρατικά δίκτυα και τα Κράτη-παρίες ή αποτυχημένα Κράτη που τα υποθάλπουν και τα υποστηρίζουν. Παρότι η στρατηγική αυτή ουσιαστικά εδράζεται στον παρεμποδιστικό πόλεμο,²⁸ οι ΗΠΑ επέλεξαν τη χρήση του όρου «προληπτικός πόλεμος», διότι θεωρείται περισσότερο θεμιτός από τον παρεμποδιστικό.²⁹

Το 2004, η Επιτροπή Υψηλού Επιπέδου του ΟΗΕ για τις Απειλές, Προκλήσεις και Αλλαγές συμφώνησε ότι ένα Κράτος μπορεί να προβεί σε στρατιωτική δράση ως προληπτική άμυνα, υπό τις προϋποθέσεις ότι, απειλείται με επικείμενη επίθεση, κανένα άλλο μέσο δεν μπορεί να την αποτρέψει και η δράση του είναι αναλογική.³⁰ Ωστόσο, ένα Κράτος που ενεργεί προληπτικά κατά σχεδιαζόμενης επίθεσης πρέπει να είναι προσεκτικό, ώστε να μη θεωρηθεί το ίδιο επιτιθέμενο.

Ένοπλη επίθεση από κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες

Ένοπλη επίθεση από Κράτος

Οι σύγχρονοι δρώντες των διεθνών συρράξεων περιλαμβάνουν: Κράτη ή συμμαχίες Κρατών, λαούς που διεξάγουν εθνοαπελευθερωτικό πόλεμο και μη κρατικούς δρώντες.³¹ Μπορούμε όμως να υποθέσουμε ότι στο Άρθρο 51 του ΧτΗΕ ως επιτιθέμενοι νοούνται μόνο κυβερνήσεις και Κράτη, διότι το 1945 μόνο αυτοί διέθεταν ένοπλες δυνάμεις που μπορούσαν να εξα-

27. Το «δόγμα Bush» υιοθετήθηκε από τις ΗΠΑ μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001. Ο πόλεμος του 2003 βασίστηκε στον ισχυρισμό των ΗΠΑ περί κατοχής όπλων μαζικής καταστροφής από το Ιράκ, τα οποία θα μπορούσε να διαθέσει σε τρομοκρατικές οργανώσεις, οι οποίες θα τα χρησιμοποιούσαν εναντίον του αμερικανικού εδάφους. Η εισβολή των ΗΠΑ και των συμμάχων τους στο Ιράκ χαρακτηρίστηκε από το Λευκό Οίκο ως προληπτική στρατιωτική δράση, ενώ στην πραγματικότητα αποτελούσε παρεμποδιστικό πόλεμο [Gregory Raymond - Charles Kegley. "Preemption and Preventive War", at Howard Hensel (edited), *The Legitimate Use of Military Force, Justice, International Law and Global Security*. Ashgate, 2008. σ.σ. 106-107].

28. Gregory Raymond - Charles Kegley, ό.π., σσ. 105-107.

29. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, ό.π., σσ. 42-43.

30. Nicholas Rostow, "International Law and the Use of Force: A Plea for Realism". Vol. 34 *YALE*, Issue 2, *Yale Journal of International Law* (2009). <https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1370&context=yjil> (πρόσβαση στις 10-12-2019), σσ. 553-554.

31. Maria-Daniella Marouda, "Application of International Humanitarian Law in contemporary armed conflicts: is it simply a question of facts?" At Stelios Perrakis & Maria-Daniella Marouda (edit.), *Armed Conflicts and International Humanitarian Law. 150 Years after Solferino. Acquis and Prospects*. European Centre for Research and Training on Human Rights and Humanitarian Action (Athens: Sakkoulas & Bruxelles: Bruylant, 2009), σ. 218.

πολύσουν ένοπλη επίθεση. Στις δεκαετίες που ακολούθησαν την ίδρυση των Η.Ε., έγιναν συχνότερες οι επιθέσεις ανταρτών. Το ΔΔΧ αντέδρασε σε αυτή την εξέλιξη, με την απόφασή του στην «υπόθεση Νικαράγουα εναντίον ΗΠΑ» το 1986. Διεύρυνε την έννοια του όρου «επιτιθέμενος», συμπεριλαμβάνοντας την «αποστολή από ένα Κράτος ή εκ μέρους αυτού ενόπλων ομάδων, ανταρτών ή μισθοφόρων» στη λίστα των πράξεων που θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένοπλη επίθεση, υπό την έννοια του Άρθρου 51 του ΧτΗΕ. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, μία τέτοια επίθεση είναι καταλογιστέα στο «αποστέλλον» κράτος, εάν αυτό έχει «αποτελεσματικό» έλεγχο επί της επίθεσης.³²

Εικόνα 2: Συνεδρίαση του ΔΔΧ

Το ΔΔΧ (Εικόνα 2) στην παραπάνω υπόθεση εισήγαγε τη διάκριση μεταξύ ένοπλης βίας που συνιστά ένοπλη επίθεση και λιγότερο σοβαρών περιπτώσεων ένοπλης βίας, όπως ένα «απλό συνοριακό συμβάν», με κριτήριο το «μέγεθος και τις συνέπειες». Όταν ένα Κράτος δέχεται βία «μικρότερης έντασης» έχει δικαίωμα να την αποκρούσει «με αντίμετρα ανάλογα με το δικαίωμα άμυνας».³³ Σύμφωνα

με το σκεπτικό του Δικαστηρίου, ένα μεμονωμένο ελάσσον συμβάν (που δεν μπορεί να παρερμηνευτεί ως απειλή για την ασφάλεια του Κράτους) δεν αποτελεί ένοπλη επίθεση κατά την έννοια του Άρθρου 51 του ΧτΗΕ. Ωστόσο, με αφορμή την υπόθεση των «εξεδρών πετρελαίου» (Ιράν εναντίον ΗΠΑ), το Δικαστήριο δέχθηκε τη θεωρία συσσώρευσης συμβάντων, σύμφωνα με την οποία μία σειρά ελάσσονων επιθέσεων θα μπορούσε σωρευτικά να θεωρηθεί ως ένοπλη επίθεση, υπό την έννοια του Άρθρου 51. Στην ίδια υπόθεση, το Δικαστήριο έθεσε μία επιπλέον προϋπόθεση της ένοπλης επίθεσης: την τέλεση της επίθεσης «με συγκεκριμένη πρόθεση βλάβης».³⁴

Ένοπλη επίθεση από μη κρατικό δρώντα

Οι μη κρατικοί δρώντες μπορεί να είναι «νόμιμα» ιδρυμένοι, όπως Διεθνείς Οργανισμοί ή «παράνομοι», όπως επαναστάτες, αντάρτες, διακρατικά τρομοκρατικά δίκτυα (Al Qaeda, Hamas, Hezbollah), οργανωμένες εγκληματικές ομάδες κλπ.³⁵ Το ζήτημα της ένοπλης αμυντικής δράσης Κρατών εναντίον ενόπλων ομάδων προσώπων που δεν ανήκουν στο μηχανισμό ενός Κράτους

32. Karl Zemanek, ό.π.

33. Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος, ό.π., σσ. 736 και 738-739.

34. Karl Zemanek, ό.π.

35. Maria-Daniella Marouda, ό.π., σ. 218.

έχει ανακύψει από τη δεκαετία του 1960 και ιδιαίτερα μετά το 2001, στο πλαίσιο αντιμετώπισης της τρομοκρατίας.³⁶

Δικαίωμα αυτοάμυνας

Μετά την επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, απασχολεί το ερώτημα εάν ένα τρομοκρατικό χτύπημα τέτοιου μεγέθους συνιστά ένοπλη επίθεση με την έννοια του Άρθρου 51 του ΧτΗΕ. Το ΔΔΧ εμμένει στην άποψη ότι μόνο πράξεις καταλογιστέες σε Κράτος μπορούν να αποτελέσουν ένοπλη επίθεση και να θεμελιώσουν δικαίωμα αυτοάμυνας, θεωρώντας προφανώς το διεθνές δίκαιο, ως δίκαιο μεταξύ Κρατών και οντοτήτων που δημιουργούνται από αυτά. Ωστόσο, κάποιοι δικαστές εξέφρασαν διαφορετικές απόψεις, όπως ότι η επιθετική συμπεριφορά μπορεί να προέρχεται και από τρομοκρατικές οργανώσεις ή επαναστάτες και ότι το ΔΔΧ πρέπει να αναθεωρήσει την άποψή του σχετικά με την περιοριστική ερμηνεία του Άρθρου 51 του ΧτΗΕ. Αντιθέτως, το ΣΑ/ΟΗΕ (αποφάσεις 1368/2001 και 1373/2001) ουσιαστικά αποδέχθηκε τον ισχυρισμό των ΗΠΑ, που επικαλέστηκαν το δικαίωμα αυτοάμυνας, αναγνωρίζοντας σιωπηρά την τρομοκρατική επίθεση ως «ένοπλη επίθεση» κατά την έννοια του Άρθρου 51 του ΧτΗΕ.³⁷ Η αναγνώριση αυτή δίνει σε άλλα Κράτη το έναυσμα να επικαλεστούν αυτοάμυνα σε ανάλογες περιπτώσεις, στο πλαίσιο της ισότητας των Κρατών που διακηρύσσεται στο άρθρο 2(1) του ΧτΗΕ.³⁸

Αντιμετώπιση τρομοκρατών και «φιλοξενούντος» Κράτους

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις μπορούν να χαρακτηρισθούν τόσο ως εγκληματικές πράξεις όσο και ως ένοπλη επίθεση, γεγονός που καταδεικνύει την ασάφεια του νομικού ζητήματος. Η αντιμετώπιση των διεθνών τρομοκρατών ως εμπνευστών «ένοπλης επίθεσης» σύμφωνα με το Άρθρο 51 του ΧτΗΕ είναι περίπλοκη, καθότι δε διαθέτουν διεθνή προσωπικότητα και επικράτεια (έδαφος) με την έννοια του διεθνούς δικαίου. Αντίθετα, οι τρομοκράτες επιχειρούν από την επικράτεια ενός ή περισσότερων Κρατών. Κατά πόσο το «φιλοξενούν» Κράτος παραβιάζει την υποχρέωσή του, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο,³⁹ να μην επιτρέπει τη χρησιμοποίηση της επικράτειας του για πράξεις ενάντια στα δικαιώματα άλλων Κρατών, κρίνεται με το νόμο της κρατικής ευθύνης. Μερικές φορές, όταν το «φιλοξενούν» Κράτος δεν απέτρεψε διασυνοριακές επιθέσεις, το Κράτος-θύμα τις αντιμετώπισε ως «ένοπλη επίθεση», υπό την έννοια του Άρθρου 51 του ΧτΗΕ, δικαιολογώντας μέτρα αυτοάμυνας. Αναμφίβολα, η επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου πληρούσε τις προϋποθέσεις της ένοπλης επίθεσης κατά την έννοια του Άρθρου 51. Ωστόσο, είχε ιδιαίτερα

36. Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος, ό.π., σ. 742.

37. Karl Zemanek, ό.π.

38. Lokman Cetinkaya, "Turkey's military operations in Syria". EJIL: Blog of the European Journal of International Law (20-02- 2018), <https://www.ejiltalk.org/turkeys-military-operations-in-syria/> (πρόσβαση στις 25-10- 2019).

39. Απόφαση του 1949 για την υπόθεση του «στενού της Κέρκυρας» και την υπόθεση «Κονγκό εναντίον Ουγκάντας» [Karl Zemanek, ό.π.].

χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από μία διακρατική επίθεση. Συνεπώς, η αυτοάμυνα «με τη στενή έννοια» του όρου δεν είναι δυνατή.⁴⁰

Το έγκλημα της επίθεσης κατά το διεθνές δίκαιο

Ποινική ευθύνη και ορισμός του εγκλήματος

Η απόφαση 3314/ 1974 της Γ.Σ./ΟΗΕ επιτρέπει στο ΣΑ/ΟΗΕ να ορίζει ως πράξεις επίθεσης και άλλες από τις αναφερόμενες στον ορισμό της. Η απόφαση δεν προσδιόριζε ότι η επίθεση μπορεί να επισύρει κρατική και ατομική ποινική ευθύνη. Στο Άρθρο 5.2. προέβλεπε απλώς ότι, ο επιθετικός πόλεμος είναι έγκλημα σε βάρος του διεθνούς δικαίου, που επισύρει διεθνή ευθύνη.⁴¹ Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ) συμπεριέλαβε το έγκλημα της επίθεσης μεταξύ των σοβαρότερων διεθνών εγκλημάτων (Άρθρο 5).⁴² Στην Αναθεωρητική Διάσκεψη της Καμπάλα (2010) τροποποιήθηκε το Καταστατικό του ΔΠΔ.⁴³ Σε αυτό προστέθηκε το Άρθρο 8Α, όπου ορίζεται ως «έγκλημα επίθεσης» ο σχεδιασμός, η προπαρασκευή, η έναρξη ή η εκτέλεση «από πρόσωπο, το οποίο είναι σε θέση να ελέγχει αποτελεσματικά ή να διευθύνει την πολιτική ή στρατιωτική δράση ενός Κράτους, μίας πράξης επίθεσης η οποία, λόγω του χαρακτήρα, της βαρύτητας και της έκτασής της, συνιστά πρόδηλη παραβίαση του ΧτΗΕ».⁴⁴ Ο ορισμός περιλαμβάνει μία ποσοτική διάσταση (βαρύτητα και έκταση) και μία ποιοτική (χαρακτήρας), καθορίζοντας ότι μόνο πολύ σοβαρές και ξεκάθαρες περιπτώσεις παράνομης χρήσης βίας από Κράτη εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ. Ο ορισμός του εγκλήματος της επίθεσης, όντας στενότερος από την έννοια της «πράξης επίθεσης» στο Άρθρο 39 του ΧτΗΕ, πρέπει να διασφαλιστεί ότι δε θα επιδράσει αρνητικά στη γενική απαγόρευση της χρήσης βίας σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο. Στην Καμπάλα συμφωνήθηκε ότι η επίθεση συνιστά την πιο σοβαρή και επικίνδυνη μορφή παράνομης χρήσης βίας. Το Άρθρο 8Α του Καταστατικού του ΔΠΔ αφορά μόνο στο έγκλημα, στο οποίο έχει δικαιοδοσία το ΔΠΔ.⁴⁵

Δικαιοδοσία του ΔΠΔ

Η δικαιοδοσία εκδίκασης εγκλημάτων επίθεσης ενεργοποιήθηκε από 17 Ιουλίου 2018. Κινείται μετά από παραπομπή από το ΣΑ/ΟΗΕ, προσφυγή Κράτους, ή αυτεπάγγελτη κίνηση του εισαγγελέα του ΔΠΔ. Ωστόσο, στη δικαιο-

40. Karl Zemanek, ό.π.

41. Antonio Cassese, ό.π., σ. 527.

42. Σύμφωνα με το Άρθρο 5 του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ), το ΔΠΔ έχει δικαιοδοσία επί των εξής εγκλημάτων: εγκλήματος της γενοκτονίας, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, εγκλημάτων πολέμου και του εγκλήματος της επίθεσης [Βουλή των Ελλήνων, Κύρωση του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Ν.3003/2002 (ΦΕΚ 75, τ. Α΄)]

43. RC/Res 6/11-6- 2010. <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf> (πρόσβαση στις 16-11- 2019).

44. Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Κύρωση των τροποποιήσεων του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ν. 3003/2002, Α 75).

οδοσία του Δικαστηρίου δεν εμπίπτουν τα Κράτη που δεν είναι μέλη του Καταστατικού ή έχουν υποβάλει δήλωση εξαίρεσης.⁴⁶ Γενικά το ΔΠΔ εξετάζει την ποινική ευθύνη των ατόμων. Όταν αυτά τα άτομα είναι αξιωματούχοι ή όργανα Κρατών, τίθενται και ζητήματα ευθύνης του Κράτους, στο οποίο οι πράξεις των ατόμων καταλογίζονται. Το έγκλημα της επίθεσης είναι διαφορετικό από τα άλλα διεθνή εγκλήματα, καθώς το Δικαστήριο πρέπει πρώτα να αποφανθεί για την κρατική ευθύνη και μετά να αποφασίσει για την ενοχή ή την αθώοτητα των ατόμων.⁴⁷ Η προσθήκη του Άρθρου 8Α για το έγκλημα της επίθεσης στο Καταστατικό του ΔΠΔ και η ενεργοποίηση της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου επί του συγκεκριμένου εγκλήματος είναι εξαιρετικά σημαντικές και επικές,⁴⁸ ειδικά στο πλαίσιο των σύγχρονων εξελίξεων που αφορούν στη χρήση βίας.

Επίλογος

Η οργάνωση του κόσμου μετά το Β΄ΠΠ, μεταξύ άλλων βασίζεται στην απαγόρευση της απειλής ή χρήσης ένοπλης βίας ανάμεσα στα Κράτη. Οι πολλές περιπτώσεις προσφυγής των Κρατών σε ένοπλη βία, μετά το 1945, δεν οδήγησαν σε «θάνατο» τον κανόνα απαγόρευσης χρήσης βίας. Ο κανόνας περιόρισε σημαντικά την ελευθερία δράσης των Κρατών, τα οποία έκτοτε προσπαθούν να διευρύνουν τις περιπτώσεις νόμιμης προσφυγής σε ένοπλη βία είτε ερμηνεύοντας συσταλτικά τον κανόνα και διασταλτικά τις εξαιρέσεις του είτε υποστηρίζοντας την ύπαρξη επιπλέον εξαιρέσεων. Παρόλα αυτά, η ισχύς του κανόνα απαγόρευσης χρήσης βίας δεν αμφισβητείται, γεγονός που αποδεικνύεται και από τη στάση του ΔΔΧ, το οποίο από το 1986 (υπόθεση Νικαράγουα κατά ΗΠΑ) σταθερά προβάλλει τη συνεχιζόμενη ισχύ του κανόνα, καθώς και τη συσταλτική ερμηνεία των οικουμενικά αποδεκτών εξαιρέσεων του.⁴⁹

Ωστόσο, λόγω της έλλειψης σεβασμού της απαγόρευσης χρήσης βίας, υπάρχει έντονη ανησυχία για το αν οι ισχύοντες κανόνες διεθνούς δικαίου για τη χρήση βίας επαρκούν για την αντιμετώπιση των σύγχρονων απειλών ασφαλείας (τρομοκρατία, εξάπλωση όπλων μαζικής καταστροφής κλπ). Το ερώτημα απαντήθηκε στην παγκόσμια διάσκεψη κορυφής του 2005, όπως αποτυπώθηκε σε έγγραφο της ΓΣ/ΟΗΕ⁵⁰ ως εξής: Οι κανόνες για τη χρήση βίας

45. International Law Association, ό.π., σσ. 27-29.

46. Noah Wisebord, "Judging Agression", 50 Columbia Journal of Transnational Law. (2011), <http://jtl.columbia.edu/wp-content/uploads/sites/4/2014/05/Weisbord50ColumJTransnatlL82.pdf> (πρόσβαση στις 16-11- 2019), σσ. 93-95.

47. Dapo Akande - Antonios Tzanakopoulos, "The Crime of Aggression in the ICC and State Responsibility", Volume 58, Harvard International Law Journal (2017) <https://harvardilj.org/wp-content/uploads/sites/15/Akande-and-Tzanakopoulos-Formatted.pdf> (πρόσβαση στις 16-11- 2019), σσ. 33-34.

48. International Law Association, ό.π., σ. 30.

49. Κωνσταντίνος Αντωνόπουλος, «Δίκαιο της χρήσης Βίας», ό.π., σσ. 760-762.

50. Με την απόφαση A/RES/60/1/2005, η ΓΣ/ΟΗΕ υιοθέτησε το αποτέλεσμα της παγκόσμιας διάσκεψης κορυφής της 14-16 Σεπτεμβρίου 2005. Η διάσκεψη έκρινε τις σχετικές διατάξεις του ΧτΗΕ ως επαρκείς για να αντιμετωπίσουν το πλήρες εύρος των απειλών

που περιλαμβάνονται στο ΧτΗΕ (και στο εθιμικό διεθνές δίκαιο), εφόσον ερμηνευθούν και εφαρμοστούν σωστά, επαρκούν για την αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων. Με αυτό τον τρόπο δόθηκε απάντηση και στη μετά την 11η Σεπτεμβρίου αμφισβήτηση της αποτελεσματικότητας, της σχετικότητας, ακόμα και της ύπαρξης κανόνων διεθνούς δικαίου για τη χρήση βίας. Το ισχύον διεθνές δίκαιο για τη χρήση βίας, με σωστή ερμηνεία και εφαρμογή, παραμένει ο σταθερός «ακρογωνιαίος λίθος» για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.⁵¹

κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Επίσης επαναβεβαίωσε την εξουσία του ΣΑ/ΟΗΕ να δίνει εντολή για αναγκαστική δράση, με σκοπό τη διατήρηση και αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, τονίζοντας τη σημασία της δράσης σύμφωνα με τους σκοπούς και τις αρχές του ΧτΗΕ. [UNGA. A/RES/60/1/24-10-2005, [https://undocs.org/A/RES/60/1/October 24, 2005](https://undocs.org/A/RES/60/1/October%2024,2005) (πρόσβαση στις 20-12- 2019), σ.22].

51. International Law Association, ό.π., σσ. 29-30.

Βιβλιογραφία

Αντωνόπουλος, Κωνσταντίνος, «Δίκαιο της χρήσης βίας», στο Αντωνόπουλος Κ. - Μαγκλιβέρας Κ. (επιμ.), Το Δίκαιο της διεθνούς Κοινωνίας, 3η έκδοση (Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2017).

Akande, Dapo - Tzanakopoulos, Antonios, "The Crime of Aggression in the ICC and State Responsibility", Volume 58, Harvard International Law Journal (2017) <https://harvardilj.org/wp-content/uploads/sites/15/Akande-and-Tzanakopoulos-Formatted.pdf> (πρόσβαση στις 16-11- 2019).

Βουλή των Ελλήνων. *Κύρωση του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου*. Ν.3003/2002 (ΦΕΚ 75, τ. Α')

Cassese, Antonio, *Διεθνές Δίκαιο* [μτφ. Ι. Σαριδάκης], (Αθήνα: Gutenberg, 2011).

Cetinkaya, Lokman, "Turkey's military operations in Syria". EJIL: Blog of the European Journal of International Law (20-02-2018), <https://www.ejiltalk.org/turkeys-military-operations-in-syria/> (πρόσβαση στις 25-10- 2019).

Zemanek, Karl, "Armed Attack", Oxford Public International Law, Oxford University Press (Οκτώβριος 2013) (πρόσβαση στις 26-10-2019)

International Court of Justice. "The Court" (n.d.). <https://www.icj-cij.org/en/court> (πρόσβαση στις 12-12-2019).

International Law Association. "Use of Force". Sydney Conference (2018) http://www.ila-hq.org/images/ILA/DraftReports/DraftReport_UseOfForce.pdf#page=4 (πρόσβαση στις 12-12-2019).

Jackson, Robert - Sorensen, Georg, *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων: Η Σύγχρονη Συζήτηση* [μτφ: Χαρ. Κωνσταντινίδης] (Αθήνα, Gutenberg, 2006).

Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*. (Αθήνα: Ποιότητα, 2008).

Marouda, Maria-Daniella, "Application of International Humanitarian Law in contemporary armed conflicts: is it simply a question of facts?" At Stelios

Perrakis & Maria-Daniella Marouda (edit.), *Armed Conflicts and International Humanitarian Law. 150 Years after Solferino. Acquis and Prospects*. European Centre for Research and Training on Human Rights and Humanitarian Action (Athens: Sakkoulas & Bruxelles: Bruylant, 2009).

Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης Ηνωμένων Εθνών. “Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών”, (χ.χ.), <https://unric.org/el/%cf%87%ce%b1%cf%81%cf%84%ce%b7%cf%83-%ce%bf%ce%b7%ce%b5/>

Ρούκουνας, Εμμανουήλ, *Διεθνές Δίκαιο III*, (Αθήνα: Σάκουλα, 1983). (πρόσβαση στις 26-10-2019).

Raymond, Gregory - Kegley, Charles, “Preemption and Preventive War”, at Howard Hensel (edited), *The Legitimate Use of Military Force, Justice, International Law and Global Security*. Ashgate, 2008.

RC/Res 6/11-6-2010, <https://treaties.un.org/doc/source/docs/RC-Res.6-ENG.pdf> (πρόσβαση στις 16-11-2019).

Rostow, Nicholas, “International Law and the Use of Force: A Plea for Realism”. Vol. 34 YALE, Issue 2, *Yale Journal of International Law* (2009). <https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1370&context=yjil> (πρόσβαση στις 10-12-2019).

Schrijver, Nico, “The Ban on the Use of Force in the UN Charter” *Oxford Handbooks Online* (Ιούνιος 2016) (πρόσβαση στις 12-12-2019).

UNGA (RES/3314/14-12-1974), [https://undocs.org/en/A/RES/3314\(XXIX\)](https://undocs.org/en/A/RES/3314(XXIX)), (πρόσβαση στις 26-10-2019).

UNGA (A/RES/60/1/24-10-2005), <https://undocs.org/A/RES/60/1> (πρόσβαση στις 20-12-2019).

Wisebord, Noah, “Judging Agression”, 50 *Columbia Journal of Transnational Law*. (2011), <http://jtl.columbia.edu/wp-content/uploads/sites/4/2014/05/Weisbord50ColumJTransnatlL82.pdf> (πρόσβαση στις 16-11-2019).

Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. *Κύρωση των τροποποιήσεων του Καταστατικού της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου* (ν. 3003/2002, Α 75).

Χατζηκωνσταντίνου, Κώστας, *Προσεγγίσεις στο Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο*. (Αθήνα: Σιδέρης, 1999).

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Σχης (ΕΜ) Δημήτριος Σκρινής γεννήθηκε στη Χίο το 1973 και είναι έγγαμος. Αποφοίτησε από τη ΣΣΕ το 1994, ως 3ος μεταξύ των Ανθλγών (ΕΜ). Υπηρέτησε στο ΚΕΕΜ, στο 96 ΤΥΠΕΘ, στο 791 ΤΕΦ, στην 23 ΕΥΠ, στο 784 ΤΜΕ ως Υποδιοικητής και στη 2η ΔΑΚΑ ως Διοικητής, καθώς και σε επιτελικές θέσεις στη ΔΥΒ, στην Ι ΜΠ και στο ΓΕΕΘΑ. Από Μάιο του 2020 υπηρετεί στην ΑΔΙΣΠΟ, ως Επιτελής του Τμήματος Μελετών - Ερευνών και εκπαιδευτής της Έδρας Ακαδημαϊκών Σπουδών. Κατέχει πτυχία αγγλικής και γαλλικής γλώσσας (επιπέδου Γ1). Έχει αποφοιτήσει με άριστα από τη ΣΕΘΑ, από ΠΜΣ του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας (διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού-διαμεσολάβηση), καθώς και από ΠΜΣ του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών (στρατηγικές σπουδές ασφαλείας).

"«Ο εχθρός του
εχθρού μου είναι
φίλος μου»: Ο ρόλος
του αμερικανικού
Τύπου, κατά την
περίοδο 1945-1950,
στη διαμόρφωση της
αμερικανικής κοινής
γνώμης σε σχέση με
τη (Δυτική) Γερμανία"

*της Νεφέλης Μπαμπάτσικου,
Διδάκτωρ Τμήματος Ιστορίας-
Αρχαιολογίας του ΑΠΘ*

Η 8η Μαΐου του 1945 σηματοδότησε το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη και θεωρητικά την έναρξη της παγκόσμιας ειρήνης και ανοικοδόμησης. Σύντομα, οι δύο μεγάλοι σύμμαχοι (ΗΠΑ και ΕΣΣΔ), κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, θα γίνουν δύο από τους μεγαλύτερους εχθρούς στην ιστορία του κόσμου, ενώ ο πρώην κοινός εχθρός (Γερμανία) σύντομα θα μετατραπεί από μια επικίνδυνη οντότητα σε σύμμαχο των ΗΠΑ. Όλα αυτά είναι κάτι παραπάνω από γνωστά σήμερα. Αυτό που δεν είναι ίσως γνωστό είναι πώς μια τόσο μεγάλη μεταβολή στην αμερικανική εξωτερική πολιτική έγινε αποδεκτή από την πλειοψηφία του αμερικανικού λαού. Με άλλα λόγια, πόσο γρήγορα και πόσο εύκολα (ή δύσκολα) ευθυγραμίστηκε η γνώμη του αμερικανικού λαού με μια συμφέρουσα αμερικανική εξωτερική πολιτική απέναντι στη Γερμανία.

Το «πώς» θα προσπαθήσω να το απαντήσω μέσω της μελέτης πέντε (5) αμερικανικών εφημερίδων και τεσσάρων (4) αμερικανικών περιοδικών¹ που εκδίδονταν και κυκλοφορούσαν στις ΗΠΑ την περίοδο 1945-1950 και συγκεκριμένα μέσω του τρόπου με τον οποίον αναπαρήγαγαν τη μεταβολή της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στη Γερμανία. Το «πόσο γρήγορα» και το «πόσο εύκολα (ή δύσκολα)» θα προσπαθήσω να το απαντήσω μέσω της

μελέτης των αποτελεσμάτων των δημοσκοπήσεων που διενήργησε το American Institute of Public Opinion, τα οποία αντανakλούν τη στάση της κοινής γνώμης στις μεταβολές της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής έναντι της Γερμανίας. Επομένως, σκοπός αυτού του άρθρου είναι να εντοπίσει τη σχέση αλληλεπίδρασης μεταξύ της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, του αμερικανικού Τύπου και της αμερικανικής κοινής γνώμης, και να καταδείξει το πώς ο Τύπος ήταν το μέσο που άλλαξε την αμερικανική κοινή γνώμη προκειμένου αυτή να υποστηρίξει την μετασχηματισμένη εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ την περίοδο 1945-1950.

Εικ 1. Τριμερής σχέση

1945

Η οδηγία του αμερικανικού επιτελείου εθνικής άμυνας προς τον διοικητή των δυνάμεων κατοχής των ΗΠΑ (JCS1067) και οι αποφάσεις που ελήφθησαν στη Διάσκεψη του Potsdam κατηύθυναν τη συμπεριφορά της αμερικανικής στρατιωτικής κυβέρνησης των ΗΠΑ στη Γερμανία κατά τους πρώτους μήνες της κατοχής.² Οι σκληροί κανονισμοί της οδηγίας προέβλεπαν ότι η Γερ-

1. Των εφημερίδων ευρείας κυκλοφορίας *The New York Times*, *The Wall Street Journal*, *Los Angeles Times*, *The Washington Post*, της συντηρητικής εφημερίδας *Human Events*, του συντηρητικού Αμερικανο-Εβραϊκού περιοδικού *Commentary*, του παλαιότερου προοδευτικού περιοδικού *The Nation* και των δημοφιλών εβδομαδιαίων περιοδικών μαζικής κυκλοφορίας *TIME* και *LIFE*.

2. *Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, 1945, European Advisory Commission, Austria, Germany, Volume III, Participation by the United States in the work of the European Advisory Commission*, eds. William Slany, John P. Glennon, Douglas W. Houston, N. O. Sappington, George O. Kent (Washington: Government Printing Office, 1968), Document 351; *Foreign Relations of the United States, Diplomatic Papers, The Conference of Berlin (The Potsdam Conference), 1945, Volume II, Part 6, Conference Documents and Supplementary Papers*, ed. Richardson Dougall (Washington: Government Printing Office, 1960), Document 1384.

μανία δεν έπρεπε να αντιμετωπιστεί ως απελευθερωμένο έθνος αλλά ως εχθρικό κράτος· και είχαν τρεις βασικούς άξονες. **Σε πολιτικό επίπεδο**, η αποναζιστικοποίηση ήταν ένας από τους τέσσερις κύριους στόχους της διακήρυξης του Potsdam, γνωστούς και ως «4 D's», (αποκαρτελοποίηση, αποστρατιωτικοποίηση και εκδημοκρατισμός οι άλλοι τρεις). Η διαδικασία αποναζιστικοποίησης αναφερόταν στην αποκατάσταση των δημοκρατικών αξιών στη γερμανική κοινωνία και στη δημιουργία συνθηκών υπό τις οποίες θα μπορούσε να εδραιωθεί ένας δημοκρατικός τρόπος ζωής στη Γερμανία. **Σε διαπροσωπικό επίπεδο** εφαρμόστηκε μια πολιτική «μη συγχρωτισμού» μεταξύ των Αμερικανών στρατιωτών και των Γερμανών με στόχο να περιοριστεί η ανάπτυξη συναισθημάτων συμπάθειας. **Σε οικονομικό, τέλος, επίπεδο**, οι πόροι που θα παρέχονταν στον γερμανικό λαό θα έπρεπε να είναι τόσο περιορισμένοι ώστε μόλις να εξυπηρετούν την πρόληψη της πείνας ή της εκτεταμένης ασθένειας ή μιας εμφύλιας αναταραχής που θα έθετε σε κίνδυνο τις δυνάμεις κατοχής. Τα πλεονάσματα θα μπορούσαν στη συνέχεια να διατεθούν για τις δυνάμεις κατοχής, ενώ το βιοτικό επίπεδο των Γερμανών δεν έπρεπε να υπερβαίνει αυτό των γειτονικών χωρών. Σε σχέση με την ΕΣΣΔ η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ τόσο κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο όσο και κατά την άμεση μεταπολεμική περίοδο ήταν θετική, όπως διαφαίνεται στο προσωπικό ημερολόγιο του Truman. Συγκεκριμένα, στα μέσα Ιουλίου 1945, κατά τις πρώτες τρεις ημέρες της Διάσκεψης του Potsdam, ο νέος Πρόεδρος των ΗΠΑ περιγράφει την «ευχάριστη διάσκεψή» του με τον Στάλιν και εξέφρασε την πεποίθησή του ότι θα κατάφερνε να «συνεννοηθεί με τον Στάλιν» επειδή ο τελευταίος ήταν «ειλικρινής και έξυπνος όσο ο διάολος».³

Ο αμερικανικός Τύπος αναγνώρισε την αναγκαιότητα των δικών της Νυρεμβέργης και της αποναζιστικοποίησης. Όσον αφορά την απαγόρευση του «συγχρωτισμού» Αμερικανών και Γερμανών, η πλειονότητα του Τύπου τη θεωρούσε εκ προοιμίου αδύνατη. Για παράδειγμα, η Washington Post ανέφερε ότι οι Αμερικανοί στρατιώτες δεν μισούσαν τους Γερμανούς και προφανώς αδυνατούσαν να ταυτίσουν τις «χαμογελαστές όμορφες Γερμανίδες» με τους Ναζί.⁴ Τέλος, όσον αφορά την οικονομία, ο Τύπος, σε αντίθεση με την αμερικανική εξωτερική πολιτική, αναγνώρισε την αναγκαιότητα της συμβολής της γερμανικής βιομηχανίας στην ευρωπαϊκή οικονομική ανάκαμψη.

Η κοινή γνώμη εμφανίζεται σκληρή σε πολιτικό επίπεδο και συγκεκριμένα σε σχέση με την αποναζιστικοποίηση της Γερμανίας. Για παράδειγμα, το 67% των Αμερικανών ήθελε τον Hermann Göring να είχε έναν δυσάρεστο θάνα-

3. Eduard Mark, "Today Has Been A Historical One": Harry S Truman's Diary of the Potsdam Conference," *Diplomatic History*, (1980, Summer), 4(3), 317-326.

4. Edward T Folliard, "Fraternization Problem Grows as Reich Cities Fall," *The Washington Post*, (1945, March 8): 1,2; John M Mechlin, "Army Ends Wehrmacht Worry, But Now It's German Women," *The Washington Post*, (1945, May 27): B3.

το. Σε διαπροσωπικό επίπεδο, όταν ο αμερικανικός λαός ρωτήθηκε τον Ιούνιο εάν οι Αμερικανοί στρατιώτες θα έπρεπε να έχουν ραντεβού με Γερμανίδες, το 59% απάντησε αρνητικά. Σε οικονομικό επίπεδο, περίπου το 64% των Αμερικανών παραδέχτηκαν ότι δεν είχαν κάμει καμία πραγματική θυσία για τον πόλεμο. Συγκεκριμένα η μεγαλύτερη θυσία, για όσους απάντησαν θετικά, ήταν η απουσία συγγενικού προσώπου που υπηρετούσε στις ένοπλες δυνάμεις. Επομένως, ίσως δεν εκπλήσσει ότι το 65-85% των Αμερικανών δήλωνε πρόθυμο να δεχθεί τη διανομή τροφίμων με δελτίο για έναν ολόκληρο χρόνο, ώστε να δώσει φαγητό σε ανθρώπους που το είχαν ανάγκη στην Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένων των Γερμανών.⁵

1946

Η κύρια αλλαγή εξωτερικής πολιτικής το 1946 φαίνεται στην ομιλία του Υπουργού Εξωτερικών, James F. Byrnes, σχετικά με την οικονομική αναμόρφωση της πολιτικής των ΗΠΑ απέναντι στη Γερμανία, η οποία έλαβε χώρα στη Στουτγκάρδη στις 6 Σεπτεμβρίου 1946.⁶ **Σε πολιτικό επίπεδο**, η σκληρότητα της πολιτικής θέσης του 1945 υποχωρεί, καθώς ο Byrnes δήλωσε ότι η απελευθέρωση του γερμανικού λαού από τον милитарισμό θα του έδινε μια θέση ανάμεσα στα ελεύθερα και φιλειρηνικά έθνη του κόσμου. **Σε οικονομικό επίπεδο**, η αλλαγή είναι ακόμη μεγαλύτερη. Ο Byrnes δήλωσε τη μεταβολή της οικονομικής πολιτικής των ΗΠΑ στη Γερμανία από πολιτική οικονομικών επανορθώσεων στους νικητές σε πολιτική οικονομικής ανασυγκρότησης της Γερμανίας, αν και δεν απέκλεισε την καταβολή επανορθώσεων από την τρέχουσα παραγωγή, εφόσον το επίπεδο της γερμανικής βιομηχανίας ήταν τέτοιο ώστε να καλύπτει και τις δικές της ανάγκες. Όπως ήταν αναμενόμενο, η ομιλία του Byrnes έγινε θετικά δεκτή από τους Γερμανούς, ενώ ο ίδιος αποχώρησε από τη Γερμανία «υπογράφοντας αυτόγραφα».⁷ Παράλληλα με αυτές τις αλλαγές στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, ο Αμερικανός διπλωμάτης George Kennan περιγράφει προς το Υπουργείο Εξωτερικών ότι η Δύση δεν μπορεί να συνυπάρξει με τη Σοβιετική Ένωση λόγω της «παραδοσιακά νευρωτικής θεώρησης των διεθνών υποθέσεων και της εγγενούς ανασφάλειας από μέρους της ΕΣΣΔ».⁸

5. Gallup, George. 1972. *The Gallup Poll, Public Opinion, 1935-1971*. Vol. II. New York: Random House. pp. 487, 488, 500, 504, 507, 509, 510, 513, 514.

6. Department of State publication 2616, European Series 13, Department of State Bulletin of September 12, 1946. 495-501, online: *Stuttgart Speech* ("Speech of Hope") by James F. Byrnes, United States Secretary of State (September 6, 1946). http://ghdi.ghi-dc.org/sub_document.cfm?document_id=2300

7. W.R. Smyser. 1999. *From Yalta to Berlin: The Cold War Struggle over Germany*. New York: St. Martin's Press. p. 45.

8. Harry S. Truman Administration File. Ideological Foundations of the Cold War. *Telegram, George Kennan to James Byrnes, February 22, 1946*. <https://www.trumanlibrary.gov/library/research-files/telegram-george-kennan-james-byrnes-long-telegram>

Ο Τύπος αποδέχτηκε ασμένως, σε ό,τι αφορά **το πολιτικό επίπεδο**, την ομιλία του Byrnes. Αυτό δεν προκαλεί έκπληξη καθώς, όπως είδαμε από το 1945, αντιτιθόταν στην άποψη περί συλλογικής ευθύνης των Γερμανών. Σε ό,τι αφορά **το οικονομικό επίπεδο**, ο Τύπος συντάχθηκε με τη νέα αμερικανική πολιτική. Όσον αφορά την ΕΣΣΔ, η πλειονότητα του Τύπου άρχισε το 1946 να κλιμακώνει την αντικομμουνιστική εκστρατεία, η οποία είχε ξεκινήσει αμυδρά τον προηγούμενο χρόνο από κάποια έντυπα. Οι *Washington Post*, *The New York Times*, *The Wall Street Journal*, τα *TIME* και *LIFE* έσπειραν τον σπόρο της δυσπιστίας προς τη Σοβιετική Ένωση κατηγορώντας τους Σοβιετικούς για έλλειψη συνεργασίας και αθέτηση των υποχρεώσεών τους έναντι της Συμφωνίας του Potsdam σε σχέση με τη διοίκηση της Γερμανίας ως ενιαίας οικονομικής μονάδας.

Η πλειοψηφία της κοινής γνώμης επιδοκίμασε τόσο το έργο του Υπουργού Εξωτερικών Byrnes στις διεθνείς σχέσεις όσο και τη νέα αμερικανική οικονομική πολιτική στη Γερμανία χαρακτηρίζοντάς την «σαφή και σταθερή». Τέλος, η κοινή γνώμη, για πρώτη φορά, γίνεται καχύποπτη και δύσπιστη απέναντι στη Σοβιετική Ένωση. Συγκεκριμένα, το ποσοστό του 55% των Αμερικανών που τον προηγούμενο χρόνο πίστευαν ότι η Σοβιετική Ένωση μπορούσε να συνεργαστεί με τους δυτικούς συμμάχους είχε μειωθεί σε 35% τον Μάρτιο του 1946, ενώ το 58-60% (Μάρτιος-Αύγουστος) των Αμερικανών πίστευαν ότι η Σοβιετική Ένωση προετοιμαζόταν για να κυριαρχήσει στον υπόλοιπο κόσμο. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι δεν είχε ενσκήψει ακόμη φόβος απέναντι στην ΕΣΣΔ.⁹

1947

Το 1947 εμπεδώνεται η αλλαγή εξωτερικής πολιτικής που ξεκίνησε το 1946. Ο George Kennan αποτυπώνει τις αλλαγές ως προς την ΕΣΣΔ σε ένα δοκίμιό του στο οποίο προτρέπει μια υπομονετική αλλά σταθερή και άγρυπνη «ανάσχεση» των σοβιετικών επεκτατικών τάσεων.¹⁰ Παράλληλα, ο Αμερικανός στρατιωτικός κυβερνήτης στη Γερμανία Lucius D. Clay υποστηρίζει ότι είναι αδύνατο για τη Γερμανία να εκπληρώσει τις επανορθώσεις στους συμμάχους, αλλά υπενθυμίζει ότι 42 εκατομμύρια Γερμανοί στη βρετανική και αμερικανική ζώνη αντιπροσωπεύουν «το ισχυρότερο φυλάκιο ενάντια στην κομμουνιστική διείσδυση».¹¹ Η πρόκληση είναι πλέον να πειστεί η αμερικανική κοινή γνώμη ότι ο κομμουνιστικός κίνδυνος καθιστά αναγκαία την οικονομική θυσία της στήριξης των ευρωπαϊκών κρατών, συμπεριλαμβανομένης της Γερμανίας, αλλά και την υπαναχώρηση από το δόγμα του απομονωτισμού το οποίο διέπτε παραδοσιακά την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Είναι ενδιαφέρον να μελετηθεί η

9. Gallup. 1972. pp. 564, 565, 567, 581, 582, 591, 598, 604.

10. X, "The Source of Soviet Conduct," *Foreign Affairs*, (1947, July), 25(4): 566-582.

11. Jean Edward Smith (ed.). 1974. *The Papers of General Lucius D. Clay: Germany, 1945-1949*. Bloomington: Indiana University Press. pp. 346-349.

συμβολή του Τύπου στην ενίσχυση της λαϊκής υποστήριξης στην επιδιωκόμενη πολιτική εξωτερικής βοήθειας των ΗΠΑ.

Σχετικά με τη στάση του Τύπου, στις 17 Απριλίου 1947 ο Πρόεδρος Truman εκφώνησε μια ομιλία στον Λευκό Οίκο, στην ASNE (American Society of News Editors - Αμερικανική Ένωση Συντακτών Εφημερίδων), κατά την οποία εξήγησε το «παιχνίδι» της πολιτικής. Δηλαδή ότι όλοι είχαν δικαίωμα «να ρίχνουν λάσπη στον Πρόεδρο», αλλά σε θέματα εξωτερικής πολιτικής ήταν απαραίτητο η χώρα να παρουσιάσει ένα σταθερό μέτωπο στον κόσμο. Σε ποιο βαθμό ευοδώθηκε η προεδρική προσδοκία θα εξεταστεί στη συνέχεια. Αξίζει να σημειωθεί ότι, σε αντίθεση με την ομιλία του Truman το 1946 στην ASNE, αυτή τη φορά ο Αμερικανός πρόεδρος δεν επέτρεψε ερωτήσεις στο τέλος της συνάντησης.¹²

Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο Τύπος ήταν απολύτως σύμφωνος με τον Truman και κατάφερε να εκτρέψει την προσοχή της κοινής γνώμης από την αποτροπή μιας νέας γερμανικής επιθετικότητας στον φόβο της κομμουνιστικής επεκτατικότητας. Επομένως δεν προκαλεί έκπληξη ότι η αποτυχημένη αποναζιστικοποίηση σχολιάστηκε ελάχιστα, ενώ η βιομηχανική αξία της Γερμανίας στον εξελισσόμενο Ψυχρό Πόλεμο και στην επιτυχία του Σχεδίου Μάρσαλ τονίζονταν όλο και περισσότερο. Εξαιρέσεις υπήρξαν τα περιοδικά *Commentary* και *The Nation* που δεν

12. The American Presidency Project, Harry S. Truman, *Remarks at a Meeting With the American Society of Newspaper Editors*, April 17, 1947, Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, Retrieved on 8/22/2020 from <https://www.presidency.ucsb.edu/node/232909>

Εικ 2. Εξώφυλλο και περιεχόμενο του αμερικανικού καρτούν «Αυτό είναι το αύριο;» ("Is This Tomorrow?") που δημιουργήθηκε από την Catechetical Guild Educational Society του Αγίου Παύλου, Μινεσότα, το 1947, απεικονίζοντας ένα φανταστικό μέλλον των Ηνωμένων Πολιτειών υπό τον κομμουνισμό.

παρέλειψαν να αναφερθούν στην επιστροφή των βιομηχανιών σε πρώην συνεργάτες των Ναζί και στον κίνδυνο χρήσης ενός αναβιωμένου γερμανικού εθνικισμού ως αναχώματος στον σοβιετικό κομμουνισμό.

Όσον αφορά τον πιθανό αντίκτυπο της στάσης του Τύπου στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, το έτος 1947 ήταν ένα σημείο καμπής για την ευαισθητοποίηση του αμερικανικού λαού σε σχέση με τις διεθνείς σχέσεις της χώρας τους. Παρόλο που οι απεργίες και τα εργασιακά προβλήματα στο εσωτερικό των ΗΠΑ εξακολουθούσαν να ανησυχούν την πλειοψηφία του αμερικανικού λαού, το 1947 δυόμισι φορές περισσότεροι Αμερικανοί ενδιαφέρονταν για θέματα εξωτερικής πολιτικής σε σύγκριση με την αναλογία ένας στους δέκα του περασμένου έτους, ενώ μετά την ανακοίνωση του Δόγματος Truman, του Σχεδίου Μάρσαλ και της δημοσίευσης της θεωρίας ανάσχεσης του Kennan, ανεξάρτητα από το αν ο αμερικανικός λαός γνώριζε ολόκληρο το πλαίσιο τους ή όχι, οι εξωτερικές υποθέσεις της χώρας τους κατέλαβαν την πρώτη θέση στη λίστα των πιο σημαντικών προβλημάτων της κοινής γνώμης. Θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι το 1947 ο Τύπος συνέβαλε ώστε ο φόβος της γερμανικής επιθετικότητας να αντικατασταθεί από τον φόβο των Σοβιετικών.

1948

Μια σειρά γεγονότων το 1948 δείχνουν έναν ολοένα εντεινόμενο Ψυχρό Πόλεμο μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Για παράδειγμα, η αντίθεση της ΕΣΣΔ στη Διάσκεψη του Λονδίνου, η οποία έλαβε χώρα από τις 20 Απριλίου έως την 1η Ιουνίου μεταξύ των τριών δυτικών δυνάμεων κατοχής στη Γερμανία και των χώρων της Μπενελούξ και προετοίμασε τη δημιουργία δημοκρατικής και ομοσπονδιακής κυβέρνησης στις δυτικές ζώνες κατοχής της Γερμανίας, αλλά και τη συμμετοχή της Γερμανίας στη διεθνή κοινότητα.¹³ Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ έναντι της Γερμανίας, τον Μάιο του 1947 ο George Kennan και ο υφυπουργός Εξωτερικών Acheson τονίζουν τη σημασία των δυτικών ζωνών κατοχής στην οικονομική αποκατάσταση ολόκληρης της δυτικής Ευρώπης, ενώ τον Ιούλιο του 1947 ο αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών Hilldring διαπίστωνε ότι η ανάκαμψη της Ευρώπης και η ανάκαμψη της Γερμανίας ήταν αλληλένδετες με την «ευρωπαϊκή ανοικοδόμηση να είναι αδύνατη χωρίς μια σταθερή, δημοκρατική Γερμανία».¹⁴

13. *Foreign Relations of the United States*, 1948, Germany and Austria, Volume II, Part 1, The London Conference on Germany, eds. William Slany, Charles S. Sampson (Washington: Government Printing Office, 1973), Documents 1-251.

14. *Foreign Relations of the United States*, 1947, The British Commonwealth; Europe, Volume III, Europe, United States concern with foreign needs for substantial economic aid; The European crisis and Secretary of State Marshall's speech at Harvard (March-June) eds. Ralph E. Goodwin, Marvin W. Kranz, David H. Stauffer, Howard M. Smyth, Owen Sappington, Fredrick Aandahl, Rogers P. Churchill, William Slany, (Washington: Government Printing Office 1972, Document 134; *Foreign Relations of the United States*, 1947, Council of Foreign Ministers; Germany and Austria, Volume II, Part 5, The occupation and control of Germany ed. William Slany, (Washington: Government Printing Office 1972), Document 422.

Τα μηνύματα του Truman προς τους συντάκτες των εφημερίδων το 1948 παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς συνδέουν την επιτυχία του Σχεδίου Μάρσαλ και τις συνακόλουθες εξαγωγές στην Ευρώπη με την καταπολέμηση του πληθωρισμού που ταλανίζει την εγχώρια οικονομία των ΗΠΑ. Συγκεκριμένα, η αύξηση των εξαγωγών θα οδηγούσε στην ανατίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας και στη μείωση των τιμών με προφανή οφέλη στην καθημερινή ζωή των Αμερικανών πολιτών.¹⁵

Ο Τύπος συμμερίστηκε τις απόψεις του Truman. Οι *Washington Post*, *The Los Angeles Times*, *The New York Times*, *The Wall Street Journal*, τα *TIME* και *LIFE* αναγνώρισαν τη ζωτική σημασία της ανάπτυξης του εμπορίου Ανατολής-Δύσης για την επιτυχία του Σχεδίου Μάρσαλ, την αναγκαιότητα συμπερίληψης της Δυτικής Γερμανίας σε αυτό καθώς και την εγκατάλειψη παλιών καταστροφικών πολιτικών όπως η αποσυναρμολόγηση των γερμανικών εργοστασίων. Τα έντυπα μικρότερης κυκλοφορίας συμφώνησαν και αυτά με τις δύο προαναφερθείσες προϋποθέσεις για την επιτυχία του Σχεδίου Μάρσαλ και ήταν παρομοίως επιφυλακτικά απέναντι στη Σοβιετική Ένωση, αλλά την ίδια στιγμή αναφέρθηκαν και στην επείγουσα ανάγκη «επανεκπαίδευσης» του γερμανικού λαού, ο οποίος δεν είχε ακόμη αποτινάξει τα εθνικιστικά κάταλοιπα ούτε από την κοινωνία του ούτε από τη νοοτροπία του. Παρόμοιες νύξεις έχουμε και από τα έντυπα μεγαλύτερης κυκλοφορίας, αλλά σαφώς όχι με την έκταση που έδωσαν τα έντυπα μικρότερης κυκλοφορίας, ως πρόβλημα δηλαδή που έπρεπε απαραίτητα να λυθεί και όχι να παρακαμφθεί, λόγω της αυξανόμενης γεωπολιτικής σημασίας της Γερμανίας.

Είναι αξιοσημείωτο ότι τα ερωτηματολόγια των δημοσκοπήσεων δεν περιλαμβάνουν πλέον καμία ερώτηση σε σχέση με τη Γερμανία, ενώ η Σοβιετική Ένωση τα μονοπωλεί. Μάλιστα, το 1948 ο αμερικανικός λαός αρχίζει πλέον να πιστεύει στην πιθανότητα ενός πολέμου μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Ο νέος εχθρός ήταν η Σοβιετική Ένωση και σκέψεις σχετικά με την οικονομική ανάκαμψη και πολιτική αυτονομία της Γερμανίας, που αμέσως μετά το τέλος του πολέμου θα προκαλούσαν την έντονη αντίδραση του αμερικανικού λαού, πλέον μπορούσαν να υποστηριχθούν ανοιχτά.

1949-1950

Οι κύριες εξελίξεις στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ το 1949 είναι η ίδρυση του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) στις 4 Απριλίου, «ένα στρατιωτικό και πολιτικό συμπλήρωμα στο Σχέδιο Μάρσαλ για την ευρωπαϊκή οικονομική ανάκαμψη με τη θέσπιση ενός αμοιβαίου αμυντικού συμφώ-

15. The American Presidency Project, *Harry S. Truman, Address Before the American Society of Newspaper Editors, April 17, 1948*, Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, <https://www.presidency.ucsb.edu/node/229303>

νου ενάντια σε πιθανή επιθετικότητα της Σοβιετικής Ένωσης», και ο επιτυχής τερματισμός του αποκλεισμού του Βερολίνου στις 12 Μαΐου, ο οποίος όχι μόνο «απέτρεψε την εξαφάνιση του Δυτικού Βερολίνου μέσα στη σοβιετική σφαίρα επιρροής», αλλά και λειτούργησε ως «καταλύτης για μια αμερικανική-ευρωπαϊκή στρατιωτική συμμαχία» που ένωσε τη Δυτική Ευρώπη απέναντι στη Σοβιετική Ένωση.¹⁶

Στις 22 Απριλίου, η συνάντηση του Προέδρου Truman με την ASNE επικεντρώθηκε στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Ο Truman επανέλαβε την πικρία του για την **εφεκτική** στάση της ΕΣΣΔ από το 1945 και μετά σημειώνοντας σκωπτικά ότι οι ΗΠΑ χρειάστηκαν ενάμιση χρόνο για να μάθουν ότι «δεν ενδιαφέρονται όλα τα έθνη στον κόσμο για την επίτευξη ειρήνης όσο οι ΗΠΑ» και «ότι οι συμφωνίες έγιναν από μια δύναμη (ΕΣΣΔ) που είχε ήδη σαφή σκοπό να τις παραβιάσει». Σε πρακτικό επίπεδο, μετέφερε το μήνυμα ότι η αστυνόμευση της παγκόσμιας ασφάλειας ήταν ευθύνη των Ηνωμένων Πολιτειών και για να γίνει αυτό έπρεπε να γίνουν δαπάνες. Αυτές οι δαπάνες (για την ειρήνη) γίνονταν «ώστε [οι ΗΠΑ] να μην χρειαστεί να κάνουν πολεμικές δαπάνες».¹⁷

Όσον αφορά τον Τύπο, σε αντίθεση με τα προηγούμενα χρόνια, το θέμα της Σοβιετικής Ένωσης δεν μονοπωλούσε τα άρθρα και σίγουρα όχι με τον επιθετικό και επικριτικό τρόπο που γινόταν τα προηγούμενα χρόνια. Τα περισσότερα έντυπα (The Washington Post, Los Angeles Times, The New York Times, τα περιοδικά TIME και LIFE) προκρίνουν το οικονομικό σκελος, έναντι οποιουδήποτε άλλου κριτηρίου, στη χάραξη της εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην ΕΣΣΔ αλλά και στη Γερμανία. Αναγνωρίζοντας τον σημαντικό ρόλο της Δυτικής Γερμανίας στον Ψυχρό Πόλεμο, ζήτησαν να σταματήσει η αποσυναρμολόγηση της βιομηχανίας της και να προχωρήσουν στην ενσωμάτωση της Δυτικής Γερμανίας στη Δύση, ακόμα κι αν αυτό σήμαινε να κλείσουν τα μάτια στα αναζωπυρούμενα εθνικιστικά συναισθήματα των Γερμανών. Η μόνη εξαίρεση ήταν ο στρατιωτικός ανταποκριτής των NYT Drew Middleton, ο οποίος προειδοποίησε για την εκμετάλευση της παθητικής αυτής στάσης από τους εθνικιστές. Μια ηχηρή εξαίρεση αποτέλεσε η *Wall Street Journal* που κατηγόρησε την κυβέρνηση Truman για υπερβολική οικονομική δέσμευση στην Ευρώπη και κάλεσε τη Ρεπουμπλικανική αντιπολίτευση να ενεργήσει ανάλογα, δηλαδή ως πολιτική αντιπολίτευση. Αυτό ίσχυε επίσης, ίσως ακόμη περισσότερο, για τη συντηρητική εφημερίδα μικρότερης κυκλοφορίας, *Human Events*, η οποία το 1949 στράφηκε με έμφαση στην επιστροφή στην παλιά αμερικανική νοοτροπία του **απομονωτισμού**.

16. The National Archives: Online Exhibits, The North Atlantic Treaty, <https://www.archives.gov/exhibits/featured-documents/north-atlantic-treaty>; May, Ernest R. "America's Berlin: Heart of the Cold War." *Foreign Affairs* 77, no. 4 (1998): 148-60.

17. The American Presidency Project, Harry S. Truman, *Remarks at a Meeting with the American Society of Newspaper Editors*, April 22, 1949, Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, <https://www.presidency.ucsb.edu/node/230209>

Όσον αφορά την κοινή γνώμη, παραδόξως, παρά τις συνεχείς αναφορές για αναζωπύρωση εθνικιστικών συναισθημάτων στη Γερμανία, αναφορές που προέρχονται όχι μόνο από αναμενόμενες πηγές όπως το αριστερό *The Nation* ή το Εβραϊκό *Commentary*, αλλά και από όλα τα υπό εξέταση έντυπα εκτός από το *LIFE* το 1949, ο αμερικανικός λαός δεν ρωτήθηκε καθόλου για τις απόψεις του επ' αυτού.

Το επόμενο ορόσημο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής έναντι της Γερμανίας είναι η πρόταση του Υπουργού Εξωτερικών Dean Acheson για τον γερμανικό επανεξοπλισμό. Σε μια επίδειξη πολιτικού ρεαλισμού, ο Acheson πρότεινε στη Γαλλία και στους υπόλοιπους συμμάχους του NATO ως αντάλλαγμα τον στρατονισμό επιπρόσθετων αμερικανικών δυνάμεων στην Ευρώπη.¹⁸ Πράγματι, στην 6η Σύνοδο του NATO στις Βρυξέλλες τα μέλη συμφώνησαν ότι «μια αποδεκτή και ρεαλιστική υπεράσπιση της Δυτικής Ευρώπης και η υιοθέτηση μιας αμυντικής στρατηγικής [δεν θα μπορούσαν] να εξεταστούν χωρίς ενεργή και πρόθυμη γερμανική συμμετοχή».¹⁹ Η εισβολή στη Νότια Κορέα από την υποστηριζόμενη από τους κομμουνιστές Βόρεια Κορέα έκανε τον επανεξοπλισμό της Δυτικής Γερμανίας ακόμη πιο σημαντικό στον αγώνα κατά της σοβιετικής επεκτατικότητας. Η στάση των ΗΠΑ σκλήρυνε έναντι της ΕΣΣΔ με αποκορύφωμα την οδηγία NSC-68 (το Office of the Historian του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών έχει περιγράψει αυτό το έγγραφο ως ένα από τα «έγγραφα με τη μεγαλύτερη επιρροή που συνέταξε η κυβέρνηση των ΗΠΑ» κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου) το οποίο προειδοποιούσε ότι «η σοβαρότερη απειλή για την ασφάλεια των Ηνωμένων Πολιτειών στο ορατό μέλλον πηγάζει από τους εχθρικούς σχεδιασμούς και την ισχύ της ΕΣΣΔ και από την **ίδια τη φύση** του σοβιετικού συστήματος».²⁰

Στις 20 Απριλίου 1950, ο Πρόεδρος Truman, απευθυνόμενος στην ASNE, σχετικά με την εξωτερική πολιτική εξέφρασε τη δυσαρέσκειά του για ορισμένα έντυπα κατηγορώντας τα για κομματισμό στον τρόπο που πρόβαλλαν τις εξωτερικές υποθέσεις της χώρας. Ακολούθως, τα έντυπα ευρείας κυκλοφορίας επιδοκίμασαν τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας με εξαίρεση τον ανταποκριτή των *NYT* Drew Middleton, ο οποίος σημείωσε ότι ο επανεξοπλισμός της Δυτικής Γερμανίας είχε συζητηθεί στα μέσα τύπου «με τόση ζέση που [είχε]

18. North Atlantic Treaty Organization, *Verbatim Record of the First Meeting held in New York on 15.09.1950 - 20.30am*, Retrieved on 6/10/2020 from https://www.nato.int/ebookshop/video/declassified/doc_files/C_5-VR_11.PDF; James McAllister. 2002. *No Exit: America and the German Problem, 1943-1954*. Ithaca: Cornell University Press. p. 188.

19. North Atlantic Treaty Organization, *Joint Report on the German Contribution to the Defense of Western Europe by the North Atlantic Council Deputies and the Military Committee to the North Atlantic Council and the Defense Committee - 13.12.1950*, http://archives.nato.int/uploads/r/null/1/9/19458/C_6-D_1_ENG.pdf

20. Office of the Historian, NSC-68, 1950, <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/NSC68>; Wilson Center: Digital Archive, International History Declassified, April 14, 1950, *National Security Council Report, NSC 68, 'United States Objectives and Programs for National Security'*, History and Public Policy Program Digital Archive, US National Archives. <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116191.pdf?v=2699956db534c1821edefa61b8c13ffe>

καταλήξει στο να αντιπροσωπεύει ένα είδος φιλοσοφικού λίθου που λύνει όλα τα προβλήματα της ευρωπαϊκής άμυνας και αναπροσαρμόζει την τρομερή ανισορροπία της σοβιετικής και δυτικής δύναμης». Αν και όλα τα έντυπα ανέφεραν τον αναζωπυρούμενο εθνικισμό της Δυτικής Γερμανίας, εκτός από τον αντικομμουνιστή William Henry Chamberlin, ο οποίος αρνήθηκε την ύπαρξή του, και το LIFE, που δεν έκανε καμία απολύτως μνεία, στην πλειονότητά τους (εκτός από το *The Nation* και το *Commentary*) απέφυγαν να ανησυχήσουν το αναγνωστικό κοινό τους ή να προειδοποιήσουν για την ανετοιμότητα της Δυτικής Γερμανίας για ένα δημοκρατικό καθεστώς. Αντίθετα, κατηγορήσαν παλιές αμερικανικές πολιτικές (αποσυναρμολόγηση/αποκαρτελοποίηση) και την αυξανόμενη ανεργία για αυτή την τάση του δυτικογερμανικού λαού, ενώ προώθησαν την ιδέα ότι το μίσος των Δυτικογερμανών για τους Σοβιετικούς ήταν πιο σημαντικό από οτιδήποτε άλλο.

Τα μηνύματα που προέκυψαν από τα αποτελέσματα των δημοσκοπήσεων το 1950 ήταν πολύ ενθαρρυντικά για την κυβέρνηση των ΗΠΑ σε σχέση και με τον επανεξοπλισμό της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Συγκεκριμένα, τον Νοέμβριο του 1949 το 43% των Αμερικανών πίστευε ότι η Δυτική Γερμανία θα επέλεγε να πολεμήσει στο πλευρό των Ηνωμένων Πολιτειών σε περίπτωση νέου παγκόσμιου πολέμου. Ακόμη, το 50% των ερωτηθέντων δήλωνε ότι η Δυτική Γερμανία θα έπρεπε να έχει τη δυνατότητα να ξαναχτίσει τις βιομηχανίες της και, ενώ το 34% απέρριψε την ανοικοδόμηση του στρατού της, το 44% ήθελε να της επιτραπεί να ενταχθεί στο NATO. Ο ίδιος ο Gallup επεσήμανε τη ριζική αλλαγή απόψεων του αμερικανικού λαού από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και υπενθύμισε ότι μετά τον πόλεμο η πλειοψηφία του αμερικανικού λαού είχε δηλώσει ότι η Γερμανία δεν θα μπορούσε ποτέ να είναι ένα φιλειρηνικό έθνος και ότι οι αμερικανικές πολιτικές στη χώρα δεν ήταν αρκετά σκληρές.²¹

Μοντέλο προπαγάνδας

Η εκπληκτική συναίνεση της αμερικανικής κοινής γνώμης καθιστά εύλογη τη διερεύνηση μιας πιθανής *κατασκευής συναίνεσης* από την αμερικανική πολιτική εξουσία και τα ΜΜΕ. Το μοντέλο προπαγάνδας που διατύπωσαν οι πολιτικοί επιστήμονες Edward S. Herman και Noam Chomsky παρέχει ένα κατάλληλο μεθοδολογικό πλαίσιο.²² Η συγκέντρωση της ιδιοκτησίας περισσοτέρων του ενός εντύπου στον ίδιο εκδότη, όπως συνέβη για παράδειγμα με τα δημοφιλέστατα περιοδικά *TIME* και *LIFE* από τον Henry Robinson Luce, αποτελεί ένα από τα πέντε “εργαλεία” που συναρμολογούν αυτό το μοντέλο προπαγάνδας. Ένα δεύτερο εργαλείο είναι η εξάρτηση των μέσων μαζικής ενημέρωσης από τη διαφήμιση ως κύριας πηγής εισοδήματος. Πράγματι, για παράδειγμα,

21. Gallup. 1972. pp. 867, 907, 914; George Gallup, “Views on Western Germany Changed,” *Los Angeles Times*, (1950, May 28): 26.

22. Herman, Edward S., Chomsky, Noam. 2008. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media, With a new afterword by Edward S. Herman*. EPUB ed. London: The Bodley Head.

ενώ το 1851 στη Νέα Υόρκη το κόστος ίδρυσης μιας εφημερίδας ήταν 69.000 δολάρια, τη δεκαετία του 1920 μια εφημερίδα της πόλης πωλήθηκε για 6-18 εκατομμύρια δολάρια και το 1945 μια εκδοτική επιχείρηση δεν μπορούσε να επιβιώσει χωρίς ένα σημαντικό χρηματικό ποσό, με συνέπεια ο Τύπος να βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη διαφήμιση. Το τρίτο είναι η επίκριση από τους κρατούντες ώστε να πειθαρχήσουν τα μέσα ενημέρωσης στα κελεύσματά τους. Το 1950, στην ομιλία του στα μέλη της ASNE, ο Truman εξέφρασε ευθέως και ανοιχτά τη δυσαρέσκειά του για την έλλειψη υποστήριξης από μερίδα δημοσιογράφων και εντύπων κατηγορώντας τους για κομματισμό.²³ Το τέταρτο κριτήριο του μοντέλου προπαγάνδας είναι η χρήση του αντικομμουνισμού ως “εθνικής θρησκείας” που συσπειρώνει την κοινή γνώμη. Ο αντικομμουνισμός έκανε την εμφάνισή του στα τέλη του 1946 στις σελίδες των περισσότερων εντύπων και έφτασε το 1950 να αποενοχοποιεί οποιαδήποτε πολιτική κατεύθυνση αρκεί αυτή να αντιτιθέταν στον κομμουνισμό. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αμερικανική κυβέρνηση και ο αμερικανικός Τύπος δεν χρειάστηκε να χειραγωγήσουν την αμερικανική κοινή γνώμη για το θέμα της Γερμανίας, καθώς αυτή ήταν ήδη σε ένα βαθμό θετικά διακείμενη ή τουλάχιστον όχι εχθρική. Χρειάστηκαν, ίσως, όμως να επηρεάσουν την κοινή γνώμη σχετικά με τη Σοβιετική Ένωση με σημαντικά “παράπλευρα” οφέλη για τον πρώην εχθρό (Γερμανία).

23. The American Presidency Project, Harry S. Truman, *Address on Foreign Policy at a Luncheon of the American Society of Newspaper Editors*, April 20, 1950, Online by Gerhard Peters and John T. Woolley, from <https://www.presidency.ucsb.edu/node/230977>

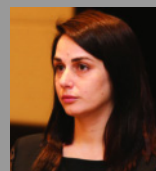
Copyrights

Εικόνα 1: Δημιουργία της συγγραφέως.

Εικόνα 2: “Is This Tomorrow America Under Communism Catechetical Guild.” Comic Book By: Catechetical Guild Educational Society (1947). Public Domain Mark 1.0 (This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighboring rights.)

Βιογραφικό Σημείωμα

Η Νεφέλη Μπαμπάτσικου γεννήθηκε στην Αθήνα το 1985. Είναι απόφοιτος του Τμήματος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, αριστούχος κάτοχος διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών με εξειδίκευση στη Λογοτεχνία του ίδιου τμήματος με υποτροφία από το Adamas-Institut Götz Hübner, Schorndorf-Stuttgart, Γερμανία, research fellow του University of Maryland, Baltimore County των ΗΠΑ, και διδάκτωρ Νεότερης και Σύγχρονης Ελληνικής και Παγκόσμιας Ιστορίας του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Πολιτιστικά Μονοπάτια

"Σπήλαιο Πετραλώνων
Χαλκιδικής. Ένα
μοναδικό μνημείο
της Φύσης και της
Προϊστορίας του
Ανθρώπου"

του Ανδρέα Ι. Ντάρλα
Αρχαιολόγου

Το σπήλαιο Πετραλώνων βρίσκεται περίπου 800 μέτρα βορειοανατολικά του ομώνυμου χωριού της Χαλκιδικής, στους δυτικούς πρόποδες του όρους Κατσίκια (Εικ. 1). Στο εσωτερικό του βρέθηκε το περίφημο κρανίο του «Ανθρώπου των Πετραλώνων», το αρχαιότερο και καλύτερα διατηρημένο

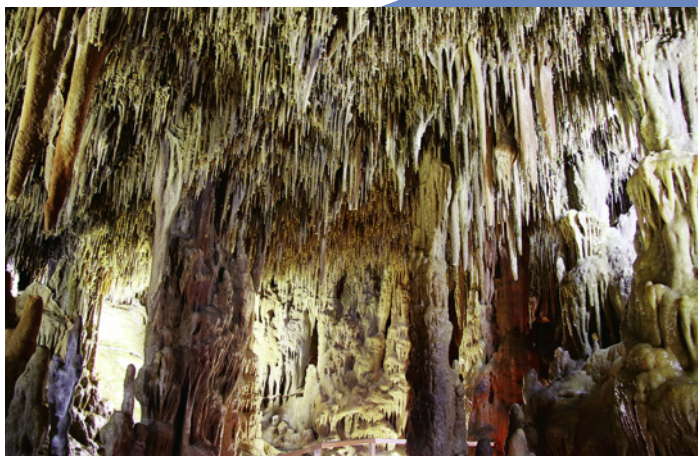
Εικ 1. Το σπήλαιο Πετραλώνων (κάτω από τα πεύκα) βρίσκεται στις παρυφές του ομώνυμου χωριού, στους πρόποδες του όρους Κατσίκια (Φωτογραφικό Αρχείο ΕΠΣ).

ανθρώπινο λείψανο που έχει βρεθεί μέχρι σήμερα στον ελλαδικό χώρο και ένα από τα σημαντικότερα της Ευρώπης.

Ανακαλύφθηκε το 1959 από κατοίκους των Πετραλώνων που αναζητούσαν νερό για την ύδρευση του χωριού. Ήταν, πράγματι, μια εντυπωσιακή ανακάλυψη, λόγω του μεγάλου μεγέθους του και του εκπληκτικού διακόσμου του, αλλά και εξαιρετικά σημαντική από επιστημονική άποψη, αφού το δάπεδό του ήταν κατάσπαρτο με απολιθωμένα οστά ζώων. Τον επόμενο χρόνο, κατά τη διάρκεια μιας ερασιτεχνικής εξερεύνησης στο εσωτερικό του, ανακαλύφθηκε το ανθρώπινο κρανίο, σε άριστη κατάσταση διατήρησης. Εκείνη την εποχή ήταν το καλύτερα σωζόμενο κρανίο της ηλικίας του στην Ευρώπη και ένα από τα πληρέστερα παγκοσμίως, γι' αυτό και εύλογα προκάλεσε το έντονο ενδιαφέρον των ανθρωπολόγων όλου του κόσμου.

Σχεδόν αμέσως μετά την ανακάλυψη του σπηλαίου, άρχισαν να διενεργούνται επιστημονικές έρευνες στο εσωτερικό του, αρχικά από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (Μαρίνος κ.ά. 1965) και στη συνέχεια από την Ανθρωπολογική Εταιρεία Ελλάδος (Ρουλιανός 1971, Ρουλιανός 1982), ενώ πρόσφατα διενήργησε ανασκαφική έρευνα η Εφορεία Παλαιoανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας στο πλαίσιο εκτελούμενων έργων ανάδειξης (Ντάρλας 2022). Οι έρευνες αυτές απέδωσαν πολυάριθμα ευρήματα της Παλαιολιθικής Εποχής, η ηλικία των οποίων εκτιμάται ότι φτάνει ή και ξεπερνάει το μισό εκατομμύριο χρόνια και τα οποία μας έχουν δώσει πολλά και σημαντικά στοιχεία για το σπήλαιο, αν και τα ερωτήματα που αναμένουν απάντηση θα είναι πάντοτε πολύ περισσότερα.

Το σπήλαιο, διανοιγμένο μέσα στους ασβεστολιθικούς σχηματισμούς της ανώτερης Ιουρασικής περιόδου (περίπου 150 εκατομμυρίων χρόνων) που δομούν το όρος Κατσίκια, αναπτύσσεται οριζόντια και οι αίθουσές του καλύπτουν συνολική έκταση περίπου 10.000 τετ. μέτρων. Είναι λαβυρινθώδες, με μεγάλες αίθουσες και κατάκοσμο από σταλαγμιτικούς σχηματισμούς (Εικ. 2). Το σημαντικό ύψος του έχει ευνοήσει το σχηματισμό μεγάλων βαράθρων, που ανοίγονται ανάμεσα

Εικ 2. Άποψη αίθουσας του σπηλαίου κατάκοσμη με σταλαγμιτικούς σχηματισμούς (Φωτογραφικό Αρχείο ΕΠΣ).

σε τεράστιους πεσμένους ογκόλιθους. Πάνω στους τελευταίους απλώνονται σταλαγμίτες και υψώνονται μεγάλες κολώνες, ενώ από την οροφή κρέμονται πολύχρωμοι σταλακτίτες. Συνολικά, ο λιθωματικός του διάκοσμος περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία σχηματισμών και χρωματισμών. Χαρακτηριστικό είναι το κόκκινο χρώμα πολλών σταλακτιτών, που οφείλεται στα οξειδία του σιδήρου τα οποία διαλύει και μεταφέρει το νερό καθώς διασχίζει υπερκείμενα βωξιτικά κοιτάσματα (Χρηστάρας 1984). Στο χρώμα αυτό οφείλεται και η πρώτη ονομασία του, «Σπήλαιο Κόκκινων Πετρών», που του έδωσε η μεγάλη σπηλαιολόγος Άννα Πετροχείλου (1962), ονομασία όμως που δεν επικράτησε στη συνέχεια.

Ο σχηματισμός του σπηλαίου ανάγεται πιθανότατα στις αρχές της γεωλογικής περιόδου του Πλειστόκαινου (περίπου πριν από 2 εκατ. χρόνια). Είναι το αποτέλεσμα της γεωλογικής διαδικασίας που ονομάζεται «καρστικοποίηση», δηλαδή της αργής διάλυσης του ασβεστόλιθου από το νερό που εισέρχεται και ρέει κατά μήκος ασυνεχειών του πετρώματος (ρηγμάτων, ρωγμών, διακλάσεων), τις οποίες συνεχώς διευρύνει. Στη συνέχεια, από το ανθρακικό ασβέστιο που περιέχεται διαλυμένο στο νερό, ένα μέρος αποτίθεται με τη σταγονοροή και έτσι σχηματίζεται σιγά-σιγά ο λιθωματικός διάκοσμος (σταλακτίτες, σταλαγμίτες κτλ).

Στα πρώτα του στάδια και για μεγάλο χρονικό διάστημα το σπήλαιο ήταν τυφλό, δίχως είσοδο και δίχως επικοινωνία με το εξωτερικό περιβάλλον. Διέθετε μεγάλες αίθουσες με πολλές πανύψηλες σταλαγματικές κολώνες. Πολύ αργότερα, ίσως και πριν από σχεδόν ένα εκατομμύριο χρόνια, δημιουργήθηκε ένα άνοιγμα στην οροφή μιας μεγάλης αίθουσας, επιτρέποντας έτσι την άμεση επικοινωνία με το εξωτερικό περιβάλλον. Το σπήλαιο άρχισε τότε να λειτουργεί ως καταφύγιο σαρκοβόρων ζώων.

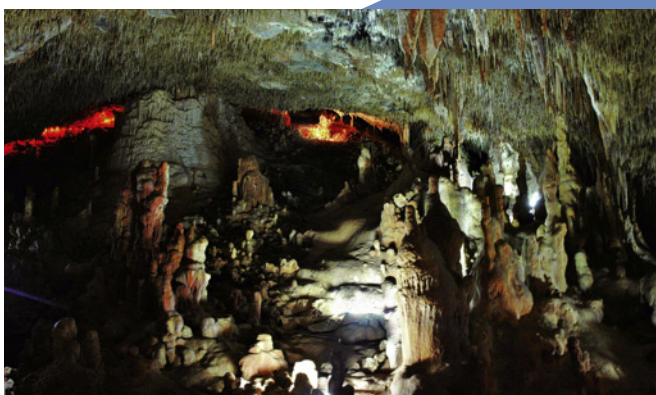
Αργότερα, πιθανόν στις αρχές του μέσου Πλειστόκαινου, άρχισαν να το «επισκέπτονται» οι άνθρωποι, οι οποίοι μετέφεραν, και αυτοί, την τροφή τους και άφηναν κατάλοιπα της δραστηριότητάς τους. Έκτοτε άνθρωποι και σαρκοβόρα εναλλάσσονταν στο σπήλαιο. Δεν γνωρίζουμε ούτε το διάστημα παραμονής του καθενός ούτε τη συχνότητα αυτής της εναλλαγής. Θα μπορούσε να είναι περισσότερες από μια φορές το χρόνο ή, το πιθανότερο, να μεσολαβεί κενό πολλών χρόνων. Η μελλοντική έρευνα και ειδικές μελέτες είναι πιθανόν να δώσουν περισσότερες πληροφορίες επ' αυτού.

Οι παλαιολιθικοί άνθρωποι ζούσαν νομαδικά, ως κυνηγοί και τροφo-συλλέκτες, οργανωμένοι σε πολύ μικρές ομάδες. Μετακινούνταν από περιοχή σε περιοχή, προκειμένου να εκμεταλλεύονται καλύτερα τις δυνατότητες επι-

βίωσης που τους παρείχε η Φύση σε κάθε εποχή του έτους. Κάθε φορά και για όσο διάστημα έστηναν τον καταυλισμό τους στο σπήλαιο (είτε στο εσωτερικό είτε στο στόμιο της εισόδου), μετέφεραν εδώ την τροφή τους και τα άλλα «σύνεργα» της καθημερινής ζωής. Από αυτά έχουν διασωθεί κατά κανόνα μόνο τα οστά ζώων από τα διατροφικά κατάλοιπα και τα λίθινα εργαλεία τους.

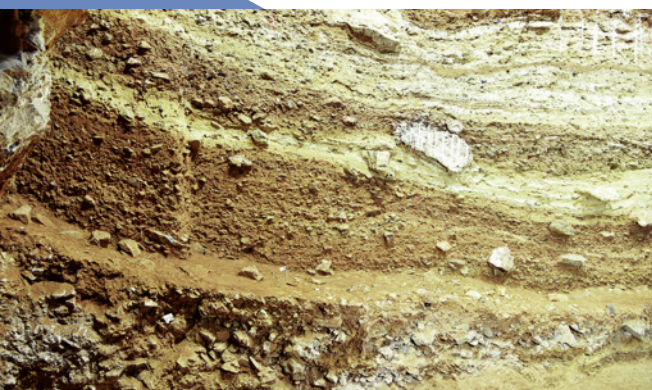
Όταν οι άνθρωποι εγκατέλειπαν το σπήλαιο, αυτό χρησίμευε ως καταφύγιο σαρκοβόρων ζώων, τα οποία μετέφεραν εδώ τη λεία τους, αφήνοντας έτσι μεγάλες ποσότητες από αποφάγια, κυρίως οστά φυτοφάγων ζώων. Αλλά και τα ίδια τα σαρκοβόρα πέθαιναν συχνά μέσα στο σπήλαιο και έτσι έχουν βρεθεί μεγάλες ποσότητες δικών τους οστών.

Το σπήλαιο παρέμεινε σε χρήση για εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια. Καθόλη τη διάρκεια αυτής της εκπληκτικά μακρόχρονης περιόδου, από το άνοιγμα της οροφής, που λειτουργούσε ως είσοδος (και από το οποίο μπαινόβγαιναν άνθρωποι και ζώα), έπεφταν στο εσωτερικό του σπηλαίου πέτρες και χώματα, σχηματίζοντας με τα χρόνια έναν τεράστιο κώνο («κώνο κορημάτων»), ο οποίος απλωνόταν και ψήλωνε συνεχώς, ώσπου έφτασε ως την οροφή, έφραξε την είσοδο, στην επιφάνειά του σχηματίστηκε ένα παχύ σταλαγμιτικό στρώμα και, πάνω σ' αυτό, όλος ο σταλαγμιτικός διάκοσμος τον οποίο θαυμάζουμε σήμερα σ' αυτή την περιοχή του σπηλαίου (Εικ. 3).

Εικ 3. Άποψη της πλευράς του κώνου κορημάτων που έχει σχηματιστεί κάτω από την αρχική είσοδο του σπηλαίου, στην επιφάνεια του οποίου έχουν αναπτυχθεί πυκνοί και μεγάλοι σταλαγμίτες (Φωτογραφικό Αρχείο ΕΠΣ).

Τα κλασικά ιζήματα (πέτρες και χώματα) που αποτελούν τον κώνο έχουν πάχος πάνω από 20 μέτρα, σχηματίζοντας πολυάριθμα επάλληλα στρώματα. Τα στρώματα αυτά, άλλα πολύ λεπτά και άλλα παχύτερα, αντιστοιχούν σε γενικές γραμμές στις διαδοχικές επιφάνειες του κώνου, καθώς αυτές ψήλωνε με την πάροδο του χρόνου. Πάνω σε καθεμιά από αυτές τις επιφάνειες είχαν αποθεθεί τα κατάλοιπα της δραστηριότητας ανθρώπων και ζώων της αντίστοιχης εποχής, τα οποία μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες αφενός για τους ανθρώπους και τα ζώα, αφετέρου για το κλίμα και το περιβάλλον.

Εικ 4. Μερική άποψη της ανασκαφικής παρείας. Διακρίνονται τα διαδοχικά στρώματα με τα κατάλοιπα που περιέχουν. Στο κάτω μέρος της εικόνας διακρίνονται τα πυκνά κατάλοιπα (οστά και λίθινα εργαλεία) μιας ανθρώπινης εγκατάστασης που αποκαλύπτει η ανασκαφή (Φωτογραφικό αρχείο ΕΠΣ).

Αυτά τα αλληπάλληλα στρώματα, λοιπόν, μοιάζουν με τις σελίδες ενός «ημερολογίου», στις οποίες έχει καταγραφεί η ιστορία του σπηλαίου για εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια (Εικ. 4). Στην τεράστια διάρκεια όλης αυτής της περιόδου η περιοχή γνώρισε πολλές παγετώδεις και μεσοπαγετώδεις περιόδους, τα είδη των ζώων εξελίχθηκαν σημαντικά, ο ίδιος ο άνθρωπος εξελίχθηκε ως είδος, ενώ η τεχνολογία του και πολιτισμός του σημείωσε μεγάλη πρόοδο.

Στο τέλος, λίγο πριν σφραγιστεί εντελώς η είσοδος, είχε απομείνει ένα πολύ μικρό άνοιγμα, από το οποίο εισέρχονταν μόνο τα σαρκοβόρα. Από την περίοδο αυτή απέμειναν στο δάπεδο του σπηλαίου τόσο τα αποφάγια

τους όσο και τα οστά των ίδιων. Καθώς η είσοδος σφραγίστηκε τελικά και η επιφάνεια έμεινε πλέον αδιατάρακτη για εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια, όλα αυτά τα οστά απολιθώθηκαν και διατηρήθηκαν σχεδόν άθικτα.

Μετά την ανακάλυψη του σπηλαίου, η έρευνα επιδόθηκε αρχικά στην περισυλλογή των πολυάριθμων οστών που βρίσκονταν στο δάπεδό του ή είχαν κυλήσει μέσα σε βαθιά χάσματα. Στη συνέχεια η ανασκαφική έρευνα, αφαιρώντας το ένα μετά το άλλο τα διαδοχικά στρώματα και συλλέγοντας όλα τα κατάλοιπα που περιείχαν, προσπάθησε να «αποκρυπτογραφήσει» με τη μέγιστη δυνατή λεπτομέρεια τις σελίδες αυτού του ιδιότυπου «ημερολογίου», με σκοπό να κατανοήσει την εξέλιξη του σπηλαίου και κυρίως τους προϊστορικούς ενοίκους του και τις δραστηριότητές τους, το κλίμα και το περιβάλλον.

Η περίοδος κατοίκησης του σπηλαίου ανάγεται στην Παλαιολιθική Εποχή και πιο συγκεκριμένα στην Αρχαιότερη ή Κατώτερη Παλαιολιθική, η οποία είναι κατά πολύ αρχαιότερη από τις περιόδους της ελληνικής αρχαιότητας. Πιο συγκεκριμένα, η ηλικία αυτής της περιόδου είναι εκατό και πλέον φορές μεγαλύτερη από εκείνη της Κλασικής Αρχαιότητας ή της Εποχής του Χαλκού, τις οποίες γνωρίζουμε από την ιστορία μας και τις περισσότερες αρχαιολογικές θέσεις της χώρας μας.

Η Παλαιολιθική Εποχή

Η Παλαιολιθική Εποχή είναι η εξαιρετικά μακρόχρονη περίοδος της ιστορίας του ανθρώπινου πολιτισμού που αρχίζει με την εμφάνιση του ανθρώπου, ως έμφρονος όντος (και δημιουργού πολιτισμού), πριν από 2,5 και πλέον εκατομμύρια χρόνια, όταν αυτός δηλαδή κατασκεύασε τα πρώτα λίθινα εργαλεία, και τελειώνει πριν από 10.000 χρόνια περίπου, με το πέρασμά του στο παραγωγικό στάδιο. Όλο αυτό το εκπληκτικά μεγάλο χρονικό διάστημα, που αντιπροσωπεύει σχεδόν το 99,7% της διάρκειας της παρουσίας του πάνω στη γη, ο άνθρωπος ζούσε ως κυνηγός-τροφοσυλλέκτης, νομαδικά. Όλη αυτή η περίοδος ήταν ένας σκληρός και συνεχής αγώνας του ανθρώπου για να επιβιώσει και να επιβληθεί στο περιβάλλον του, με κύρια όπλα του την πνευματική και τεχνολογική υπεροχή του, η οποία του επέτρεψε να ξεχωρίσει από ολόκληρο το ζωικό βασίλειο και η οποία οφείλεται τόσο σε βιολογικούς παράγοντες όσο και, κυρίως, στην κοινωνική του οργάνωση.

Στην Ευρώπη, η Παλαιολιθική Εποχή αρχίζει με την άφιξη του ανθρώπου, πριν από ενάμισι εκατομμύριο χρόνια περίπου. Για την καλύτερη μελέτη της, έχει διαιρεθεί συμβατικά σε τρεις περιόδους:

α. Κατώτερη Παλαιολιθική (1,5 εκατομ. - 250.000 χρόνια). Στο μεγάλο αυτό διάστημα, ο άνθρωπος, ο οποίος αντιπροσωπεύεται από τους τύπους *Homo erectus* και *Homo heidelbergensis*, εξαπλώνεται και καταλαμβάνει σταδιακά το μεγαλύτερο μέρος της Ευρώπης (τις εύκρατες νότιες περιοχές αρχικά και τις βορειότερες αργότερα). Κυριότερα επιτεύγματά του είναι η επινόηση του λίθινου αμυγδαλόσχημου πέλεκυ (αχελαίου χειροπέλεκυ), ο έλεγχος της φωτιάς, πριν από 400.000 χρόνια περίπου και, αργότερα, η επινόηση της μεθόδου Λεβαλλουά (*Levallois*), η οποία του επιτρέπει να κατασκευάζει κοφτερά λίθινα εργαλεία με προκαθορισμένη μορφή.

β. Μέση Παλαιολιθική (250.000 - 40.000). Στην Ευρώπη κυριαρχεί ο Άνθρωπος του Νεάντερταλ (*Homo neanderthalensis*), ο οποίος ελέγχει πλήρως και τελειοποιεί τη μέθοδο Λεβαλλουά. Κατασκευάζει νέους, εξειδικευμένους, τύπους εργαλείων, πολλοί από τους οποίους αποκτούν σιγά-σιγά τυποποιημένη μορφή.

γ. Ανώτερη Παλαιολιθική (40.000 - 10.000). Την περίοδο αυτή κυριαρχεί στην Ευρώπη ο Ανατομικά Σύγχρονος Άνθρωπος (*Homo sapiens*), ο οποίος είχε ήδη εμφανιστεί στη Μέση Ανατολή περίπου 100.000 χρόνια νωρίτερα (και ακόμη νωρίτερα στην Αφρική). Αν και η χρονική της διάρκεια είναι πολύ μικρότερη από τις προηγούμενες, ωστόσο τώρα σημειώνονται οι περισσότερες τεχνολογικές και πνευματικές καινοτομίες και μάλιστα με συνεχώς επιταχυνόμενο ρυθμό (τελειοποίηση εργαλείων, επινόηση τέχνης κ.ά.).

Η Εποχή των Παγετώνων

Η Παλαιολιθική Εποχή συμπίπτει, σε γενικές γραμμές, με τη γεωλογική περίοδο του Πλειστόκαινου (2.500.000 - 10.000 χρόνια). Το κυριότερο χαρακτηριστικό αυτής της εποχής, που είναι γνωστή και ως Εποχή των Παγετώνων, είναι η εναλλαγή παγετωδών (ψυχρών) και μεσοπαγετωδών (θερμών) περιόδων. Κάθε κύκλος παγετώδους-μεσοπαγετώδους περιόδου διαρκεί, κατά μέσο όρο, περίπου 100.000 χρόνια.

Η περιοχή της Μακεδονίας δε γνώρισε εκτεταμένους παγετώνες, εκτός ίσως από κάποιους πυρήνες στον Όλυμπο και ενδεχομένως στα άλλα μεγάλα βουνά της, αλλά κατά τις παγετώδεις περιόδους η μέση ετήσια θερμοκρασία ήταν αρκετά χαμηλότερη από τη σημερινή. Η εναλλαγή αυτή, όμως, είχε μεγάλες επιπτώσεις στις κλιματικές και περιβαλλοντικές συνθήκες, στη χλωρίδα και την πανίδα. Πιο συγκεκριμένα, κατά τις μεσοπαγετώδεις περιόδους το κλίμα και το περιβάλλον θα είχαν λίγο-πολύ τη σημερινή εικόνα, ενώ κατά τις παγετώδεις περιόδους η επιδείνωση του κλίματος ήταν πολύ σοβαρή. Η κλιματική αυτή εναλλαγή επέφερε μετατόπιση των κλιματικών ζωνών, με συνέπεια κατά τις παγετώδεις περιόδους τα ζώα να μεταναστεύουν προς το Νότο και στην περιοχή έφταναν είδη που ζούσαν ως τότε σε πολύ ψυχρότερες περιοχές, όπως μαμούθ, μαλλιαροί ρινόκεροι κλπ.

Εικ 5. Εμπρόσθια όψη του κρανίου του Ανθρώπου των Πετραλώνων (Παραχώρηση του εργαστηρίου Γεωλογίας και Παλαιοντολογίας του ΑΠΘ).

Το σημαντικότερο αναμφισβήτητο εύρημα από το σπήλαιο είναι το ένα και μοναδικό ανθρωπίνο κρανίο. Πολύ περισσότερα, όμως, είναι τα απολιθωμένα οστά ζώων και τα λίθινα εργαλεία. Εκτός από αυτά, βέβαια, υπάρχει ακόμη ένα πλήθος «αόρατων ευρημάτων», τα οποία προκύπτουν από τις εργαστηριακές αναλύσεις των ιζημάτων.

Το ανθρωπίνο κρανίο

Το περίφημο ανθρωπίνο κρανίο των Πετραλώνων είναι το σημαντικότερο εύρημα του σπηλαίου, καθώς είναι εξαιρετικά σπάνιο, άριστα διατηρημένο (Εικ. 5) και παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για την εξέλιξη

του ανθρώπου. Αρχικά αποδόθηκε στον άνθρωπο του Νεάντερταλ, στη συνέχεια στον *Homo erectus*, ενώ σήμερα αποδίδεται στον πρόγονο του Νεάντερταλ, τον *Homo heidelbergensis* (Κουφός, Τσουκαλά 2007). Για την ηλικία του έχουν διατυπωθεί πολλές διαφορετικές απόψεις, που κυμαίνονται από 150.000 έως 600.000 και πλέον χρόνια. Δυστυχώς, οι συνθήκες εύρεσής του δεν έχουν επιτρέψει ακόμη την ασφαλή χρονολόγησή του ούτε το συσχετισμό του με τα στρώματα του σπηλαίου και τα άλλα ευρήματα. Σήμερα, πάντως, οι περισσότερες απόψεις συγκλίνουν ότι η ηλικία του κυμαίνεται μεταξύ 250.000 και 300.000 ετών.

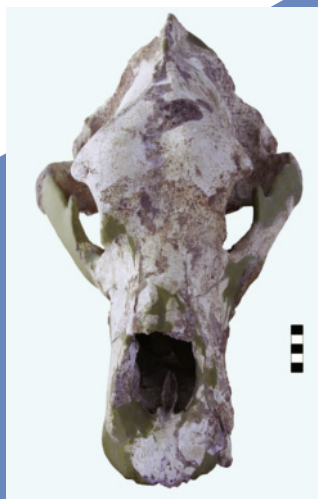
Τα κύρια χαρακτηριστικά του είναι:

- Προεξέχοντα υπερόφρυμα τόξα, που χωρίζονται σαφώς από ένα μεσόφρυσ, σχηματίζοντας «γείσο» πάνω από τα μάτια
- Παχιά οστά κρανίου
- Όγκος εγκεφαλικής κάψας περίπου 1200 κυβ. εκατοστά
- Πλατύ πρόσωπο
- Μέτωπο πλατύ και με έντονη κλίση προς τα πίσω
- Μεγάλες και παραλληλόγραμμες οφθαλμικές κόγχες
- Πλατύ ρινικό άνοιγμα
- Σχετικά μικρός προγναθισμός
- Μικρή αναθόλωση κρανίου (μικρό ύψος)
- Μεγάλο και προεξέχον ινιακό όγκωμα (που μοιάζει με «κότσο»)
- Οδοντοστοιχία σε σχήμα U (πιο κλειστό από αυτό των σημερινών ανθρώπων), με αποστρογγυλεμένους γομφίους και προγόμφιους που διαθέτουν ισχυρές ρίζες.

Οστά ζώων

Όπως προαναφέρθηκε, τα πιο συχνά ευρήματα είναι τα απολιθωμένα οστά ζώων, από τα οποία άλλα ήταν κατάλοιπα τροφής των ανθρώπων και των σαρκοβόρων που διαβιούσαν στο σπήλαιο και άλλα ανήκουν στα ίδια τα σαρκοβόρα που πέθαναν μέσα σ' αυτό. Όλα αυτά τα οστά έχουν απολιθωθεί και έτσι διατηρήθηκαν για πολλές εκατοντάδες χιλιετίες, μέχρι σήμερα.

Τα οστά αυτά ανήκουν σε πολλά είδη ζώων: ως τώρα έχουν αναγνωριστεί τρία είδη αρκούδων (Εικ. 6), άλλα τόσα υαινών, λιοντάρια, λεοπαρδάλεις, αλλά και μικρότερα σαρκοφάγα, όπως ο λύκος, η αλεπού, ο ασβός και η αγριό-

Εικ 6. Κρανίο αρκούδας, από το δάπεδο του σπηλαίου (Φωτογραφικό αρχείο ΕΠΣ).

Εικ 7. Θραύσμα κρανίου αιγάγρου με τμήμα των κεράτων και άνω γνάθος άγριου ίππου, διατροφικά κατάλοιπα σαρκοβόρων (Φωτογραφικό αρχείο ΕΠΣ).

γατα. Από τα φυτοφάγα, το πιο συχνό είδος είναι ο αίγαγρος (Εικ. 7), ενώ βρέθηκαν επίσης δύο είδη αλόγων (ένα μεγαλόσωμο κι ένα μικρόσωμο), ρινόκερος, άγριος ταύρος (ή βίσωνας), τρία είδη ελαφοειδών (πλατόνι, ελάφι, μεγαλόκερος) και κάπροι. Εκτός από τα κατάλοιπα των μεγάλων θηλαστικών, όμως, έχουν βρεθεί και πολυάριθμα κατάλοιπα από μικρότερα ζώα, όπως τρωκτικά, βατράχους, σαύρες, φίδια, χελώνες και αρκετά είδη πτηνών.

Όλα αυτά τα κατάλοιπα μας δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για το κλίμα και το περι-

βάλλον της περιοχής, στις διάφορες περιόδους. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε στην Εποχή των Παγετώνων, που χαρακτηρίζεται από την εναλλαγή παγετωδών και μεσοπαγετωδών περιόδων, καθεμία από τις οποίες διαρκούσε για πολλές δεκάδες χιλιετίες. Ανάλογα, λοιπόν, αν πρόκειται για θερμή ή για ψυχρή περίοδο, κάθε φορά κυριαρχούν διαφορετικά είδη ζώων.

Ιδιαίτερη σημασία έχουν τα οστά που αντιστοιχούν στα διατροφικά κατάλοιπα των ανθρώπων και τα οποία μας δίνουν εξαιρετικά πολύτιμες πληροφορίες όχι μόνο για τα ζώα που κυνηγούσαν, αλλά και για τον τρόπο τεμαχισμού και διαχείρισης των θηραμάτων. Όλα αυτά αποτελούν πολιτισμικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τους εκάστοτε ενοίκους του σπηλαίου.

Λίθινα τέχνηρα

Τα λίθινα τέχνηρα («εργαλεία»), που αποτελούν τη δεύτερη κύρια κατηγορία ευρημάτων, είναι τα μόνα δημιουργήματα των ενοίκων του σπηλαίου που έχουν διατηρηθεί. Η λεπτομερής μελέτη και ανάλυση τόσο των ίδιων των εργαλείων όσο και των υποπροϊόντων της κατεργασίας τους μας δίνουν πληροφορίες για το τεχνολογικό στάδιο των κατασκευαστών τους, για τον τρόπο κατεργασίας του λίθου και την οικονομία των πρώτων υλών. Συγχρόνως, η αναζήτηση της προέλευσης των πρώτων υλών μας δίνει μια καλή εικό-

να για τις αποστάσεις που διένυαν οι ένοικοι του σπηλαίου και συνεπώς για την έκταση του ζωτικού τους χώρου.

Συνολικά, η λιθοτεχνία χαρακτηρίζεται από αρχαϊκά χαρακτηριστικά, με κυριότερο την απουσία παγιωμένων εργαλειακών τύπων (Ντάρλας 2014). Το κύριο μέρος της λιθοτεχνίας αποτελούν οι φολίδες και τα ακανόνιστα θραύσματα (αποκρούσματα ή πελεκούδια), συνήθως μικρού μεγέθους, αρκετά από τα οποία έχουν δεχτεί δευτερογενή επεξεργασία και έχουν μετατραπεί σε ειδικά εργαλεία, με συχνότερα τις εγκοπές, τα οδοντωτά και τα ξέστρα (Εικ. 8). Εκτός από αυτά όμως, υπάρχουν και λίγα μεγάλα πυρηνόμορφα εργαλεία, τα περισσότερα από τα οποία χρησίμευαν για να σπάζουν άλλα υλικά ή ως πελέκειες για να κομματίζουν μεγάλα οστά ξύλα κλπ (Εικ. 9).

Εικ 8. Λιθοτεχνία. Φολίδες και εργαλεία αποκρουσμάτων (Φωτογραφικό αρχείο ΕΠΣ).

Εικ 9. Πυρήνες και μεγάλα πυρηνόσημα λίθινα εργαλεία (Φωτογραφικό αρχείο ΕΠΣ).

Ως πρώτη ύλη για την κατασκευή των εργαλείων έχουν χρησιμοποιηθεί σχεδόν αποκλειστικά ο χαλαζίας και ο βωξίτης. Οι δημιουργοί της λιθοτεχνίας προμηθεύονταν τον χαλαζία σε μορφή κροκαλών, συνήθως σφαιρικού σχήματος. Τέτοιες κροκάλες χαλαζία δεν υπάρχουν στον άμεσο περίγυρο του σπηλαίου, αλλά τις αναζητούσαν στην ευρύτερη περιοχή, σε απόσταση αρκε-

τών χιλιομέτρων, απ' όπου τις μετέφεραν στο σπήλαιο για να τις επεξεργαστούν. Δεύτερο πέτρωμα σε συχνότητα, αλλά πολύ πιο σπάνιο από το χαλαζία είναι ο βωξίτης. Πρόκειται για ντόπιο πέτρωμα που βρίσκεται στον άμεσο περίγυρο ή ακόμη και στο εσωτερικό του σπηλαίου.

Από τη σύντομη περιγραφή που προηγήθηκε, γίνεται ολοφάνερο ότι το σπήλαιο Πετραλώνων είναι ένα εξαιρετικό μνημείο της Φύσης και συγχρόνως ένα μείζονος σημασίας αρχαίο μνημείο. Το ίδιο το κρανίο είναι το αρχαιότερο ανθρωπολογικό κατάλοιπο που έχει βρεθεί στη χώρα μας, ενώ ακόμη αρχαιότερα είναι πολλά κατάλοιπα της ανθρώπινης δραστηριότητας, όπως τα λίθινα τέχνηρα.

Σε γενικές γραμμές, το σπήλαιο έχει διασώσει πολλά αρχαιολογικά κατάλοιπα της Κατώτερης Παλαιολιθικής που χρονολογούνται από το Μέσο Πλειστόκαινο. Αποτελεί μια από τις πρωιμότερες αρχαιολογικές θέσεις του ελλαδικού και ευρωπαϊκού χώρου που γνωρίζουμε ως τώρα. Καθώς μάλιστα βρίσκεται στο κατώφλι της ευρωπαϊκής ηπείρου, πάνω στο θεωρούμενο ως πιθανότερο δρόμο μετακίνησης των πρώτων «οικιστών» αυτής, έχει ιδιαίτερη σπουδαιότητα για τη διερεύνηση της αρχαιότερης κατοίκησης της Ευρώπης.

Έτσι, ο επισκέπτης του σπηλαίου, που το περιδιαβαίνει θαυμάζοντας τον πανέμορφο λιθωματικό του διάκοσμο, δεν πρέπει να ξεχνά ότι αυτό το σπήλαιο δεν είναι μόνο ένα μεγαλειώδες μνημείο της Φύσης, αλλά και μια ανεκτίμητη κιβωτός που έχει διασώσει πολύτιμα λείψανα του απώτατου παρελθόντος. Μια κιβωτός γνώσεων για την προϊστορία αυτού του τόπου, αλλά και αυτογνωσίας για το παρελθόν του ανθρώπινου είδους.

Σημείωση:

“Το σπήλαιο είναι προσωρινά κλειστό για το κοινό λόγω των εκτεταμένων έργων αναβάθμισης που εκτελούνται”.

Βιβλιογραφία

Κουφός Γ. & Τσουκαλά Ε. (2007). Πετράλωνα: ένα σπήλαιο μια προ...ιστορία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μαρίνος Γ., Γιαννούλης Π., Σωτηριάδης Λ. (1965). Παλαιοανθρωπολογικά έρευναι εις το σπήλαιον Πετραλώνων Χαλκιδικής. Επιστημονική Επετηρίς της Σχολής Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών ΑΠΘ 9, 149-204.

Ντάρλας Α. Ι. (2014). Αναζητώντας την ταυτότητα και τη σπουδαιότητα του σπηλαίου Πετραλώνων για την ελληνική και ευρωπαϊκή Προϊστορία. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου 1912-2012 Εκατό χρόνια έρευνας στην Προϊστορική Μακεδονία, 195-204.

Ντάρλας Α. Ι. Νέα ανασκαφικά δεδομένα από το σπήλαιο Πετραλώνων, 34η Σύνοδος για το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη, Θεσσαλονίκη 10-12 Μαρτίου 2022 (υπό έκδοση).

Πετροχείλου Α. (1962). Σπήλαιο «Κόκκινων Πετρών», Πετράλωνα Χαλκιδικής. Δελτίον Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας 6, 1-8.

Poulianos A. N. (1971). Petralona: A Middle Pleistocene cave in Greece. *Archaeology* 24, 6-11.

Πουλιανός Α.Ν. (1982). Το σπήλαιο του αρχανθρώπου των Πετραλώνων. Η ανάσα της σπηλιάς. Βιβλιοθήκη της Ανθρωπολογικής Εταιρείας Ελλάδος 3.

Χρηστάρας Β. (1984). Γεωλογία των βωξιτικών κοιτασμάτων του βουνού Κατσίκια (Χαλκιδική). Διδακτορική διατριβή, Επιστημονική Επετηρίδα της Σχολής Θετικών Επιστημών του ΑΠΘ 7.

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Ανδρέας Ι. Ντάρλας είναι αρχαιολόγος, πτυχιούχος του Πανεπιστημίου Αθηνών (Τμήμα Ιστορίας-Αρχαιολογίας) και διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Paris VI στη «Γεωλογία του Τεταρτογενούς, Παλαιοανθρωπολογία, Προϊστορία». Στέλεχος της Ελληνικής Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, διετέλεσε Προϊστάμενος της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας Βόρειας Ελλάδος από το 2006 έως το 2014, ενώ από το 2014 διευθύνει την ενιαία, πλέον, Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας. Το ερευνητικό του έργο είναι αφιερωμένο στη διερεύνηση της Παλαιολιθικής Εποχής. Έχει διενεργήσει ανασκαφές και επιφανειακές έρευνες στο εξωτερικό και σε πολλές περιοχές της Ελλάδας. Έχει λάβει μέρος στην οργάνωση μουσείων προϊστορίας (Tautavel Γαλλίας, Πετραλώνων, Διρού κ.α.) και έχει διδάξει σε ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια.

"Κάποιες σκέψεις για τη ζωγραφική"

Ζωγράφος Κώστας Ντιός

Ο ζωγράφος Δημήτρης Φράγκος, σε ένα υπόμνημα που κάποια στιγμή κατέθεσε στην αρχιτεκτονική σχολή του Α.Π.Θ. γράφει: "Αν επιχειρείς να αντιστοιχίσεις τις πινελιές με έννοιες, γρήγορα αντιλαμβάνεσαι ότι δεν έχεις να κάνεις μ' ένα τυλιγμένο νήμα που αρκεί να εντοπίσεις την άκρη και να ξετυλίξεις προσεκτικά, αλλά μάλλον με ένα κουβαριασμένο ιστό γεμάτο κόμπους που αν τραβήξεις μια άκρη του είναι περίπου βέβαιο ότι θα σφίξεις χειρότερα κάποιες άλλες. Μία απάντηση από τους φοιτητές την οποία οι αντιλήψεις μου για το ρόλο μιας σχολής δε μου επέτρεπαν να δεχτώ ήταν η: θέλω να εκφράσω τα συναισθήματα μου. Απαντούσα χαιρέκακα με τη φράση κλισέ "και ο περιπτεράς έχει συναισθήματα τα οποία εκφράζει στη γυναίκα του ή στον ψυχαναλυτή του". Όσο περνάει ο καιρός, αποφεύγω αυτά τα σχόλια γιατί φοβάμαι το ενδεχόμενο να εκφράζονται συναισθήματα με τρόπο που να μη μπορούν να γίνουν αισθητά παρά μόνο με το χρόνο και τη σιωπή".

Και κάπου στο 2000, ο Κώστας Λαχάς, συγγραφέας και ζωγράφος, γράφει επίσης: "...Ούτως εχόντων των πραγμάτων και, παρότι με θεμελιωμένα

τα κατά τις επισήμους εγκυκλίους του ΙΚΑ, προβλεπόμενα συντάξιμα χρόνια, εντούτοις δεν δύναμαι να διεκδικήσω τα αναλογούντα εύσημα, προκειμένου να καταθέσω ο ανεπρόκοπος, έναν εύληπτα συμπυκνωμένο στα ελάχιστα της γλώσσας, ευκρινώς διατυπωμένο ορισμό, περί του τι είναι, επιτέλους, αυτό που λεν πως, τάχα είναι η ζωγραφική, όχι ως τίποτε περισπούδαστο επινόημα γνωστικής υπεροψίας, αλλά ως ζέον εργαλείο εύχρηστο για όσα καθημερινά μας επισυμβαίνουν, με τη βεβαιότητα ότι, εντέλει, σου είναι παντελώς αχρεία-στο, χρειαζόμενο όμως ενδεχομένως για τη στοιχειωδώς υποτιθέμενη συνεννόηση μας στις καθ' ημέραν, ατελέσφορες εν πολλοίς εικαστικές συναλλαγές μας, ακόμα-ακόμα σαν έντεχνο συμπύλημα βρε αδελφέ, με ερανίσματα τήδε κακείσε αλιευμένα από την πλήθουσα περί ζωγραφικής ημεδαπή και αλλοδαπή εικαστική βιβλιογραφία, δεν τα κατάφερα παρ' όλ' αυτά να συγκροτήσω έναν αυτού του επιπέδου, επιτέλους, ορισμό, κάτι σαν τυφλοσούρτη, τουλάχιστον για εκείνη τη ζωγραφική μεριμνώντας, στην οποία υποτίθεται ότι επί έτη και έτη δαπανώμαι επιδιδόμενος σε "Ασκήσεις επί αμμοδόχου", μήπως και αποκρυπτογραφηθώ μέσα από τα δυσανάγνωστα χειρόγραφα των απροσπέλαστων κωδίκων εκείνων των γεωργικών βιβλιοθηκών της πατρίδας, που δε χαρτογραφήθηκαν εισέτι..."

Αναφέρω αυτά τα αποσπάσματα σαν ενδεικτικό μιας διαχρονικής συζήτησης περί του περίπλοκου και εν πολλοίς απροσδιορίστου του ορισμού του φαινομένου της τέχνης. Είναι η τέχνη έκφραση του υπέρτατου, πολιτική πράξη, εφελτήριο ελευθερίας, ένα όραμα από αλλού, μια κατάδυση στο ανθρώπινο πνεύμα, ένα φανταστικό ταξίδι, ένα παράθυρο στην ομορφιά; Το 1967 μια ομάδα Γάλλων, ζωγράφισαν ενώπιον του κοινού και η ζωγραφική που έκαναν συνίστατο στην επανάληψη από τον καθένα ενός ελαχίστου θέματος σε μια διάταξη: κατακόρυφες λωρίδες ο Daniel Buren, κύκλους ο Olivier Mosset, οριζόντιες λωρίδες ο Michel Parmentier και πινελιές μ' ένα πλακέ πινέλο ο Niele Toroni. Το έντυπο που διένειμαν έλεγε: "εφ' όσον ζωγραφίζω σημαίνει παίζω ένα παιχνίδι, επινοώ αρμονίες, εφαρμόζω συνειδητά ή όχι τους κανόνες της σύνθεσης, αξιοποιώ τη χειρονομία, αναπαριστώ το εξωτερικό ή το παρουσιάζω, προτείνω ένα εφελτήριο για τη φαντασία, εικονογραφώ την εσωτερικότητα, χρησιμεύω σε κάτι, ζωγραφίζω σε συνάρτηση με τον αισθητισμό, τα λουλούδια, τις γυναίκες, τον ερωτισμό, το καθημερινό περιβάλλον, την ψυχανάλυση, τον πόλεμο του Βιετνάμ. Και το μανιφέστο κατέληγε: Δεν είμαστε ζωγράφοι". Τα μέλη αυτής της ομάδας είχαν πειστεί ότι ανακάλυψαν αυτό που η ιστορία είχε ανάγκη. Παρά το χαρακτήρα της αμφισβήτησης της διακήρυξής τους, η εξέλιξη των μελών της ομάδας ήταν τυπική. Επιβίωσαν καλλιτεχνικά επιδεικνύοντας την ταυτότητα του παλαιού πολε-

μιστή εκείνης της “ήρωικής καλλιτεχνικής μάχης”.

Ο ζωγράφος προσπαθεί να εκθέσει με ζωγραφικά μέσα αυτό που βλέπει, δηλαδή να αντιγράψει την ελεύθερη σχέση της ανθρώπινης συνείδησης και του κόσμου. Μέσα σ’ αυτό το καθρέφτισμα είναι δύσκολο να ξεχωρίσεις αυτόν που διακρίνει απ’ αυτό που διακρίνεται, αφού το αντικείμενο μόλις το διακρίνει κανείς, γίνεται αντικείμενο της συνείδησης που το διακρίνει. Αυτές οι

λεπτότητες επιτρέπουν στον καλλιτέχνη υπό το κάλυμμα του ρεαλισμού και της αντικειμενικότητας, να αφήνει ελεύθερη την υποκειμενικότητα του. Ο ζωγράφος δεν επιβεβαιώνεται με το ταλέντο του. Καλεί το θεατή να κάνει ότι και ο ίδιος: να επανακτήσει τον εαυτό του αποκτώντας συνείδηση του ορατού κόσμου, εφ’ όσον κατά τη γνώμη του και εκ των πραγμάτων ότι υπάρχει, υπάρχει μόνο επειδή το αντιλαμβανόμαστε και το συλλαμβάνουμε. Επιχειρεί ενάντια σε κάθε φροντίδα για σύμβαση τάξη ή εμπόριο να επινοήσει αυτό που δεν υπήρξε πριν απ’ αυτόν, αν μπορούμε να δεχτούμε ότι υπάρχει κάτι που δεν έχει ήδη υπάρξει, δεδομένου ότι τα έργα τέχνης μιλάνε σχεδόν πάντα για άλλα έργα τέχνης και κάθε θεματογραφία-ιστορία, παραπέμπει σε μια ιστορία ήδη ειπωμένη. Σε στιγμές διαύγειας, όταν το πνεύμα επιβεβαιώνει τις δυνατότητες του, επιχειρεί να αποκαλύψει το μυστήριο κάποιων πραγμάτων που συνήθως μας φαίνονται οικεία και γνωστά. Εργάζεται ενεργοποιώντας μια ιδιόμορφη πειθαρχία, η οποία κινείται έξω από κανόνες, αγνοώντας εθελουσίως τους καλλιτεχνικούς νόμους. Μοιάζει με το παιδί που ενώ μιλάει τη μητρική του γλώσσα, αγνοεί τους νόμους της γραμματικής και του συντακτικού. Είναι ένας μεσολαβητής που μεταφέρει σφραγισμένες επιστολές αγνώστου περιεχομένου σε άγνωστους παραλήπτες που, ενδεχομένως, θα δεχτούν να τις παραλάβουν. Αυτό δημιουργεί μια τελείως άβολη και εξωπραγματική ψυχολογία και καθιστά τον καλλιτέχνη “αυθεντική ασθένεια”, όπως έλεγε ο Νταλί. Ευχαρίστως θα ξεφορτωνόταν αυτή την ιδιόμορφη ιδιότητα, αλλά με ένα νομοτελειώδες και σχεδόν μαγικό τρόπο αυτό μοιάζει να μην του επιτρέπεται.

Ο διαισθητικός καλλιτέχνης, μια κατηγορία συνήθως διαχρονικά, ζωγραφίζει, αν είναι ζωγράφος, μέσα σε μια σύγχυση γεμάτη ιριδισμούς που αγκαλιάζει και το σημαντικό και το κοινότοπο και το χαριτωμένο και το γελοίο. Στον πίνακα του Καραβάτζιο “η μεταστροφή του Αγίου Παύλου”, ο ζωγράφος υποδηλώνει την παρουσία του Θεού με τη συνάντηση του φωτός και των αντικειμένων. Φωτίζει όμως εξ’ ίσου τον Παύλο με τα καπούλια του αλόγου. Η υπό-

θεση του γελοίου, του περιπτώ, του διακοσμητικού ή του δευτερεύοντος θα έθετε υπό αμφισβήτηση τη θεϊκή τελειότητα. Διότι αν ο Θεός είναι λιγότερο παρών στα καπούλια του αλόγου απ' ό,τι στο πρόσωπο του αγίου Παύλου, τότε δε μπορεί να είναι τέλειος. Βέβαια μια τέτοια μεταφυσική θεωρία, αν συνεχιζόταν μέχρι το τέλος, θα είχε αγγίξει τα όρια της αίρεσης. Αυτό που έσωσε τον Καραβάτζιο, ήταν ότι υπήρξε ζωγράφος. Περιπτώσεις λογίων και φιλοσόφων που κατέληξαν στην πυρά, αποδεικνύουν ότι σ' αυτή τη γη δε ριψοκινδυνεύει κανείς ατιμωρητί. Οι σύγχρονοι του Καραβάτζιο μη βλέποντας στο έργο του παρά μόνο όσα πρόσβαλαν το καλό γούστο, δεν είδαν εκείνο που θα μπορούσε να αποστραφεί το πνεύμα.

Στο τέλος της δημιουργικής διαδικασίας, ο ζωγράφος μετατρέπεται σε θεατή του (ιδίου του του έργου, το οποίο ζει πλέον τη δική του ζωή, συναντά τους χωριστούς βίους των ανθρώπων και παύει να υπάρχει μόνο στον καλλιτέχνη σαν επίμονο όνειρο ή παραλήρημα. Στην αλήθεια της καθημερινότητας, δηλαδή στο ψέμα που αφομοιώνεται εύκολα επειδή μας δικαιώνει προσωρινά -προσωρινά μιας και ο χρόνος αφαιρεί τη δικαίωση από όλους μας- ο καλλιτέχνης αντιπαραθέτει την αλήθεια της επιμονής του στο ψέμα της τέχνης της ζωγραφικής, (μια επιμονή που συνήθως οδηγεί "αυτού του είδους τα ευγενή θηράματα της εικαστικής πανίδας", τους πένητες μοναχούς, τους ασκούμενους να πυροβατούν το βίο τους σε "βάτους φλεγόμενους και μηδέποτε καιομένους", στη χλεύη και την πυρά), και με έναν ακατανόητα ματαιόδοξο ναρκισσισμό, εναποθέτει τις καλλιτεχνικές εμπειρίες του σαν παραποτάμια ιζήματα που κάποιοι ποταμός αφήνει στις εκβολές του.

Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τα αντικείμενα χωρίς να αναζητούν σ' αυτά προθέσεις, όταν όμως κοιτάζουν ένα έργο τέχνης και επειδή δε μπορούν να αντιληφθούν την άμεση χρησιμότητα του, αναζητούν κάποιο νόημα πάνω στο οποίο θα μπορούν να στηριχθούν ώστε να νοιώσουν άνετα. Θέλουν να αποφύγουν το νοηματικό κενό που, ίσως, τους δημιουργεί η εικόνα. Όσο ο θεατής ψάχνει για συμβολικά νοήματα στα έργα τέχνης χάνει την εγγενή ποίηση και το μυστήριο της εικόνας. Ρωτώντας, "τι σημαίνει αυτό", καταλήγουμε να μη βλέπουμε πια το ίδιο το αντικείμενο αλλά να σκεφτόμαστε το ερώτημα που έχει τεθεί. Οι μορφές στους πίνακες είναι οι ρίζες απ' τις οποίες αναπτύσσεται η εικόνα αλλά όχι το περιεχόμενο της. Το έργο από μόνο του είναι μια μηχανή παραγωγής ερμηνειών και σαν ποιητικό αποτέλεσμα θεωρείται η ικανότητά του να δημιουργεί διαφορετικές αναγνώσεις χωρίς να εξαντλείται ορι-

στικά. Η διαδικασία της ζωγραφικής πράξης μπορεί εν μέρει να εξηγηθεί. Στο ξεκίνημά της η εικόνα έρχεται μ' ένα σχεδόν παρορμητικό τρόπο: έμμονες ιδέες, επιθυμίες και αναμνήσεις με αρκετή δόση υποσυνείδητου, τόση ώστε να μη μπορεί να περιγραφεί με τον τρέχοντα λόγο. Όσο συντίθεται το έργο, ακολουθεί τις μεταβολές της σκέψης του ζωγράφου. Στη διάρκεια της επεξεργασίας του υλικού της δουλειάς, υλικό που εμφανίζει τους δικούς του φυσικούς νόμους και ταυτόχρονα κουβαλάει την ανάμνηση της παιδείας απ' την οποία φορτίζεται, το πρόβλημα της εικονοποιείας επιλύεται με το δικό του σχεδόν απρόσμενο και πολλές φορές ανατρεπτικό τρόπο, μιας και ο καλλιτέχνης εναποθέτει την καλή έκβαση του εγχειρήματός του, συν τοις άλλοις, και στα ίχνη εικαστικής σκέψης, που ελπίζει πως υπάρχουν στην άκρη των πινέλων τη στιγμή που ζωγραφίζει.

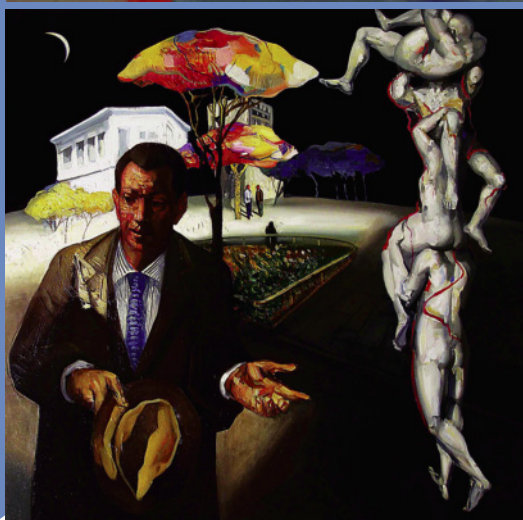
Ο ζωγράφος δε μιλάει φιλοσοφικά ή ψυχολογικά για το έργο του. Μιλάει για χρώμα, σχέδιο, σύνθεση, φως επιφάνεια. Και όχι γιατί η τέχνη της ζωγραφικής είναι ένα τεχνικό πρόβλημα αλλά γιατί ο καλλιτέχνης παίζει το παιχνίδι του κρύβοντας αυτό που θα μπορούσε να είναι καταφανές. Όταν προσφεύγει στο λόγο για να υπερασπιστεί το έργο του, ή το απλοποιεί αδόκιμα απαξιώνοντάς το ή προτείνει αναγνώσεις που δεν έχουν καμιά σχέση με την εσωτερική διεργασία που ακολουθήθηκε, δεδομένου ότι αυτή τη διεργασία δεν τη γνωρίζει ούτε ο ίδιος. Ο Πικάσο έλεγε: “Στους πίνακές μου βάζω όλα όσα μου αρέσουν και τα αφήνω να τακτοποιηθούν από μόνα τους”. Ο δε σουρεαλιστής ζωγράφος Magritte, ότι “οι πίνακες που αξίζει να τους κοιτάει κανείς δεν μπορούν να αναχθούν σε ένα νόημα, είναι οι ίδιοι από μόνοι τους ένα νόημα”. Τα έργα με τα οποία αισθανόμαστε κοντά είναι συνήθως εκείνα στα οποία οι χρόνοι εμπλέκονται αποδεικνύοντας μ' αυτό τον τρόπο ότι δεν υπάρχει χρόνος. Στα ποιο αινιγματικά έργα ο θεατής, ενώ βλέπει εύκολα τι συμβαίνει, αδυνατεί να το εξηγήσει με τη λογική. Συχνά διαπιστώνουμε μια έλξη προς

ορισμένα έργα τέχνης η οποία δεν είναι διανοητική ούτε αισθησιακή αλλά πρωτίστως υποσυνείδητη. Στην περίπτωση αυτή ο καλλιτέχνης διαθέτει την ικανότητα προβολής οικουμενικών υποσυνείδητων συμβόλων ή συλλογικών αρχετύπων.

Στη σύγχρονη εποχή έχουμε ένα άνοιγμα των καλλιτεχνικών πρακτικών στη δράση του θεατή ο οποίος συμμετέχει στη δημιουργία των έργων σαν συντελεστής, συν-δημιουργός ή συν-παρουσιαστής. Υπάρχει εμπλουτισμός των καλλιτεχνικών πρακτικών και δυνατότητα συζήτησης με τον καλλιτέχνη, μια συζήτηση που μπορεί να μην είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική, δεδομένου ότι ο καλλιτέχνης μπορεί να σφάλλει όσον αφορά το έργο του, αλλά εμπνέει ένα σεβασμό απέναντι στην τέχνη με την ενεργό έννοια του όρου και ένα σεβασμό προς την έννοια καλλιτέχνης γιατί αντιλαμβανόμαστε ότι αυτός -ο καλλιτέχνης δηλαδή- ρισκάρει. Ξεκινάει χωρίς το μίτο της Αριάδνης, ένα χαοτικό ταξίδι στο λαβύρινθο της τέχνης.

“Παρατηρώ”, λέει πάλι ο Φράγκος, “ότι σήμερα γίνονται πράγματα στην τέχνη που πιθανότατα ουδέποτε θα κατανοήσω και δεν αισθάνομαι ενοχές γι’ αυτό. Είμαι σίγουρος ότι πρέπει να βασίζονται σε κώδικες που μου διαφεύγουν αλλά η μνήμη μου δεν αντέχει άλλη επιβάρυνση με πληροφορίες οι οποίες, ενστικτωδώς αντιλαμβάνομαι, ότι το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να διαταράξουν τη λειτουργία της σε σχέση με ότι μου είναι αναγκαίο γι’ αυτή την αλαζονική ή χαμηλόφωνη ή απλώς παρωχημένη και αυτιστική ζωγραφική την οποία αισθάνομαι αναγκαίο να κάνω”.

Οι μεγάλες προσδοκίες των ανθρώπων που ασχολούνται με τη ζωγραφική καταλήγουν στις περισσότερες των περιπτώσεων σ’ ένα πενιχρό αποτέλεσμα που αποκαλύπτει

τον δονκιχωτικό εν τέλει διάλογο του καλλιτέχνη με αυτές. Ο απεγκλωβισμός από τις αυταπάτες και η επίγνωση πως η πραγματικότητα του εξωτερικού κόσμου χρησιμεύει σαν επεξήγηση και απόδειξη, υπηρετώντας την πραγματικότητα του μυαλού, οδηγεί σε αποκατάσταση της διανοητικής αξιοπρέπειας ενώ, ταυτόχρονα, δείχνει και τον ουτοπικό χαρακτήρα της ενασχόλησης με την τέχνη της ζωγραφικής τουλάχιστον. Πάντα θα υπάρχουν μεγάλοι καλλιτέχνες κι άλλοι λιγότερο μεγάλοι. Κάποιοι θα κινούν την ιστορία της τέχνης, άλλοι θα την επαναλαμβάνουν, άλλοι θα τη σχολιάζουν ενώ άλλοι απ' αυτούς θα παίρνουν συντομότερους δρόμους. Όλοι τους θα δημιουργούν τους αναγκαίους περιορισμούς για να μπορούν να επινοούν ελεύθερα και θα προσπαθούν να ξεκαθαρίσουν τους λογαριασμούς τους με το παρελθόν το οποίο τους καθορίζει, τους βαραίνει και τους εκβιάζει. Πάντα η τέχνη θα δείχνει στους ανθρώπους τα όρια ανάμεσα στα θέλω και τα μπορώ τους και σαν γλυκιά και απροσδιόριστη φενάκη θα υπόσχεται να γεφυρώσει το κενό ανάμεσα στην επίγνωση και τη συγγνώμη καθώς και μια συγκροτημένη-συνειδητοποιημένη απελευθέρωση, ενώ πάντα θα ακούγεται, τουλάχιστον στ' αυτή μου, επίκαιρη η φράση

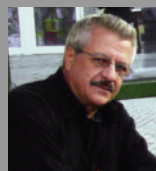
του Borges: “Το μυαλό μου προσαρμόστηκε στις συμμετρικές εμμονές της τέχνης: να υφαίνω το τίποτα με το τίποτα”.

Κώστας Ντιός, Μάρτιος 2018

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο Κώστας Ντιός γεννήθηκε στη Σιάτιστα Κοζάνης το 1959. Σπούδασε στην Ecole Nationale Supérieure des Beaux - Arts στο Παρίσι (1978-1984), γλυπτική στο εργαστήριο του Cisar και ζωγραφική στο εργαστήριο του Olivier Debré. Από το 1996 μέχρι το 2002 ήταν καλλιτεχνικός υπεύθυνος στο εικαστικό εργαστήριο του δήμου Κοζάνης. Από το 1991 εργάζεται στη Μέση Εκπαίδευση σαν καθηγητής καλλιτεχνικών μαθημάτων. Συμμετείχε σε ατομικές και ομαδικές εκθέσεις στην Ελλάδα και κατά τη διάρκεια των σπουδών του, στη Γαλλία.

Δραστηριότητες ΑΔΙΣΠΟ

Τελετή παράδοσης - παραλαβής Διοίκησης ΑΔΙΣΠΟ

Την Τετάρτη, 30 Μαρτίου 2022 πραγματοποιήθηκε στην ΑΔΙΣΠΟ, παρουσία του κ. Υπαρχηγού ΓΕΕΘΑ Αντιναύαρχου Ιωάννη Δρυμούση ΠΝ, ως εκπροσώπου του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ Στρατηγού Κωνσταντίνου Φλώρου, η τελετή παράδοσης - παραλαβής της Διοίκησης της Σχολής από τον Αντιναύαρχο Μιχαήλ Ναούμ ΠΝ στον Υποπτέραρχο (Ι) Ιωάννη Μπιρμπίλη. Την τελετή τίμησαν με την παρουσία τους εκπρόσωποι των πολιτικών, θρησκευτικών, στρατιωτικών και πρυτανικών αρχών της πόλης.

Τελετή επίδοσης Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών 7ης ΕΣ

Την Τρίτη, 29 Μαρτίου 2022 διεξήχθη η τελετή Επίδοσης Μεταπτυχιακού Τίτλου Σπουδών σε 76 Αξιωματικούς της 7ης σειράς με τίτλο «Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια», που διοργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας σε συνεργασία με την ΑΔΙΣΠΟ, παρουσία του κ. Υπαρχηγού ΓΕΕΘΑ Αντιναύαρχου Ιωάννη Δρυμούση ΠΝ, του Διοικητού της ΑΔΙΣΠΟ Υποπτέραρχου (Ι) Ιωάννη Μπιρμπίλη και του Πρύτανη του ΠΑΜΑΚ Καθηγητή Στυλιανού Κατρανίδη. Στην τελετή παρευρέθησαν εκπρόσωποι θρησκευτικών, πολιτικών και στρατιωτικών αρχών της Θεσσαλονίκης και συγγενείς των αποφοίτων Αξιωματικών.

Εκπαιδευτική επίσκεψη αντιπροσωπείας του Command and Staff College των ΕΔ της Σαουδικής Αραβίας

Στο πλαίσιο των σχέσεων που προωθεί το ΓΕΕΘΑ, μεταξύ των ΕΔ της Ελλάδος και της Σαουδικής Αραβίας, επισκέφτηκε τη Θεσσαλονίκη αντιπροσωπεία 22 ατόμων από το “Command and Staff College” της Σαουδικής Αραβίας. Η επίσκεψη διήρκεσε από την Κυριακή 05 έως την Παρασκευή 10 Ιουνίου 2022 οπότε και πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις στην ΑΔΙΣΠΟ, το Γ’ΣΣ/ NRDC-GR, την 71 Α/Μ ΤΑΞ και το ΠΚΕΕΥΕ και ξεναγήσεις στο Πολεμικό Μουσείο Θεσσαλονίκης και τον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας. Την Πέμπτη 9 Ιουνίου παρασχέθηκε στους επισκέπτες επίσημο δείπνο στη ΛΑΦΘ με τη συμμετοχή της Διοίκησης της Σχολής.

Συμμετοχή του Διοικητή της ΑΔΙΣΠΟ σε συμπόσιο της Γαλλικής Σχολής Πολέμου

Την Πέμπτη 9 και την Παρασκευή 10 Ιουνίου 2022, ο Διοικητής της ΑΔΙΣΠΟ, Υποπύραρχος (Ι) Ιωάννης Μπιρμπίλης, με τη συνοδεία του εκπαιδευτή της Σχολής Σμήναρχου (ΥΕ/Ι) Ζαγκουμίδα Στυλιανού, συμμετείχε σε Συμπόσιο με θέμα “Η Ευρωπαϊκή Τριτοβάθμια Στρατιωτική Εκπαίδευση”, που διοργανώθηκε από τη Γαλλική Σχολή Πολέμου (Ecole De Guerre) στο Παρίσι. Κατά τη διάρκεια του Συμποσίου, η ελληνική αντιπροσωπεία παρουσίασε τις μεθόδους διδασκαλίας - εκπαίδευσης που εφαρμόζονται στην ΑΔΙΣΠΟ.

Σχολείο Common Security and Defense Policy Orientation Course στην ΑΔΙΣΠΟ

Από τη Δευτέρα 14 έως και την Παρασκευή 18 Μαρτίου 2022, διεξήχθη στις εγκαταστάσεις της ΑΔΙΣΠΟ, το Σχολείο Προσανατολισμού Κοινής Πολιτικής Άμυνας και Ασφάλειας (Common Security and Defense Policy Orientation Course), στο πλαίσιο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας της ΕΕ, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και υπό την αιγίδα του Ευρωπαϊκού Κολεγίου Ασφάλειας και Άμυνας.

Σχολείο Advanced Modular Training (AMT 2a) στην ΑΔΙΣΠΟ

Από τη Δευτέρα 4 έως και την Παρασκευή 8 Απριλίου 2022, διεξήχθη στις εγκαταστάσεις της ΑΔΙΣΠΟ, το Σχολείο "Advance Module Training (AMT) 2a" για τη διαχείριση κρίσεων σε Πολιτικό - Στρατηγικό επίπεδο, στο πλαίσιο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας της ΕΕ, σε συνεργασία με το Ιταλικό Κέντρο Ανώτατων Αμυντικών Σπουδών, το Πανεπιστήμιο Maynooth της Ιρλανδίας, το Διεθνές Κέντρο των Σουηδικών Ενόπλων Δυνάμεων, το Ευρωπαϊκό Στρατιωτικό Επιτελείο, υπό την αιγίδα του Ευρωπαϊκού Κολεγίου Ασφάλειας Άμυνας.

Ημερίδα με θέμα “Αναδυόμενες Τεχνολογίες Στρατιωτικού Ενδιαφέροντος”

Στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων της 19ης Εκπαιδευτικής Σειράς, την Τρίτη 22 Μαρτίου 2022, πραγματοποιήθηκε στην ΑΔΙΣΠΟ, σε συνεργασία με το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ημερίδα με θέμα:

«ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ»

Η Ημερίδα άνοιξε με χαιρετισμό του Διοικητή της ΑΔΙΣΠΟ, Υποπτέραρχου (Ι) Ιωάννη Μπιρμπίλη.

Στο 1ο μέρος της Ημερίδας με θέμα «UASs - Εξελίξεις και Προοπτικές» μίλησαν ο Κύρος Υάκινθος, Καθηγητής στο Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών και Κοσμήτορας της Πολυτεχνικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) και Διευθυντής του Εργαστηρίου Μηχανικής Ρευστών & Στροβιλομηχανών του ΑΠΘ, ο Αντισμήναρχος (ΜΑ) Δημήτριος Παναγιωτόπουλος, Μελετητής στο εργοστάσιο Τ-Η Μέσων της ΠΑ, ο Δρ. Κωνσταντίνος Βότης, Ερευνητής ΕΚΕΤΑ/ΙΠΤΥΛ και ο Ανδρέας Συμεωνίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών και Μηχανικών Υπολογιστών του ΑΠΘ, Επικεφαλής των ομάδων Softeng και R4A του Τμήματος και Υπεύθυνος Έρευνας στην εταιρεία Cyclopt. Το 1ο μέρος της ημερίδας έκλεισε με συζήτηση επί των θεμάτων των διαλέξεων.

Στο 2ο μέρος της Ημερίδας με θέμα «Τεχνολογίες Στρατιωτικών Επικοινωνιών - Έξυπνα Υλικά» το λόγο πήραν ο Αντιπλοίαρχος Γεώργιος Μαντζούρης ΠΝ, Δρ. Αστροναυπηγός Μηχανικός, ο Γεώργιος Καραγιαννίδης, Καθηγητής Α΄ Βαθμίδας, στο Τμήμα Ηλεκτρολόγων Μηχανικών & Μηχανικών Υπολογιστών του ΑΠΘ, με αντικείμενο «Ψηφιακά Τηλεπικοινωνιακά Συστήματα», ο Παναγιώτης Σεφερλής, Καθηγητής ΑΠΘ στο Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών και ο Νικόλαος Μιχαηλίδης, Καθηγητής ΑΠΘ στο Τμήμα Μηχανολόγων Μηχανικών. Ακολούθησε συζήτηση επί των θεμάτων των διαλέξεων.

Με την ολοκλήρωση της ημερίδας διατυπώθηκαν εν συντομία τα συμπεράσματα της Ημερίδας από τον Σμήναρχο (ΜΗ) Ιωάννη Τσακιρίδη της Έδρας Ακαδημαϊκών Σπουδών της ΑΔΙΣΠΟ.

Την Ημερίδα έκλεισε ο Διοικητής της ΑΔΙΣΠΟ, Υποπτεράρχος (Ι) Ιωάννης Μπιρμπίλης.

Διημερίδα με θέμα “International Humanitarian Law”

Την Τετάρτη 11 και την Πέμπτη 12 Μαΐου 2022, πραγματοποιήθηκε στη Λέσχη Αξιωματικών Φρουράς Θεσσαλονίκης (ΛΑΦΘ), Διημερίδα με θέμα: “International Humanitarian Law Workshop for Intergrating the Law in Military Operations”. Η Διημερίδα διοργανώθηκε από την ΑΔΙΣΠΟ σε συνεργασία με την Διεθνή Επιτροποπτή του Ερυθρού Σταυρού (ΔΕΕΣ), υπό την αιγίδα του ΓΕΕΘΑ.

Διάλεξη Προέδρου & Διευθύνοντος Συμβούλου ΟΤΕ Μιχάλη Τζαμάζ

Στο πλαίσιο της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 19ης Εκπαιδευτικής Σειράς, την Πέμπτη 10 Μαρτίου 2022, επισκέφθηκε την ΑΔΙΣΠΟ ο Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος του ΟΤΕ κ. Μιχάλης Τσαμάζ, ο οποίος πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα «Στρατηγική Ανάπτυξης και Ψηφιακός Μετασχηματισμός». Μετά την ολοκλήρωση της διάλεξης, υποβλήθηκαν ερωτήσεις από τους σπουδαστές και ακολούθησε συζήτηση επί θεμάτων αρμοδιότητάς του.

Διάλεξη Ξεναγού Ευγενίας Κούκουρα

Στο πλαίσιο της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 19ης Εκπαιδευτικής Σειράς, τη Δευτέρα 27 Ιουνίου 2022, επισκέφθηκε την ΑΔΙΣΠΟ η ξεναγός Ευγενία Κούκουρα, η οποία πραγματοποίησε διάλεξη με θέμα «Η οργάνωση του Μακεδονικού Στρατού από τον Φίλιππο και τον Μέγα Αλέξανδρο». Μετά την ολοκλήρωση της διάλεξης, υποβλήθηκαν ερωτήσεις από τους σπουδαστές και ακολούθησε συζήτηση επί του θέματος της διάλεξης.

Επισκέψεις Ηγεσίας ΕΔ και Σωμάτων Ασφαλείας στην ΑΔΙΣΠΟ

Επισκέψεις Αρχηγών ΓΕΣ, ΓΕΝ, ΓΕΑ

Στο πλαίσιο της επιμόρφωσης των σπουδαστών της 19ης Εκπαιδευτικής Σειράς, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις της Ηγεσίας των Ενόπλων Δυνάμεων στην ΑΔΙΣΠΟ, οι οποίες περιελάμβαναν ενημερωτικές διαλέξεις σε θέματα αρμοδιότητάς τους και διάλογο με τους σπουδαστές επί των σχετικών θεμάτων.

Πέμπτη, 23 Ιουνίου 2022. Επίσκεψη Αρχηγού Γενικού Επιτελείου Στρατού, Αντιστράτηγου Χαράλαμπου Λαλούση

Παρασκευή, 17 Ιουνίου 2022. Επίσκεψη Αρχηγού Γενικού Επιτελείου Ναυτικού, Αντιπλοίαρχου Στυλιανού Πετράκη ΠΝ

Τρίτη, 14 Ιουνίου 2022. Επίσκεψη Αρχηγού Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας, Αντιπτέραρχου (Ι) Θεμιστοκλή Μπουρολιά

Επισκέψεις Ηγεσίας Σωμάτων Ασφαλείας

Δευτέρα, 27 Ιουνίου 2022. Επίσκεψη Γενικού Επιθεωρητή Αστυνομίας Βορείου Ελλάδας, Αντιστράτηγου Γεώργιου Δούβαλη

Τρίτη, 28 Ιουνίου 2022. Επίσκεψη Διοικητή Περιφερειακής Διοίκησης Πυροσβεστικών Υπηρεσιών Κεντρικής Μακεδονίας, Αρχιπύραρχου Νικόλαου Αθάνατου

Η Βιβλιοθήκη μας

Η στήλη με τις βιβλιογραφικές - αναγνωστικές προτάσεις από το σύνολο των τίτλων που διαθέτει η βιβλιοθήκη της Σχολής

Συγγραφέας: Γκάιλς Μίλτον
Τίτλος: Χαμένος παράδεισος-Σμύρνη 1922
Η καταστροφή της μητρόπολης του
μικρασιατικού Ελληνισμού
Εκδόσεις: Μίνωας

Το Χαμένος Παράδεισος είναι μια δυνατή ιστορία καταστροφής, ηρωισμού και αναβίωσης, ειπωμένο με τον ξεχωριστό λόγο που κατέστησε τον Γκάιλς Μίλτον επιτυχημένο δημοσιογράφο και συγγραφέα. Ξετυλίγεται μέσα από τις αναμνήσεις επιζώντων, πολλοί απ' τους οποίους μιλάνε για πρώτη φορά δημόσια, και τις μαρτυρίες εκείνων που βρέθηκαν στη δίνη μιας από τις μεγαλύτερες καταστροφές της σύγχρονης ιστορίας.

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1922, το τουρκικό ιππικό μπήκε στη Σμύρνη, την πιο πλούσια και κοσμοπολίτικη πόλη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Στην πόλη υπήρχε διάχυτος ο φόβος ότι ο νικηφόρος πια τουρκικός στρατός θα ξεσπούσε με παράφορο μένος στους κατοίκους της Σμύρνης.

Η πραγματικότητα όμως διέψευσε και την πιο δυσοίωνη πρόβλεψη. Αυτό που συνέβη τις επόμενες δυο εβδομάδες έχει καταγραφεί ως ένα απ' τα πιο φρικτά δράματα στην ιστορία του εικοστού αιώνα, το δράμα του ξεριζωμού χιλιάδων προσφύγων, των οποίων το αίμα κυλάει στις φλέβες πολλών σύγχρονων ελληνικών οικογενειών. Σχεδόν δυο εκατομμύρια άνθρωποι έπεσαν θύματα μιας τρομακτικής, σε βιαιότητα και έκταση, καταστροφής. (Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου).

Ο Γκάιλς Μίλτον είναι συγγραφέας και δημοσιογράφος. Έχει αρθρογραφήσει στις περισσότερες βρετανικές εφημερίδες εθνικής κυκλοφορίας, όπως και σε πολλά ξένα έντυπα και ειδικεύεται στην ιστορία των ταξιδιών και των εξερευνήσεων. Κατά τη διάρκεια των ερευνών του, έχει ταξιδέψει εκτεταμένα στην Ευρώπη, τη Βόρεια Αφρική, τη Μέση Ανατολή και την αμερικανική ήπειρο. Έχει γράψει πέντε μελέτες που περιλαμβάνουν τα ιδιαίτερα επιτυχημένα "Nathaniel's Nutmeg" και "Samurai William", ενώ βιβλία του έχουν μεταφραστεί σε δεκαπέντε γλώσσες.

Συγγραφέας: Κόλμερ Κωνσταντίνος
Τίτλος: Σφαίρες Επιρροής
Εκδόσεις: Εκδοτικός Οίκος Α.Α. Λιβάνη

Από συστάσεως του νεωτέρου Ελληνικού κράτους, το 1830, ο Ελληνισμός υπέκειτο στις «σφαίρες επιρροής» των μεγάλων Ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Αρχικά της Αγγλίας, Γαλλίας και Ρωσσίας, στις οποίες προσετέθη εν συνεχεία και η Γερμανία, με καταστρεπτικά αποτελέσματα για τον Ελληνισμό της Ιωνίας. Την έννοια της «σφαίρας επιρροής» επανέφερε στο προσκήνιο ο Βρεταννός πρωθυπουργός Γουίστον Τσώρτσιλ, όταν συνεφώνησε με τον Ιωσήφ Στάλιν, στην Μόσχα, τον Σεπτέμβριο 1944, να έχει η Βρεταννία «το πάνω χέρι» στα μεταπολεμικά πράγματα της Ελλάδος.

Η συμφωνία ετηρήθη μέχρις του κομμουνιστικού Κινήματος της 3ης Δεκεμβρίου 1944, αλλά κατελύθη κατά τον ανταρτοπόλεμο 1946-49 στα Ελληνικά βουνά, οπότε οι Βαλκανικές χώρες και η Ανατολική Γερμανία ενίσχυαν τους κομμουνιστές, υπό Σοβιετική καθοδήγηση.

Οι Αμερικανοί που διεδέχθησαν την Βρεταννική στρατιωτική αποστολή το 1947, αν και ήσαν αρχικά κατά της αποικιοκρατίας, αναγκάστηκαν από την οξύτητα του Ψυχρού Πολέμου να παρέμβουν στον Ειρηνικό ανταρτοπόλεμο μέχρις πλήρους εξαρτήσεως της κυβερνήσεως των Αθηνών από την Αμερικανική βοήθεια. Μετά την Ελληνική δικτατορία του '67, το Αμερικανικό ενδιαφέρον για την χώρα άρχισε μειούμενο και το διεδέχθη το 1981 η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, η οποία, μετεξελιχθείσα υπό της Γερμανίας εις «νομισματική ένωση του ευρώ», περιέλαβε στους κόλπους της και την Ελλάδα, με τα γνωστά και πάλι δυσάρεστα αποτελέσματα. (Από την παρουσίαση στο οπισθόφυλλο του βιβλίου)

Ο δημοσιογράφος Κωνσταντίνος Κόλμερ εργάστηκε επί 45ετία σε Αθηναϊκές Εφημερίδες, όπου καθιέρωσε «οικονομική στήλη» και ως ανταποκριτής της Ελβετικής Εφημερίδας Handelszeitung.

Δεν ακολούθησε ακαδημαϊκή καριέρα, δεν συνδικαλίστηκε και δεν προσεταιρίστηκε κάποιο πολιτικό κόμμα. Σήμερα ασχολείται με την γεωπολιτική και οικονομική ανάλυση και γράφει ένα βιβλίο κάθε χρόνο.

Ιστορικές Φράσεις

Ιστορικές Φράσεις από την ΙΛΙΑΔΑ

«Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης»

(Ομήρου Ιλιάδα Μ 243)

Σημαίνει «ένας είναι ο καλύτερος οἰωνός, να υπερασπίζεσαι την πατρίδα σου». Την ώρα που μαινόταν η μάχη μπροστά στα τείχη της Τροίας, ο Τρώας Πολυδάμας, όταν πληροφορήθηκε ότι ο οἰωνός για την επικείμενη επίθεση των Τρώων κατά των Αχαιών ήταν δυσμενής, συμβούλευσε τον Έκτορα να μην επιτεθούν στα πλοία των Αχαιών. Τότε ο Έκτορας του έδωσε την παραπάνω θρυλική απάντηση.

«Επὶ ξυροῦ ἴσταται ἀκμής»

(Ομήρου Ιλιάδα Κ 173-174)

Η φράση προέρχεται από το «νῦν γὰρ δὴ πάντεσσιν ἐπὶ ξυροῦ ἴσταται ἀκμῆς ἢ μάλα λυγρὸς ὄλεθρος Ἀχαιοῖς ἢ ἐβιδῶναι» (μτφ: ότι από τρίχα κρέμεται στην ώρα που μιλούμε όλ' οι Αχαιοί ν' αφανισθούν ή να 'βρουν σωτηρία) Ομηρική φράση η οποία ειπώθηκε από το Νέστορα στο Διομήδη στην προσπάθειά του να τον παροτρύνει να συμμετέχει στον πόλεμο εναντίον των Τρώων. σημαίνει: «στην κόψη του ξυραφιού, σε πολύ κρίσιμη κατάσταση, σε κρίσιμο σημείο».

«Μὴ μὰν ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην»

(Ομήρου Ιλιάδα Χ 304)

Προέρχεται από τη φράση «μὴ μὰν ἀσπουδί γε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοίμην, ἀλλὰ μέγα ῥέξας τι καὶ ἐσσομένοισι πυθέσθαι», που σημαίνει «ας μην πάω χαμένος κι άδοξα και χωρίς καμία προσπάθεια, κάτι μεγάλο θα κάμω πρώτα που θα το μάθουν και οι επόμενες γενιές». Στην ομηρική αυτή ευχή, η οποία αποδίδεται στον Έκτορα, κρύβεται το μεγαλείο των αρχαίων προγόνων μας, οι οποίοι γνώριζαν ότι ο θάνατος, όπως και η γέννηση ενός ανθρώπου, είναι μέρος της λειτουργίας του κόσμου. Ξέροντας ότι το τέλος της ανθρώπινης ύπαρξης είναι αναπόφευκτο, προσπαθούσαν να μεγαλουργήσουν κατά τη διάρκεια του βίου τους, έχοντας πάντοτε κατά νου την υστεροφημία.

Αισιοδοξία & Απαισιοδοξία

*Εάν μη έλπηται ανέλπιστον, ουκ εξευρήσει.
Αν δεν ελπίζεις το ανέλπιστο, δεν θα το βρεις.*

Ηράκλειτος, 544-484 π.Χ., Ίων φιλόσοφος

Η απαισιοδοξία είναι θέμα διάθεσης. Η αισιοδοξία είναι θέμα θέλησης.

Imile Chartier (Alain), 1868-1951, Γάλλος φιλόσοφος

*Ένας αισιόδοξος βλέπει μια ευκαιρία σε κάθε καταστροφή.
Ένας απαισιόδοξος βλέπει μια καταστροφή σε κάθε ευκαιρία.*

Ουίνστον Τσώρτσιλ, 1874-1965, Βρετανός πρωθυπουργός, Νόμπελ 1953

*Ένας απαισιόδοξος δημιουργεί δυσκολίες από τις ευκαιρίες του,
ενώ ένας αισιόδοξος δημιουργεί ευκαιρίες από τις δυσκολίες του.*

Χάρυ Τρούμαν, 1884-1972, Αμερικανός πρόεδρος [1945-1953]

*Ο αισιόδοξος θα μπορούσε να δει ένα φως εκεί που δεν υπάρχει,
αλλά γιατί ο απαισιόδοξος θα πρέπει πάντα να τρέχει να το σβήσει;*

Καρτέσιος, 1596-1650, Γάλλος φιλόσοφος

*Ο αισιόδοξος περιμένει τα όνειρά του να βγουν αληθινά.
Ο απαισιόδοξος περιμένει το ίδιο για τους εφιάλτες του.*

Laurence J. Peter, 1919-1990, Καναδός συγγραφέας & εκπαιδευτικός

*Αισιοδοξία είναι η μανία να λες ότι τα πράγματα είναι καλά,
όταν είσαι στην κόλαση.*

Βολταίρος, 1694-1778, Γάλλος φιλόσοφος & συγγραφέας

ΑΔΙΣΠΟ

ΑΝΩΤΑΤΗ

ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ

ΣΧΟΛΗ

ΠΟΛΕΜΟΥ

Αποστολή ΑΔΙΣΠΟ

Αποστολή της Α.Δ.Σ.Π.Ο. είναι η παροχή διακλαδικής εκπαίδευσης σε ανώτερους αξιωματικούς των τριών κλάδων και των Κοινών Σωμάτων (Κ.Σ.) των Ενόπλων Δυνάμεων (Ε.Δ.), σε αξιωματικούς της Ελληνικής Αστυνομίας (ΕΛ.ΑΣ.), του Πυροσβεστικού Σώματος (Π.Σ.) και του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής (Λ.Σ. - ΕΛ. ΑΚΤ.) καθώς και σε αξιωματικούς ξένων κρατών, επί στρατιωτικών και ακαδημαϊκών θεμάτων, συναφών με τα καθήκοντα που θα αναλάβουν να εκτελέσουν μετά την αποφοίτησή τους.

ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ
www.adispo.gr / e-mail: info@adispo.gr

